

การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวลุ่มแม่น้ำมูล : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยว
ธรรมชาติ 3 แห่ง ในเขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี

นางสาวปุณณา สัตยमुख

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

พ.ศ. 2553

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ISBN XXX-XXX-XXX-X

การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวลุ่มแม่น้ำมูล : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยว
ธรรมชาติ 3 แห่ง ในเขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

พ.ศ. 2553

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ISBN XXX-XXX-XXX-X

**Assessment of Tourism Resource Potential in the Moon River Plain : A Case Study of
Three National Tourist Sites in Ubon Ratchathani.**

Miss Ponnada Satayamuk

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master Degree of Art Social Sciences for Development
Graduate School, Ubon Ratchathani Rajabhat University**

2010

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวลุ่มแม่น้ำมูล :
กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ 3 แห่ง ในเขตพื้นที่
จังหวัดอุบลราชธานี

ผู้วิจัย นางสาวปทุมณา สัตยमुख

สาขา สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา

ประธานกรรมการที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชั้น ศรีสวัสดิ์

กรรมการที่ปรึกษา อาจารย์ ดร. อนุชา เพียรชนะ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี และเพื่อหาแนวทางในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชน ผู้นำท้องถิ่น และผู้ประกอบการร้านค้าในแหล่งท่องเที่ยวที่ทำการศึกษ จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ หาดคูเดื่อ หาดวัดใต้ และหาดศรีภิรมย์ (บึงสะพัง) อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ สูตร Taro Yamane ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 321คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวลุ่มแม่น้ำมูล ของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ 3 แห่งในเขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มีลักษณะข้อความแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .98 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่า

1. ผลการประเมินศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า โดยภาพรวมทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติทั้ง 3 แห่งในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูลจังหวัดอุบลราชธานี มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก ถึงมากที่สุด ทั้ง 6 ด้าน คือ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ด้านคุณค่าความสำคัญ และการให้การศึกษ ด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว และด้านองค์กรในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว

2. แนวทางที่เหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยว ของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ควรส่งเสริมให้มีรูปแบบที่หลากหลาย ไม่ใช่เลียนแบบ

เหมือนกันหมด หาเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งตามความเป็นจริง สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ของชุมชน ทั้งนี้จะต้องมีการศึกษาหาข้อมูลทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนก่อน และต้องตระหนักถึงความสำคัญของมิติทางวัฒนธรรมในการจัดการการท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรมุ่งเน้นในรูปแบบธรรมชาติ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่ น้ำตก หาดทรายริเวณลุ่มน้ำมูล เขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งการบริหารจัดการการท่องเที่ยวต้องเน้นการระดมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการสร้างกิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวรวมทั้งการรักษาเอกลักษณ์ของความเรียบง่าย สงบ ใกล้เคียงธรรมชาติ และการท่องเที่ยวทางน้ำ ซึ่งเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวประทับใจ โดยอาศัยปัจจัยภายนอก คือ ด้านการส่งเสริมการตลาด และความร่วมมือทั้งจากภาครัฐ และเอกชน และชุมชนท้องถิ่นร่วมดำเนินการสำหรับการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ควรพัฒนาระบบสาธารณูปโภค เช่น ถนน ป้ายประชาสัมพันธ์ ระบบน้ำประปา ไฟฟ้า ห้องน้ำ เพื่ออำนวยความสะดวกและบริการนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น มีระบบการประชาสัมพันธ์ที่เข้าถึง เช่น ป้ายประชาสัมพันธ์การบอกทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยว

ABSTRACT

The Title	Assessment of Tourism Resource Potential in the Moon River Plain : A Case Study of Three National Tourist Sites in Ubon Ratchathani, ... pp. 107.
The Author	Miss Poonnada Satayamuk
Degree	Master Degree of Art
Program	Social Sciences for Development
Chairman, Thesis Advisor	Asst. Prof. Chuen Srisawat
Thesis Advisor	Dr. Anuchar Pienchana
Years	2010

The research was aimed at assessing the potential of tourist resources of the natural tourist sites in the plain of the river Moon in Ubon Ratchathani province and working out the ways to effectively manage the tourist sites in question. The sample subjects were people, local leaders and entrepreneurs at three tourist sites : Hat Kudue, Hat Wattai and Hat Sriphirom in Mueang district of Ubon Ratchathani. The sample size was determined by Taro Yamane's formula. The subjects were 321. The research instrument was the questionnaire created by the researcher. It had a five rating scale and its total confidence was .98. Statistics were percentage, mean and standard deviation.

The research findings were as follows:

1. It was found that the three tourist sites surveyed had the highest potential. Arranged from the high to the highest were: facilities, access, attraction, educational importance, communal cooperation and tourism management and services.
2. A suitable way to manage the natural tourist sources was there should be a variety of identities. Unique identity of each tourist site was to be found in accordance with the

communal way of life. Due consideration was to be given to the significance of cultural dimensions. Conservation of environments had to be prioritized. Local knowledge and wisdom were to be applied to tourism promoting activities. For the operation to be successful, marketing, cooperation from the state and private sectors, and the local communities was required. The infrastructure system was to be developed. Publicity service was to be made more available.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จได้อย่างสมบูรณ์ ด้วยความอนุเคราะห์อย่างยิ่ง ของบุคคล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายแห่ง ซึ่งไม่อาจนำมากล่าวได้ทั้งหมด ผู้มีพระคุณท่านแรกและผู้เขียน ใครงขอกราบขอบพระคุณอย่างยิ่ง คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชื่น ศรีสวัสดิ์ ที่ได้กรุณาให้ความช่วยเหลืออย่างดียิ่งตลอดมา โดยได้เอาใจใส่ ตรวจสอบ แก้ไขข้อบกพร่อง ให้แนวคิดและ ประสพการณ์ จนทำให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์ทุกขั้นตอน นับแต่ผู้เขียนเริ่มค้นคว้าหาหัวข้อ วิทยานิพนธ์ พัฒนาเค้าโครงวิทยานิพนธ์ จนสำเร็จเป็นวิทยานิพนธ์เล่มนี้ในที่สุด ท่านที่สองคือ อาจารย์ ดร. อนุชา เพียรชนะ ซึ่งเป็นที่ปรึกษาอีกท่านหนึ่งที่ทำให้ความช่วยเหลือด้านวิจัยและให้ คำปรึกษาแนะนำ แก่คิดต่างๆ จากประสบการณ์ของท่าน ตลอดทั้งช่วยตรวจสอบ แก้ไข ข้อบกพร่องในการเขียนวิทยานิพนธ์เล่มนี้ด้วยดีเสมอมา ผู้เขียนจึงใครงขอกราบขอบพระคุณใน ความกรุณาของท่านอาจารย์ทั้งสองเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณคณะผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่กรุณาให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ตรวจสอบ พร้อมทั้งให้คำแนะนำเกี่ยวกับการปรับปรุงเครื่องมือในการวิจัย นอกจากนี้ผู้เขียนใครงขอกราบ ขอบพระคุณประธานกรรมการ คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาเสียสละเวลามาเป็น คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน รวมทั้งคณาจารย์ผู้สอนทุกๆท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาท วิชาความรู้ รวมทั้งประสบการณ์ใหม่ๆ ให้กับผู้เขียน มา ณ โอกาสนี้ด้วย

ความดีงามอันเกิดจากงานวิทยานิพนธ์นี้ ผู้เขียนขอมอบเป็นบรรณาการแด่คุณพ่อบุญคุณ คุณแม่สงวน ศรีซัดเค้า ที่เป็นที่ยกย่องของผู้เขียน และ จำสืบทารวจอนันตวัฒน์ โพธิ์วโรจน์ ซึ่งเป็นผู้ อยู่เบื้องหลังความสำเร็จด้วยความห่วงใย ให้กำลังใจเสมอมา

ปณณดา สัตยมุข

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฌ
สารบัญตาราง	ฎ
สารบัญแผนภาพ.....	ฏ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
ความสำคัญของการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	6
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	7
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว.....	9
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน.....	21
แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนและศักยภาพของชุมชน.....	24
กฎหมายในการจัดการทรัพยากร โดยชุมชน.....	33
ทรัพยากรการท่องเที่ยว.....	34
การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยว.....	37
บริบทพื้นที่ศึกษา.....	39
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	45
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	51
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	51

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	52
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	55
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	55
เกณฑ์การแปลความหมาย.....	55
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	57
ลำดับการแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	57
สัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้สื่อความหมายในการวิจัย.....	57
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	58
5 สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	83
สรุปผลการวิจัย.....	83
อภิปรายผล.....	90
ข้อเสนอแนะ.....	92
บรรณานุกรม.....	95
ภาคผนวก.....	98
ประวัติผู้วิจัย.....	107

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
4.1	จำนวน ร้อยละ ของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่และแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน.....	58
4.2	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี จำแนกตามรายด้านและสถานที่แหล่งท่องเที่ยว.....	62
4.3	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก จำแนกตามสถานที่แหล่งท่องเที่ยว.....	64
4.4	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี ในด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว จำแนกตามสถานที่แหล่งท่องเที่ยว.....	66
4.5	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี ในด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว จำแนกตามสถานที่แหล่งท่องเที่ยว.....	68
4.6	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี ในด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา จำแนกตามสถานที่แหล่งท่องเที่ยว.....	71
4.7	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี ในด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว จำแนกตามสถานที่แหล่งท่องเที่ยว.....	74

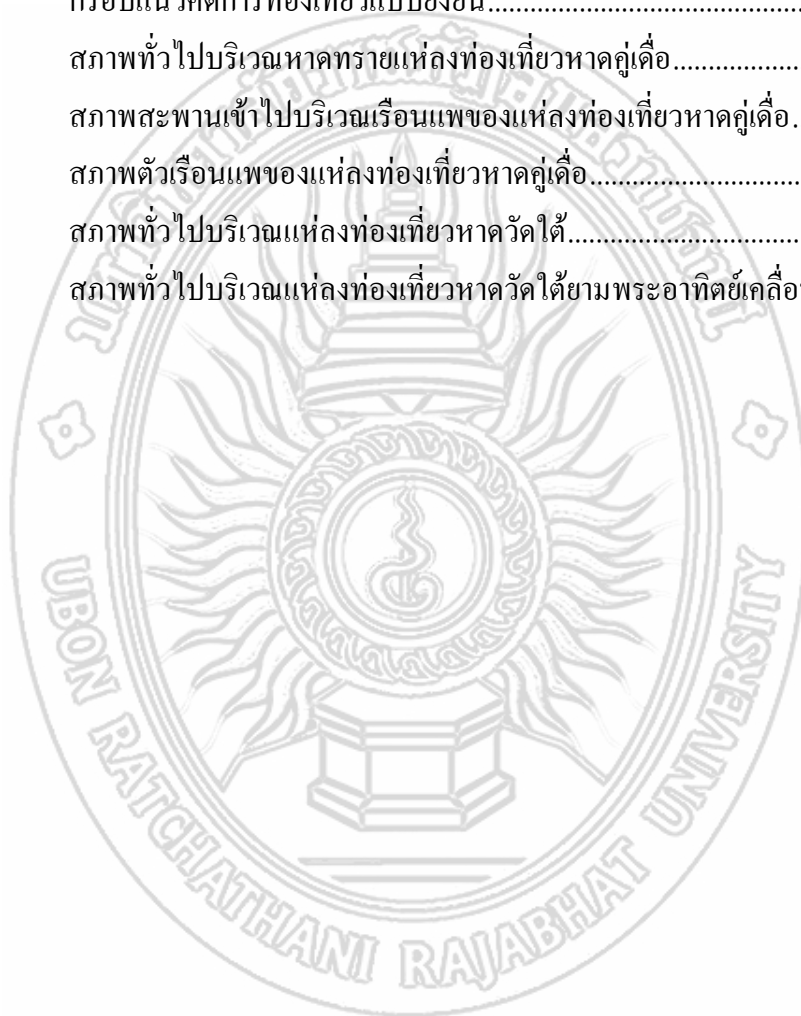
สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
4.8	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี ในด้านองค์การในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว จำแนกตามสถานที่แหล่งท่องเที่ยว.....	77

สารบัญแผนภาพ

ภาพที่		หน้า
1.1	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	7
2.1	องค์ประกอบของการท่องเที่ยว.....	13
2.2	กรอบแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.....	23
2.3	สภาพทั่วไปบริเวณหาดทรายแหล่งท่องเที่ยวหาดคูเดื่อ.....	41
2.4	สภาพสะพานเข้าไปบริเวณเรือนแพของแหล่งท่องเที่ยวหาดคูเดื่อ.....	42
2.5	สภาพตัวเรือนแพของแหล่งท่องเที่ยวหาดคูเดื่อ.....	42
2.6	สภาพทั่วไปบริเวณแหล่งท่องเที่ยวหาดวัดใต้.....	44
2.7	สภาพทั่วไปบริเวณแหล่งท่องเที่ยวหาดวัดใต้ยามพระอาทิตย์เคลื่อนลงสู่ม่านน้ำมุล	44

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำให้มนุษย์ใช้ชีวิตอยู่อย่างมีความสุขได้นั้น เกิดจากธรรมชาติทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบัน จากแบบแผนการดำเนินชีวิตของผู้คนส่วนใหญ่ซึ่งอาศัยอยู่ภายในพื้นที่เมือง ซึ่งได้รับการเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพธรรมชาติดั้งเดิม หากมีเวลาว่างผู้คนจะต้องการเดินทางไปพักผ่อนและท่องเที่ยวในพื้นที่ที่ยังมีความเป็นธรรมชาติ สำหรับประเทศไทยนั้นมีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่งดงาม เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย จากกระแสการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดทั้งผลกระทบที่มีทั้งด้านดี เช่น ก่อให้เกิดรายได้ที่เพิ่มขึ้น มีการพัฒนาสาธารณูปโภคทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโลกทรรศน์ระหว่างผู้คน ทั้งด้านบวกและด้านลบ เช่น วิถีชีวิตชุมชนเปลี่ยนไป ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเริ่มเสื่อมโทรมลง เป็นต้น ส่งผลให้ประชาชนและชุมชนเหล่านั้นได้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องดูแลรักษา อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กอปรกับปัจจุบันทางภาครัฐได้กระจายอำนาจและมอบให้ซึ่ง สิทธิหน้าที่และบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่ชุมชนท้องถิ่น ดังเช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้กำหนดเอาไว้หลายมาตรา เช่น มาตรา 46 บัญญัติไว้ว่า “บุคคลซึ่งรวมตัวกันเป็น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือ วัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” เป็นต้น การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวโคชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ

แผนแม่บทอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2544 – 2553 และกลยุทธ์การพัฒนาและส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ที่ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว นอกจากจะเห็นความสำคัญของอุตสาหกรรมนี้แล้วยังเห็นควรเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กรท้องถิ่น ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชนมุ่งเน้นแนวทางดำเนินงานไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย , 2544 : 53) ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเดิมโดยอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดรายได้หมุนเวียนที่มีมูลค่านับแสนล้านบาท ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจของประเทศ แต่ในขณะเดียวกันการเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวก็ทำให้สภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมลง และนับวันยิ่งทวีความรุนแรง

มากขึ้น โดยลำดับ ดังนั้นจึงเกิดกระแสเรียกร้องให้มีการจัดการการท่องเที่ยวแนวใหม่ ที่คำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปด้วย หรือที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อการรักษาสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกและการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2544 : 61) ซึ่งการท่องเที่ยวที่เป็นอุตสาหกรรมที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือทรัพยากรการท่องเที่ยว ดังนั้นผลประโยชน์ที่ยั่งยืนของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับ การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวได้ยั่งยืนนานมากน้อยแค่ไหน แต่ยังมีทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อีกเป็นจำนวนมากที่กระจายอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ ที่รอคอยการศึกษา และจัดการเพื่อการอนุรักษ์และเพิ่มศักยภาพให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้

ปัจจุบันกระแสการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ ๆ กำลังเกิดขึ้นและกำลังได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวบางอย่างมีมานานแล้ว ได้แก่ การท่องเที่ยวแบบผจญภัย เช่น การพายเรือแคนู การล่องแก่ง การท่องเที่ยวเชิงศาสนา เช่น การไปทำบุญไหว้พระ 9 วัด การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น การเข้าไปเรียนรู้ในสิ่งที่สั่งสมอยู่ในชุมชนนั้นๆ การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตชนบท การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เช่น การไปนวดตัว นวดแผนไทย การทำสปา ชวน้ำ การดูแลเสริมสวยสุขภาพ กินอยู่แบบชีวจิต การท่องเที่ยวเชิงเกษตร เช่น การทำน้ำตาลมะพร้าว การทำปุ๋ยชีวภาพ การท่องเที่ยวเชิงกีฬา เช่น การจัดกิจกรรมพวักพายมาราธอน วิ่งเพื่อสุขภาพ การท่องเที่ยวแบบพำนักระยะยาว เช่น การท่องเที่ยวและมาพำนักอยู่ในที่ใดที่หนึ่งนานตั้งแต่ 1 เดือนขึ้นไป ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ตามแหล่งต่าง ๆ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ด้าน คือ แหล่งท่องเที่ยวหรือสินค้าทางการท่องเที่ยว ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น ภูเขา น้ำตก ทะเล เป็นต้น และแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ โบราณสถานต่าง ๆ และกิจกรรมทางการท่องเที่ยว เช่น งานประเพณีแห่เทียนพรรษาที่จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ประกอบด้วย การท่องเที่ยวธรรมชาติที่เป็นป่าไม้ น้ำตก ฯลฯ แหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นวิถีชีวิตความผูกพัน เป็นเอกลักษณ์ตัวตนของคนในท้องถิ่น ซึ่งองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ประกอบด้วยด้านพื้นที่ ด้านทรัพยากร ด้านการมีส่วนร่วม ด้านกิจกรรม ซึ่งการจัดการภูมิปัญญาเพื่อการท่องเที่ยวด้านใดก็ตามต้องมียุทธศาสตร์ประกอบเหล่านี้ นอกจากนั้นระบบการท่องเที่ยว จะมีในเรื่องของแหล่งท่องเที่ยว ตลาดการท่องเที่ยว บริการการท่องเที่ยว (เชาวลิต สิริพิสุทธิ 2550 : 99-100)

จังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดที่สำคัญ มีพื้นที่กว้างขวางและประชากรอาศัยอยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก การดำรงชีวิตของผู้คนแต่ครั้งอดีต จนกระทั่งปัจจุบันเป็นไปอย่างเรียบง่าย

เช่นเดียวกับชาวชนบทในภูมิภาคอื่นๆ เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวอุบลราชธานีที่สั่งสมกับสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านานนั้น ปรากฏอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน ทั้งในด้านความเชื่อ ประเพณีต่างๆ การกิน การอยู่ การละเล่น และหัตถกรรมพื้นบ้าน ซึ่งเป็นงานฝีมือที่ต้องอาศัยความละเอียดอ่อน ความอดสาหวิริยะในการผลิต เช่นเรื่องจักสาน ภาชนะดินเผา ผ้าทอ และการหล่อเครื่องใช้ทองเหลือง เป็นต้น เป็นจังหวัดใหญ่ชายแดนที่สำคัญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเป็นเมืองเก่าที่เจริญมาับร้อยปี เป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจหลายแห่งมีทั้งแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน และมีประเพณีทางพุทธศาสนาที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือนอุบลราชธานีเสมอ

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ท่องเที่ยวในเขตจังหวัดอุบลราชธานี พอจำแนกประเภทแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 6 ประเภทใหญ่ สรุปได้ดังนี้ 1) ประเภทสถาปัตยกรรม และปฏิมากรรม เช่น วัดมหาวนาราม พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอไตรวัดทุ่งศรีเมือง พระธาตุหนองบัว วัดศรีอุบลรัตนาราม ฯลฯ 2) ประเภทร่องรอยอารยธรรมโบราณ เช่น ภาพเขียนสีก่อนประวัติศาสตร์ ผาแต้ม ผาหมอน ฯลฯ 3) ประเภทธรรมชาติ เช่น อุทยานแห่งชาติภูจองนายอย ภูสมุย น้ำตกสร้อยสวรรค์ แก่งสะพือ แก่งตะนะ ป่าดงนาทาม ฯลฯ 4) ประเภทหมู่บ้านศิลปวัฒนธรรม เช่น หมู่บ้านหัตถกรรมเครื่องทองเหลือง บ้านปะอ่าว ศูนย์ศิลปาชีพบ้านยางน้อย ฯลฯ 5) ประเภทแม่น้ำ ได้แก่ แม่น้ำมูล แม่น้ำชี และแม่น้ำโขง และ 6) ประเภทการท่องเที่ยวเชื่อมโยงสู่ประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคอินโดจีน ได้แก่ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ราชอาณาจักรกัมพูชา

ปัจจุบันการท่องเที่ยวตามแหล่งธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งกำลังเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ดังจะเห็นได้จากสถิติการท่องเที่ยวของจังหวัดอุบลราชธานี มีนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การท่องเที่ยวทำรายได้ให้กับจังหวัดและชุมชนเป็นที่น่าพอใจยิ่ง จากจำนวนนักท่องเที่ยว สะท้อนให้เห็นถึงความนิยมของคนเมืองที่เข้าไปท่องเที่ยวพักผ่อนหาความเพลิดเพลินจากธรรมชาติที่เหลืออยู่ ตลอดจนนักท่องเที่ยวชมวิถีชุมชนต่างๆ ซึ่ง ประเพณีที่สำคัญของจังหวัดอุบลราชธานีมีมากมายหลายอย่างที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านานและสร้างชื่อเสียงให้แก่ ชาวอุบลภาคภูมิใจ อาทิเช่น ประเพณีแห่เทียนพรรษา ช่วงเดือนกรกฎาคม ประเพณีสงกรานต์ ในจังหวัดอุบลราชธานี มีสถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองมากมายในช่วงเทศกาล ดังกล่าว เช่น หาดคูเต่า หาดวัดใต้ หาดศรีภิรมย์ (บึงสะพือ) อำเภอเมืองอุบลราชธานี แก่งสะพือ อำเภอพิบูลมังสาหาร แก่งตะนะ เขื่อนปากมูล อำเภอโขงเจียม เป็นต้น

อย่างไรก็ตามปัญหาของการส่งเสริมการท่องเที่ยวมีหลายประการที่ต้องคำนึงถึงที่สำคัญคือใช้การท่องเที่ยวเป็นสินค้าจึงเกิดการทำลายวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อมปัญหาจากการขาดมาตรฐานคุณภาพ การจัดการการท่องเที่ยว ขาดเครือข่ายการท่องเที่ยว เชียงอนุรักษ์ ขาดความรู้และข้อมูลตลอดจนการทำงานวิจัยร่วมกัน ขาดความร่วมมือด้านการตลาด การวิจัยและการพัฒนาระบบการพัฒนาการจัดการมาตรฐานคุณภาพ ขาดความพร้อมของชุมชนในการดูแลแหล่งท่องเที่ยวขาดสำนึกในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมและชนชาติในท้องถิ่น องค์กรในระดับท้องถิ่นขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และที่สำคัญคือขาดการวางแผนระยะกลาง และยาวที่เป็นระบบอย่างบูรณาการขององค์กรปกครองส่วนที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง ปัญหาช่องว่างระหว่างภาครัฐกิจเอกชน กับผู้บริหารส่วนท้องถิ่น ในด้านการจัดการการท่องเที่ยว ปัญหาด้านกฎหมาย และปัญหาด้านความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากการทำลายของมนุษย์และจากกิจกรรมท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ยังไม่ปรากฏหลักฐานเด่นชัดว่า การจัดการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวตามลุ่มแม่น้ำมูล มีรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เป็นไปตามมาตรฐานของการจัดการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ซึ่งทำให้ สะท้อนสิ่งที่น่าสนใจคือ ผลกระทบและความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นในพื้นที่ลุ่มน้ำ มูล และซาดหาดตามลุ่มน้ำมูล ซึ่งเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากการท่องเที่ยวที่คนในชุมชนและผู้ประกอบการ ไม่มีประสบการณ์ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่เหมาะสม ซึ่งทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมค่อยๆ ค่อยๆ ลดลง ซึ่งกระแสของการท่องเที่ยวที่กำลังเข้ามาอาจทำให้สภาพธรรมชาติและวิถีชีวิตชุมชนเปลี่ยนแปลงไป

จากความสำคัญและสภาพปัญหาในการจัดการท่องเที่ยว ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำ การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวลุ่มแม่น้ำมูล โดยทำการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ 3 แห่ง ในเขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งจะทำได้ข้อมูลพื้นฐาน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการเสนอแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีศักยภาพที่จะรองรับการขยายตัวด้านการท่องเที่ยวได้เพิ่มขึ้น และเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งให้เชื่อมโยงถึงกัน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในแต่ละระดับ เพื่อให้เกิดการขยายตัวอย่างเหมาะสมและยั่งยืน ช่วยให้เกิดการพัฒนาและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของท้องถิ่น สร้างรายได้และความภาคภูมิใจให้กับคนในท้องถิ่น รวมทั้งเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ด้านต่าง ๆ ให้กับนักท่องเที่ยวและบุคคลที่สนใจทั่วไปและเป็นข้อมูลสำหรับนำไป ใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนอื่น ๆ ต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยว ของแหล่งท่องเที่ยวเชิง ธรรมชาติในพื้นที่ ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อหาแนวทางในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทาง ธรรมชาติ ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี

ความสำคัญของการวิจัย

ผลจากการศึกษาครั้งนี้สามารถนำไป ใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานส่งเสริมและพัฒนา จัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับพื้นที่และบริบทของชุมชนต่าง ๆ ในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยการบริหารจัดการของคนในชุมชนชุมชน อื่น ๆ ต่อไปในอนาคต ซึ่งเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาให้เกิดเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน และนำไปสู่การจัดตั้งองค์กรอิสระที่มาบริหารจัดการ เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์และร่วมพันธกิจในการเดิน ไปสู่เป้าหมายร่วมกัน อันจะนำไปสู่รากฐานของการท่องเที่ยวที่พึ่งพาอาศัยกัน รวมถึงการแก้ไขปัญหา ความยากจน โดยการเข้าไปสนับสนุนให้เกิดเศรษฐกิจชุมชน ส่งเสริมพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็ง ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ชุมชนแห่งการพึ่งตนเอง ชุมชนแห่งความสามัคคีและชุมชนอยู่ดีมีสุข ร่วมกันจัดการ ปกป้อง ดูแล รักษาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ต่อไป นอกจากนี้ยังจะได้ข้อมูลที่มีประโยชน์สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ได้ทราบถึงศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยว ของแหล่งท่องเที่ยวทาง ธรรมชาติ และ ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งจะเป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญ สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้อง ในการ นำไปกำหนดเป็นแนวทางในการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การบริหารจัดการ ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิง นิเวศ ให้เหมาะสมกับสภาพ และความต้องการของคนในชุมชนได้อย่าง ยั่งยืน
2. ได้แนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติใน ชุมชนพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัด อุบลราชธานี ที่เหมาะสมและยั่งยืน อันจะนำไปสู่การทำ ความเข้าใจเงื่อนไขปัจจัยในการจัดการและ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น และเพื่อนำไปสู่การแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหา การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนและการพัฒนามาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับท้องถิ่นต่อไป

ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษานี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตสำหรับการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดเขตพื้นที่ในการศึกษา เฉพาะ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ หาดคูเดื่อ หาดวัดใต้ และหาดศรีภิรมย์ (บึงสะพัง) อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

2. ขอบเขตด้านประชากร

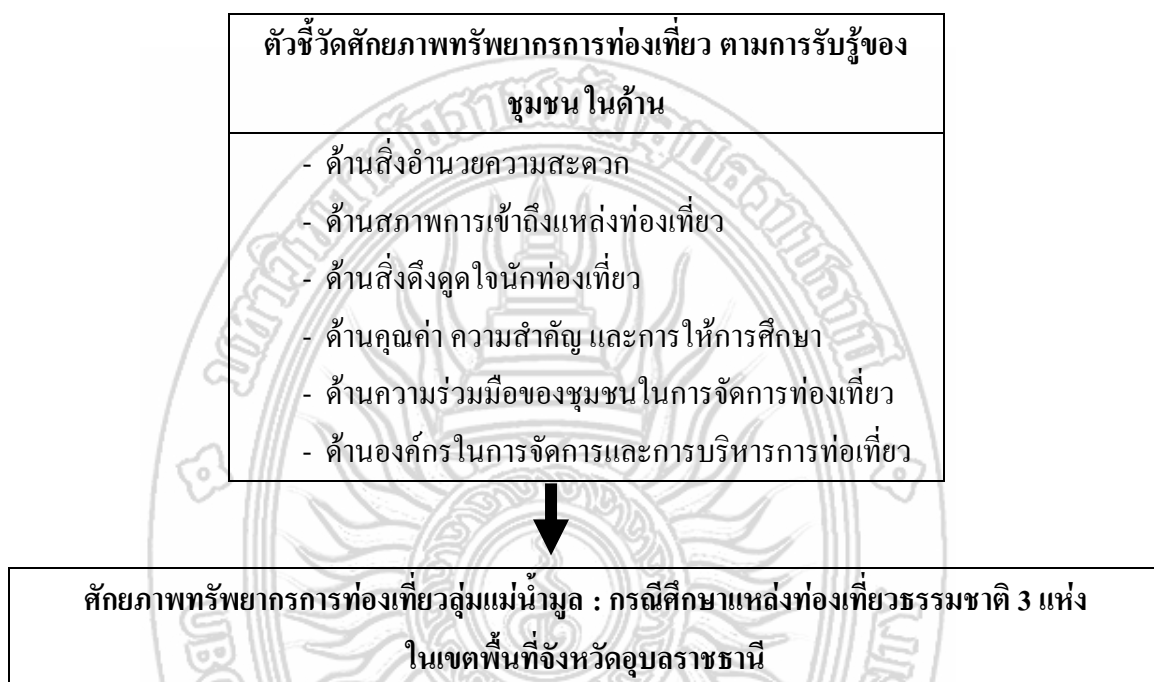
ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชน ผู้นำท้องถิ่น และผู้ประกอบการร้านค้าในพื้นที่ชุมชนที่ทำการศึกษ จำนวน 3 ชุมชน ชุมชนละ 500 คน และนำมาเข้าสู่การคำนวณกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ Taro Yamane ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 321คน ได้แก่ ชุมชน หาดคูเดื่อ ชุมชน หาดวัดใต้ และชุมชนหาดศรีภิรมย์ (บึงสะพัง) อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดกรอบเนื้อหาเพื่อใช้ในการประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวลุ่มแม่น้ำมูล : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ 3 แห่ง ในเขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งในงานวิจัยนี้ แบ่งประเด็นศักยภาพที่ศึกษาเป็น 6 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ด้านคุณค่าความสำคัญและการให้การศึกษา ด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว และด้านองค์กรในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในดำเนินการวิจัย ได้ดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

ทรัพยากรการท่องเที่ยวลุ่มน้ำมูล หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวประเภทต่างๆ ตามแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี

สถานภาพทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สภาพทั่วไป การจัดการดูแลรักษาและสภาพการใช้ประโยชน์ ของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 3 แห่ง คือ หาดคูเต่า หาดวัดใต้ และหาดศรีภิรมย์ (บึงสะพัง) อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

ศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง ลักษณะเฉพาะของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 3 แห่ง คือ หาดคูเต่า หาดวัดใต้ และหาดศรีภิรมย์ (บึงสะพัง) ที่เอื้อต่อการประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้ได้ให้ความหมาย

รวมถึง ความพร้อมและความสามารถของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติให้ประสบความสำเร็จ โดยแบ่งประเด็นศักยภาพที่ศึกษาเป็น 6 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา ด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว และด้านองค์กรในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว

การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง การปฏิบัติตัวของประชาชนท้องถิ่น ในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นการป้องกัน ดูแลรักษาหรือแก้ไข เช่น การกำจัดขยะ มูลฝอยการร่วมกันดูแลโบราณสถาน โบราณวัตถุ การรวมกลุ่มเพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชน เป็นต้น

ประชากร หมายถึง ประชาชน ผู้นำท้องถิ่น และผู้ประกอบการร้านค้าในพื้นที่ชุมชนที่ทำการศึกษา 3 แห่ง ได้แก่ หาดคูเต่า หาดวัดใต้ และหาดศรีภิรมย์ (บึงสะพัง) อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

การประเมินศักยภาพ หมายถึง กระบวนการตรวจสอบความสามารถหรือความพร้อมในการรองรับการดำเนินกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยว และสามารถนำไปสู่การวิเคราะห์ศักยภาพพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวลุ่มแม่น้ำมูล : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ 3 แห่ง ในเขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว การพัฒนาชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งจากเอกสารและการสืบค้นข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่อนำแนวคิด หลักการมาใช้เป็นกรอบแนวทางในการศึกษา ซึ่งได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
3. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนและศักยภาพของชุมชน
4. กฎหมายในการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน
5. ทรัพยากรการท่องเที่ยว
6. การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยว
7. บริบทพื้นที่ศึกษา
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวนับเป็นกิจกรรมหนึ่งซึ่งเป็นที่นิยมของคนทั่วโลก และเพิ่มขึ้นอย่างกว้างขวาง เพราะนอกจากเป็นการพักผ่อนที่ดี สร้างความสุขทั้งกาย และใจในลักษณะปัจเจกบุคคล ครอบครัว และกลุ่มผู้ร่วมท่องเที่ยวแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมประสบการณ์ชีวิต และสติปัญญาในหลากหลายมิติ ทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม วรรณกรรม สถาปัตยกรรม สังคม และเศรษฐศาสตร์ สำหรับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทยในปัจจุบันกลายเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะสามารถทำให้ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก และยังทำให้ประเทศมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั่วโลก การจัดการธุรกิจท่องเที่ยวที่ดีจึงเป็นหัวใจที่สำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งคำว่า การท่องเที่ยว ได้มีนักวิชาการหลายท่านให้นิยามไว้มีทั้งส่วนที่ต่างและคล้ายคลึงกัน พอนำมาสรุปได้ดังนี้

ความหมายของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยว (Tourism) เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางมาก การกำหนดขอบเขตของงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การศึกษาความหมายของการท่องเที่ยวให้ชัดเจนเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง และสามารถนำมาใช้ในการตัดสินใจในการดำเนินโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ซึ่งองค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization : WTO) แห่งองค์การสหประชาชาติ ได้กำหนดความหมายของการท่องเที่ยวว่า การเดินทางใดๆ ก็ตามที่เป็นการเดินทางตามเงื่อนไขสากล 3 ประการ ดังนี้ (ศรีธัญญา วรากุลวิทย์ 2546 : 2) (1) การเดินทางจากสถานที่อยู่อาศัยเป็นประจำไปยังสถานที่อื่นๆ เป็นการชั่วคราว (2) การเดินทางนั้นผู้เดินทาง เดินทางด้วยความสมัครใจ ไม่ใช่เป็นการถูกบังคับ และ (3) การเดินทางเพื่อวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตามที่ไม่ใช่เดินทางเพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้

นอกจากนี้ ในพจนานุกรม Webster's Third New International Dictionary ได้ให้ความหมายของคำว่า Tourism ว่าหมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อความสำราญและการบริหารงานธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว จะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยว เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวาง มิได้มีความหมายเป็นเพียงการเดินทางเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ หรือเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการเคลื่อนย้ายของประชากรจากแหล่งหนึ่งไปสู่อีกแหล่งหนึ่ง รวมทั้งการเดินทางทั้งภายในประเทศและต่างประเทศด้วย (วรรณมา วังวานิช 2539 : 5 อ้างถึงในสมพงษ์ ธ.ไชย และคนอื่นๆ 2547 : 7)

Collier and Harraway (1971 : 1-2) ได้กล่าวถึงลักษณะเฉพาะของการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

- 1) การท่องเที่ยวเริ่มจากกระบวนการทางความคิดและการตัดสินใจ
- 2) การท่องเที่ยวคือ การผสมผสานของบริการต่างๆ ประสบการณ์จากการเดินทาง และความพึงพอใจที่ได้รับ
- 3) การผสมผสานเหล่านี้จะนำไปสู่การเดินทางของคนไปยังจุดหมายปลายทางที่หลากหลาย นอกเหนือไปจากสถานที่พักตามปกติ และการพักผ่อนตามจุดหมายปลายทางนั้น
- 4) ช่วงระยะเวลาของการท่องเที่ยวจะต้องเป็นช่วงระยะเวลาชั่วคราวไม่ใช่ถาวร
- 5) พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวจะเป็นผลในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว
- 6) พฤติกรรมของการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะมีผลกระทบต่อชุมชนที่เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว
- 7) การท่องเที่ยวจะต้องเป็นกิจกรรมที่พึงพอใจ

นอกจากความหมายของการท่องเที่ยว ดังกล่าว ยังมีคำอื่นที่มีความหมายคล้าย หรือ ลักษณะความหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2538 : 11) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว ในลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ว่าหมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่แห่งหนึ่งแห่งใด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาชื่นชม และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สภาพสังคมวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรู้ และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ โดยพื้นฐานของคำนิยามดังกล่าว นักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยว จะเป็นกลุ่มผู้เดินทางที่แสวงหาสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

- 1) กิจกรรมต่างๆ ที่ให้ประสบการณ์หลากหลายมากขึ้น
- 2) ประสบการณ์จากการได้ไปเที่ยวในแหล่งธรรมชาติหรือประสบการณ์ที่ได้สัมผัสวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของสังคมที่แตกต่างจากที่อยู่คน
- 3) โอกาสที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับลักษณะทางธรรมชาติ วัฒนธรรม ที่มีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่
- 4) ให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสมบัติทางวัฒนธรรม

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540 : 2-5) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวในลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีกระบวนการในการอนุรักษ์ ซึ่งการอนุรักษ์มีความหมายในการร่วมกันป้องกันรักษาให้คงเดิม โดยเป็นการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท ส่วนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ กระบวนการ การท่องเที่ยวหรือที่ท่าที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรียนรู้นิเวศของแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้อาจรวมถึงวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้นๆ หรือแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องหรือที่มีระบบนิเวศคงความดั้งเดิมหรือสมบูรณ์ โดยมีการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า การท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คือ การเดินทางจากจากสถานที่อยู่อาศัยปกติ เป็นการชั่วคราว ด้วยความสมัครใจ ที่ไม่ใช่เดินทางเพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยว มีวัตถุประสงค์ เพื่อชื่นชม ศึกษา เรียนรู้และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติ วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น เหล่านั้น หรือเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ความสนุกสนาน บนพื้นฐานของความรู้ และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ มุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน โดยสามารถแบ่งวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวออกเป็น 6 ประเภท พอสรุปสังเขปได้ดังนี้

1) การท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนานและความบันเทิง เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ ประกอบกับความอยากรู้อยากเห็น เพื่อชมทิวทัศน์ วัฒนธรรม ประเพณี ชีวิตความเป็นอยู่ของท้องถิ่นต่างๆ

2) การท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน เป็นการใช้เวลาว่างเพื่อพักผ่อนร่างกายและสมอง โดยจะใช้เวลาพักผ่อนให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ สถานที่พักผ่อนเลือกที่สงบ สะดวกสบาย อากาศบริสุทธิ์

3) การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อจะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่นต่างๆ ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยว

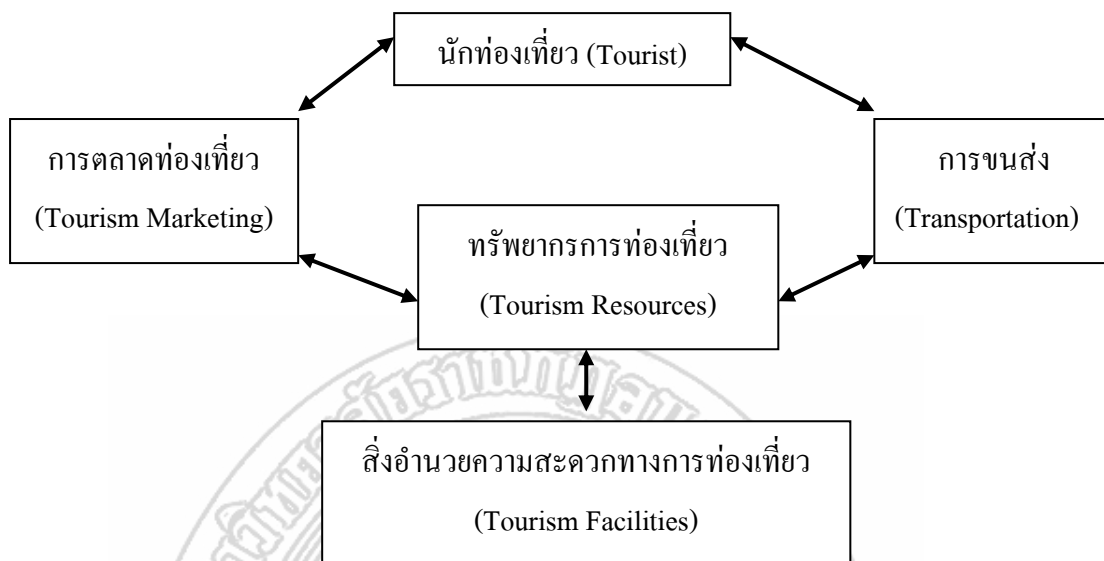
4) การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬา แบ่งเป็น 2 ประการคือ การท่องเที่ยวเพื่อชมกีฬา และการท่องเที่ยวเพื่อเล่นกีฬาหรือออกกำลังกาย

5) การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ การประชุมและสัมมนา เป็นลักษณะของการเดินทางไปเพื่อธุรกิจหรือสัมมนาและใช้เวลาว่างส่วนหนึ่งไปเพื่อการท่องเที่ยว

6) การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา เป็นลักษณะของการศึกษาดูงานตามสถานที่ต่างๆ

องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

จากความหมายของการท่องเที่ยวที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่ามีการให้คำจำกัดความไว้หลากหลาย แต่ทั้งหมดล้วนประกอบไปด้วย องค์ประกอบหลักที่สำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ด้านบริการการท่องเที่ยว และด้านตลาดการท่องเที่ยว ซึ่งแต่ละองค์ประกอบย่อมมีความสัมพันธ์ต่อกัน เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน ความแตกต่างของแต่ละรูปแบบการท่องเที่ยวจึงขึ้นอยู่กับความแตกต่างในองค์ประกอบย่อยและความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น องค์ประกอบของการท่องเที่ยวประกอบด้วย 5 องค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กันเป็นวงจรรูปที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

ที่มา : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2541 : 2)

ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว

ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว (Tourism Resource) จัดเป็นอุปทานการท่องเที่ยว (Tourism Supply) ซึ่งในประเทศไทยนิยมแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และ โบราณคดี และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีและ กิจกรรม (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2540 : 2-7)

ส่วนสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว (254 79: 1) ได้ให้ความหมายของทรัพยากรการท่องเที่ยวว่า หมายถึง แหล่งท่องเที่ยว และวัฒนธรรมประเพณีที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมท้องถิ่นที่มีลักษณะเด่น และสามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้มาเยือน ทรัพยากรท่องเที่ยวจำแนกตามลักษณะของทรัพยากรออกได้เป็น 4 ประเภท คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน และศาสนสถาน ประเภทศิลปวัฒนธรรม และประเพณี และประเภทมนุษย์สร้างขึ้น

1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ (Natural Attraction) หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเอง และมีความงดงามตามธรรมชาติ มีความโดดเด่นทางภูมิศาสตร์ ธรณีวิทยาและระบบป่าไม้ที่หลากหลาย เช่น ภูเขา ถ้ำ น้ำตก น้ำพุร้อน ชายหาด หาดทราย เกาะแก่ง หมู่เกาะ ปะการัง สัตว์ป่า อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนรุกชาติ ทะเลทราย เขื่อน อ่างเก็บน้ำ พันธุ์พืช เป็นต้น

2) ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถานและศาสนสถาน (Historical Attraction) หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีมนุษย์สร้างขึ้น และมีความสำคัญในฐานะเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศาสนาที่แสดงถึงอารยธรรมของท้องถิ่น มีผลดึงดูดให้นักท่องเที่ยวไปเยือน ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้แบ่งย่อยออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ โบราณสถานโบราณวัตถุ คือ อสังหาริมทรัพย์ซึ่งอยู่โดยอายุ หรือลักษณะแห่งการก่อสร้าง หลักฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสังหาริมทรัพย์ที่เป็นของโบราณไม่ว่าจะเป็นสิ่งประดิษฐ์หรือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือเคยเป็นส่วนใดส่วนหนึ่งของโบราณสถานและศาสนสถาน คือ สถานที่แสดงถึงลัทธิความเชื่อ ความศรัทธาของมนุษย์ที่มีต่อศาสนา

3) ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม และประเพณี (Cultural Attraction) หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีเอกลักษณ์ และถ่ายทอดกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ แบ่งย่อยเป็น 2 ประเภท ได้แก่ แหล่งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ คือ แหล่งท่องเที่ยวที่แสดงออกถึงลักษณะความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น และแหล่งศิลปวัฒนธรรมและประเพณี คือ สิ่งที่คนในชุมชน ในสังคมประพฤติปฏิบัติหรือแสดงออกมาซ้ำนานในลักษณะที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณี

4) ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทมนุษย์สร้างขึ้น (Man – made Attraction) คือ แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยการสร้างกิจกรรมใหม่หรือปรับปรุงดัดแปลงเพื่อให้สถานที่ที่มีความหลากหลายในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาสิ่งแวดล้อม เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวไปเพื่อเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัวเกี่ยวกับสัตว์ พืช หรือระบบนิเวศ เช่น แหล่งท่องเที่ยวเพื่อศึกษาสัตว์วิทยา แหล่งท่องเที่ยวเพื่อศึกษาพฤกษศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวเพื่อศึกษาความรู้ทั่วไป ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินและความบันเทิง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างขึ้นโดยแนวคิดจินตนาการเพื่อเน้นความสำราญให้แก่ผู้ไปเที่ยวชม เช่น สวนสนุกและสถานที่ชมทิวทัศน์ สถานที่บันเทิงและสถานที่ซื้อสินค้า สถานที่เล่นกีฬา

นักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยว (Tourist) เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญที่สุดของการท่องเที่ยว ถ้าไม่มีนักท่องเที่ยวการท่องเที่ยวก็เกิดขึ้นไม่ได้ ซึ่งลักษณะของนักท่องเที่ยวการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย แบ่งนักท่องเที่ยวออกเป็น 6 ประเภท คือ (โกมุทพันธ์ ผลสินธุ์ 2542 : 15)

1) นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International Visitor) หมายถึง บุคคลที่มีได้พำนักถาวรในราชอาณาจักรไทย

2) นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่ค้างคืน (International Tourist) หมายถึง นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่เข้ามาในราชอาณาจักรไทยแต่ละครั้งอย่างน้อย 1 คืน แต่ไม่เกิน 60 วัน

3) นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่ไม่ค้างคืน (International Excursionist) หมายถึง นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรไทยแต่ละครั้ง โดยมีได้ค้างคืน

4) นักท่องเที่ยวภายในประเทศ (Domestic Visitor) หมายถึง บุคคลทุกๆ สัญชาติที่มีพำนักอาศัยอยู่ในราชอาณาจักรไทย และเดินทางไปในสถานที่หนึ่งในอีกจังหวัดหนึ่งซึ่งมิใช่เป็นถิ่นที่อยู่ประจำของเขา

5) นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ค้างคืน (Domestic Tourist) หมายถึง นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ไปค้างคืนนอกที่พำนักอาศัยปัจจุบันแต่ละครั้งอย่างน้อย 1 คืน

6) นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ไม่ค้างคืน (Domestic Excursionist) หมายถึง นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่มีได้พักค้างคืนนอกที่พำนักอาศัยปัจจุบัน

การตลาดการท่องเที่ยว

การตลาดการท่องเที่ยว หมายถึง ปรัชญาทางการจัดการที่มุ่งเน้นไปสู่ความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยอาศัยการวิจัยตลาด การพยากรณ์ การคัดเลือกทรัพยากรการท่องเที่ยวที่กำลังอยู่ในความต้องการ เพื่อให้ธุรกิจได้รับประโยชน์สูงสุด ในการเสนอบริการแก่นักท่องเที่ยวตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งการตลาดการท่องเที่ยวเป็นตลาดที่มีความยืดหยุ่นสูง มีธุรกิจอื่นๆ เข้ามาเกี่ยวข้องมาก มีการแข่งขันสูง และขึ้นอยู่กับปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมืองอีกด้วย นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับธรรมชาติและภูมิอากาศของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นตัวแปรในการทำให้ตลาดท่องเที่ยวได้รับประโยชน์สูงสุดหรือไม่ โอกาสการขยายตัวของตลาดท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับกระแสหวาดตลาดใหม่และการเจาะกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในตลาดเดิม ซึ่งตลาดการท่องเที่ยวของไทยมีจุดแข็ง และจุดอ่อน สามารถนำมาสรุปได้ ดังนี้ (โกมุทพันธ์ ผลสินธุ์ 2542 : 16- 17)

จุดแข็งของไทยในการแข่งขันกับประเทศอื่นๆ คือ

1) สินค้าทางการท่องเที่ยวมีความหลากหลายและน่าสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของวัฒนธรรมประเพณี แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

2) ภาพลักษณ์ในด้านดีในแง่ของความคุ้มค่าเงินในการเดินทางมาเที่ยว

3) การยอมรับของตลาดการท่องเที่ยว

จุดอ่อนของไทยที่ต้องแก้ไข คือ

- 1) ปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว
- 2) ปัญหาการลอบลวง เอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว
- 3) ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรที่มีคุณภาพในด้านการจัดการการท่องเที่ยว
- 4) ปัญหาภาพลักษณ์ด้านลบเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

การขนส่ง

เมื่อนักท่องเที่ยวตัดสินใจที่จะไปเที่ยวแล้ว การขนส่งหรือวิธีการเดินทางจะเข้ามา มีบทบาทสำคัญ นักท่องเที่ยวจะต้องตัดสินใจว่าจะเดินทางด้วยวิธีใดและจัดการเดินทางอย่างไร แบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่ ทางรถยนต์ ทางรถไฟ ทางเรือ และทางอากาศ

สิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว

สิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว ได้แก่ การบริการท่องเที่ยวต่างๆ เช่น การอำนวยความสะดวกในการเข้า – ออกเมือง เช่น การตรวจหนังสือเดินทาง การคืนสิ่งของเครื่องใช้ การขอวีซ่า สิ่งอำนวยความสะดวกประเภทสาธารณูปโภค เช่น การไฟฟ้า การประปา การสื่อสาร การสาธารณสุข การโฆษณาประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบของการท่องเที่ยวทั้ง 5 องค์ประกอบต่าง ก็มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพื่อให้การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้รับผลดี มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวมากมายน และจะเพิ่ม รายได้ของประชากรที่อาศัยอยู่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ นอกจากนี้ยังทำให้เศรษฐกิจของชาติ ดีขึ้น สำหรับประเทศไทย ได้มีการพัฒนาองค์ประกอบในการท่องเที่ยวขึ้นเพื่อแข่งขันกับประเทศ เพื่อนบ้านอย่างต่อเนื่อง นอกจากองค์ประกอบดังกล่าวแล้ว การท่องเที่ยวยังเป็นกระบวนการทาง สังคมและเศรษฐกิจที่มีองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน กล่าวคือ ด้านทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ด้าน บริการท่องเที่ยว และด้านตลาดการท่องเที่ยว ซึ่งแต่ละองค์ประกอบย่อยมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและ กัน เช่น สภาพกายภาพและระบบนิเวศสิ่งแวดล้อม โครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว เศรษฐกิจ และการลงทุน สังคมวัฒนธรรม องค์กรกฎหมาย เป็นต้น

รูปแบบการท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องมุ่งสู่ความยั่งยืน รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยว จะต้องสามารถดำรงอยู่ได้ มีนักท่องเที่ยวมาเยือนเยือนอยู่เสมอ ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษา สมดุลย์ทางธรรมชาติ สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ไม่เสื่อมคลาย ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวของ

ไทยมีมากมายหลายรูปแบบ จากการศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวในศตวรรษที่ 21 ซึ่งสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวไว้ ดังนี้

รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural based tourism)

รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ สามารถจำแนกออกเป็น 5 รูปแบบ คือ

1) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

2) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (Marine Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติทางทะเลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศทางทะเล

3) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และเลี้ยงสัตว์ เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จและเพลิดเพลินในสวนเกษตร ได้ความรู้ ประสบการณ์ใหม่ๆ บนพื้นฐานความรับผิดชอบต่อการรักษาสภาพแวดล้อมในสถานที่แห่งนั้น

4) การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่เป็นหินผา ลานหินทราย อุโมงค์ โฟรง ถ้ำน้ำลอด ถ้ำหินงอกหินย้อย เพื่อดูความงามภูมิทัศน์ที่มีความแปลกของการเปลี่ยนแปลงของโลก บนพื้นฐานความรับผิดชอบต่อการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

5) การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (Astrological Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการไปชม ปรากฏการณ์ ทางดาราศาสตร์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวาระ เพื่อการเรียนรู้ระบบสุริยจักรวาล มีความรู้ ความประทับใจ ความทรงจำและประสบการณ์เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการร่วมกันอย่างยั่งยืน

รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural based tourism)

รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม สามารถจำแนกออกเป็น 3 รูปแบบ คือ

1) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อ

มีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยประชาชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

2) การท่องเที่ยวชมงานวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural & Traditional Tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้น ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพ พิธีกรรมต่างๆ บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

3) การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (Rural Tourism/Village Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษมีความโดดเด่น เพื่อความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ครอบงำผลงานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยประชาชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special interest tourism)

รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ สามารถจำแนกออกเป็น 8 รูปแบบ คือ

1) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) หมายถึงการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมเพื่อการพักผ่อนและ เรียนรู้วิธีการรักษาสุขภาพกายใจ บางแห่งอาจจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและความงาม

2) การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (Edu-meditation Tourism) หมายถึงการเดินทางเพื่อทัศนศึกษา แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปรัชญาทางศาสนา หากความรู้ สัจธรรมแห่งชีวิตมีการฝึกสมาธิ เพื่อประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน บางกลุ่มมุ่งการเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย

3) การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมชนกลุ่มน้อย (Ethnic Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมของชาวบ้าน วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยหรือชนเผ่าต่างๆ เช่น หมู่บ้านชาวไทยโซ่ง หมู่บ้านผู้ไทย หมู่บ้านชาวกระเหรี่ยง หมู่บ้านจิ้นฮ่อ เป็นต้น

4) การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเล่นกีฬาตามความถนัด ความสนใจในประเภทกีฬา

5) การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (Adventure Travel) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษที่นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวแล้วได้รับความตื่นเต้นผจญภัย และได้รับประสบการณ์ใหม่ๆ

6) การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ฟาร์มสเตย์ (Home stay & Farm stay) หมายถึง การท่องเที่ยวที่ต้องการใช้ชีวิตใกล้ชิดกับครอบครัวของคนในท้องถิ่นที่ไปเยือน เพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น

7) การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (Long stay) หมายถึง กลุ่มผู้ใช้ชีวิตในบั้นปลายหลังเกษียณอายุจากการทำงานที่ต้องการมาใช้ชีวิตต่างแดนเป็นหลัก โดยเดินทางท่องเที่ยวในสถานที่ต่างๆ อย่างน้อยนานกว่า 1 เดือน

8) การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล (Incentive Travel) หมายถึง การจัดนำเที่ยวให้แก่กลุ่มลูกค้าของบริษัทที่ประสบความสำเร็จในการขายสินค้าต่างๆ ตามเป้าหมาย เป็นการจรรายการพักผ่อนตั้งแต่ 2-7 วัน เป็นการนำเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ หรือผสมผสานกับรูปแบบการท่องเที่ยวอื่นๆ

จากรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่า สามารถจำแนกรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยว ตามสถานที่แหล่งท่องเที่ยวได้เป็น 3 รูปแบบหลัก คือรูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม และรูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ ซึ่งแต่ละรูปแบบยังสามารถจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวได้หลากหลายรูปแบบแตกต่างกันไป และยังสามารถนำรูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวมาจัดผสมผสานกันได้ตามความสนใจและความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ ทั้งนี้ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละรูปแบบนอกจากมุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวได้รับความสนุกสนาน เพลินเพลิน มีความประทับใจแล้ว ยังแฝงไปด้วยการถ่ายทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรมของท้องถิ่นตามแหล่งที่ตั้งของสถานที่นั้นๆ และไม่ว่าจะจัดรูปแบบการท่องเที่ยวรูปแบบใด ยังได้ตระหนักถึงความสำคัญในการสร้างจิตสำนึก ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรการท่องเที่ยว มรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการร่วมกันอย่างยั่งยืน จากรูปแบบของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทำให้ทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ และภาคประชาชน ให้ความสำคัญกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ที่มีอยู่ภายในท้องถิ่น หรือแม้แต่จัดตั้งสถานที่ท่องเที่ยวขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งข้อมูลสำคัญที่ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวนำมาเป็นส่วนหนึ่งของการตัดสินใจพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว คือข้อมูลด้าน

สถานการณ์ความเคลื่อนไหวทางการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสความเคลื่อนไหวและความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีในปัจจุบัน ดังจะได้นำเสนอในหัวข้อต่อไปนี้

สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยว

องค์การการท่องเที่ยว (World Tourism Organization : UNWTO) ได้พยากรณ์ว่าเมื่อถึงปี พ.ศ. 2563 จะมีนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศจำนวน 1,600 ล้านคน ธนาคารโลกประมาณการว่าการเติบโตของปะเทศกำลังพัฒนาจะเพิ่มในอัตราร้อยละ 4 ต่อปี ขณะที่ประเทศอุตสาหกรรมจะเพิ่มอัตราร้อยละ 2.5 ต่อปี โดยที่การท่องเที่ยวระยะไกลจะมีบทบาทมากขึ้น จำนวนแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น แต่จะใช้ระยะเวลาในแต่ละสถานที่ที่เที่ยวน้อยลง ประเทศที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศมากที่สุดในโลก คือ เยอรมันนี ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส ส่วนแนวโน้มแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยม คือ ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงและแปซิฟิก ในด้านการท่องเที่ยวในอนาคตของนักท่องเที่ยว มีแนวโน้มจะท่องเที่ยวบ่อยครั้งขึ้น แต่ใช้ระยะเวลาในการเที่ยวน้อยลง ในขณะที่สถานที่พักผ่อนที่รวมการให้บริการครบวงจรได้รับความนิยมมากขึ้น การเดินทางระยะไกลเติบโตกว่าการเดินทางระยะใกล้ การท่องเที่ยวในเมืองมีการเติบโตค่อนข้างสูง และตลาดกรท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพเติบโตมากขึ้น (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว 2547 : 1-2)

สำหรับสถานการณ์และแนวโน้มการท่องเที่ยวไทย ได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่การก่อตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อศท.) ในการรองรับนักท่องเที่ยวตั้งแต่ปี 2503 จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2522 มีการออกพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยระดับ อศท. เป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) จนกระทั่งในปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2545 ได้จัดตั้งหน่วยงานมารับผิดชอบด้านการท่องเที่ยว คือ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ มีภารกิจสำคัญในการบริหารยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวและกีฬา ให้ขับเคลื่อนอย่างเป็นเอกภาพไปในทิศทางเดียวกัน ถือได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรม ที่ได้กลายมาเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจของประเทศ เป็นกลไกสำคัญในการสร้างรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศอยู่ในอันดับสูงมาโดยตลอด ซึ่งอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยเป็นอุตสาหกรรมภาคบริการที่สามารถสร้างรายได้หลักกับประเทศเป็นจำนวนมหาศาล จากข้อมูลการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พบว่า ในปี พ.ศ. 2503 มีจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ 81,340 คน สร้างรายได้ 196 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2546 มีจำนวนนักท่องเที่ยว 10 ล้านคน สร้างรายได้ 309,300 ล้านบาท จะเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างชัดเจน

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

คำว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน” (Sustainable Development) เป็นคำศัพท์ของการพัฒนาที่เกิดขึ้นมาด้วยสาเหตุของความกดดันที่เกิดจากความไม่สมดุลระหว่างการเร่งรัดพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการลงทุนประกอบกับการใช้ทรัพยากรจากธรรมชาติอย่างไร้ขอบเขต จึงเป็นผลทำให้ทรัพยากรถูกทำลายอย่างรวดเร็ว สภาพสังคมเสื่อมโทรม ช่องว่างของรายได้ระหว่างคนจนกับคนรวยกว้างขึ้น คนยากจนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งมีนักวิชาการหลายๆ ท่านได้ให้ความหมายของคำว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ไว้แตกต่างกัน พอสรุปความได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นวิธีการหรือกระบวนการผสมผสานลักษณะที่ทำให้เศรษฐกิจทั้งระบบกลมกลืนกันอย่างเหมาะสม กล่าวคือ ในการพัฒนาจะต้องทำควบคู่ไปกับทั้งทางด้านเศรษฐศาสตร์ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยไม่เน้นเรื่องการขยายตัวทางเศรษฐกิจจนลืมเรื่องการรักษาสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเป็นต้น

ปัจจุบันได้มีการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวซึ่งนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนหลายรูปแบบ เช่น การท่องเที่ยวเชิงสังคม-วัฒนธรรม (Social-Cultural Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro-Tourism) การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ (Health Tourism) การท่องเที่ยวทางทะเล (Marine Tourism) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) อย่างไรก็ตาม รูปแบบการท่องเที่ยวซึ่งจะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ต้องประกอบด้วย 3 มิติ

1. การจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกิดความยั่งยืน
2. การจัดการด้านเศรษฐกิจให้เกิดความเป็นธรรมในการกระจายรายได้
3. การจัดการด้านสังคมและวัฒนธรรมให้กระทบน้อยที่สุด

พอสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการท่องเที่ยวที่ครอบคลุมขอบข่ายของการท่องเที่ยวแบบอื่นๆ หลายรูปแบบ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมุ่งพัฒนาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ธรรมชาติสร้างและมนุษย์สร้าง) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากภาครัฐบาล ภาคเอกชน นักท่องเที่ยว ชุมชนในท้องถิ่นหรือหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาการท่องเที่ยว คือต้องการให้การท่องเที่ยวทุกรูปแบบเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แต่ความหวังนี้จะสำเร็จหรือไม่ คำตอบอยู่ที่ทุกคนซึ่งมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว ซึ่งผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานร่วมกันของผู้มีส่วนได้เสียย่อมทำให้เกิดผลต่อเนื่อง ดังนี้

1. ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดการกระจายรายได้ได้อย่างเป็นธรรม ในกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียทั้งคนในชุมชนและผู้ประกอบการนอกจากนี้ยังก่อให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มในผลผลิตที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาในท้องถิ่น

2. ความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม การวางแผนและปฏิบัติงานร่วมกันของผู้มีส่วนได้เสียหลายๆ สาขาวิชาการและหลาย สาขาอาชีพ ย่อมทำให้เกิดกฎกติกา หรือข้อตกลงที่ กระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ดังนั้น ทรัพยากรดังกล่าวแล้วจึงถูกใช้อย่างประหยัด เกิดประโยชน์สูงสุดแก่คนส่วนมากที่สุดและสิ้นเปลืองน้อยที่สุด

3. ความยั่งยืนทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งด้านธรรมชาติและวัฒนธรรมมีศักยภาพในการรองรับ (Carrying Capacity) ถ้าเกินศักยภาพก็จะเกิดการสูญเสียหรือล่มสลาย จุดจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยวและการสร้างสถานบริการด้านการท่องเที่ยว จึงต้องคำนึงถึงศักยภาพในการรองรับเพื่อมิให้ส่งผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรม

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า แนวคิดการท่องเที่ยวทางเลือกกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่เกิดขึ้นมีความสอดคล้องกันในประเด็นต่าง ๆ อาจสรุปพอสังเขป ได้ดังนี้

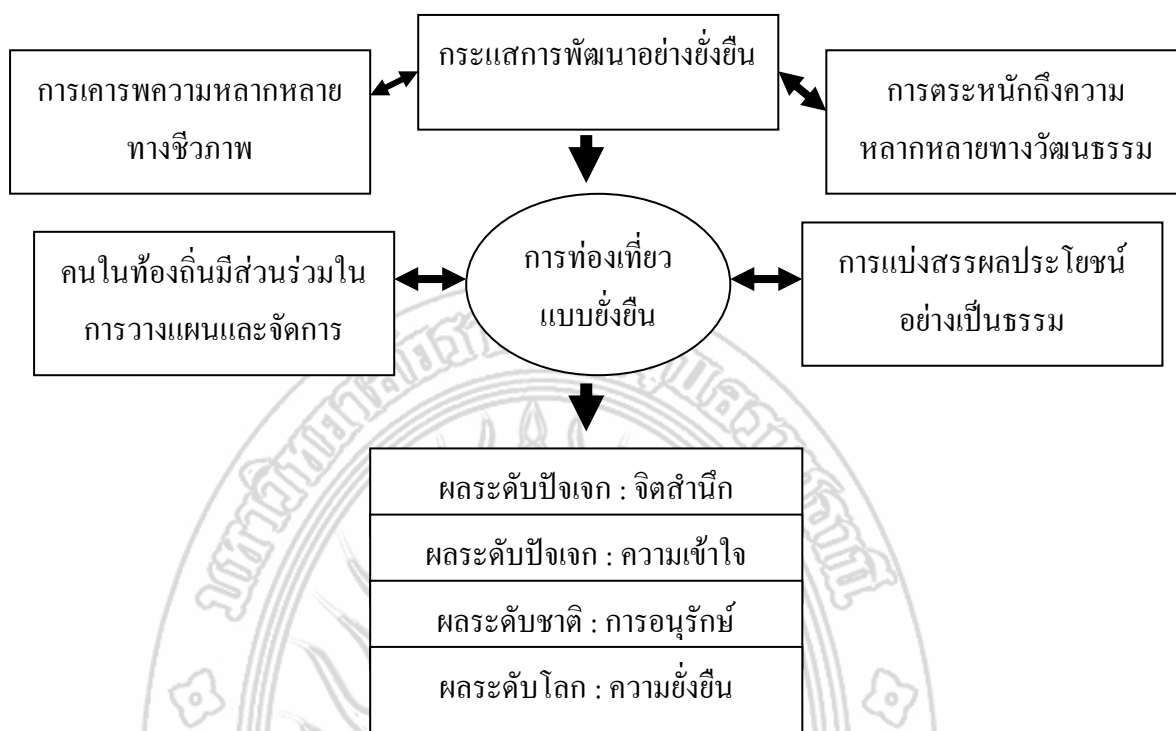
1. ประเด็นการปฏิเสธที่จะทำความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ และสิ่งที ก่อให้เกิดผลทางลบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมวลชน

2. ประเด็นการพัฒนาระดับจุลภาค โดยการจัดการขององค์กรชุมชน และส่งผล กระทบทางลบต่อสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นน้อยที่สุด

3. ประเด็นการตั้งคำถามว่า “ใครได้ประโยชน์” ระหว่างชาวเมืองหรือชุมชน

4. ประเด็นการให้ความสำคัญกับความยั่งยืนทางวัฒนธรรม โดยไม่ทำลาย วัฒนธรรมของท้องถิ่น ตลอดจนเคารพวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างแท้จริงโดยให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

จากแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ดังกล่าว จึงให้เห็นถึงประโยชน์จากการท่องเที่ยว ภายใต้บริบทของกระแสการพัฒนาทั้งในระดับจุลภาคและมห ภาค อันนำไปสู่การยกระดับความ เป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นโดยรวม และยังเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคนภายนอกกับคน ในท้องถิ่นอย่างเท่าเทียม อันจะนำไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืนต่อไป ซึ่งสามารถแสดงความสัมพันธ์ ของกรอบแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้ ดังรูปที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 กรอบแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
ที่มา : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2541 : 53)

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะเน้นความสำคัญของการควบคุมคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว การให้ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว การเอาใจใส่ดูแลจำนวนและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจึงเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวและพัฒนาสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจควบคู่กันไป โดยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างถูกต้องเหมาะสม เกิดประโยชน์แก่ส่วนร่วมอย่างคุ้มค่าและยาวนานที่สุด หรือเสื่อมสภาพน้อยที่สุด ซึ่งจากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน นั้นจะเห็นได้ว่ามีลักษณะสำคัญอยู่ 6 ประการ สรุปพอสังเขป ได้ดังนี้

1. การพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่น และระดับภูมิภาค โดยเน้นการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างจริงจังก่อนการพัฒนาสู่การท่องเที่ยวระหว่างประเทศอย่างค่อยเป็นค่อยไป

2. การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น ควรส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่

3. ขอบเขตของการพัฒนาการท่องเที่ยว ควรพิจารณาอย่างรอบคอบถึงขอบเขตที่เหมาะสมของการพัฒนา โดยให้ความสำคัญกับขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว และพยายามผลักดันให้การท่องเที่ยวได้รวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่นั้นๆ

4. การใช้วัสดุและผลผลิตจากท้องถิ่น ควรสนับสนุนการใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นในการก่อสร้าง ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากการผลิตต่างๆ ของคนในท้องถิ่น

5. การกระจายรายได้ การพัฒนาการท่องเที่ยวควรเป็นรูปแบบที่จะนำรายได้เข้าท้องถิ่นนั้นให้มากที่สุด เพื่อประโยชน์ระยะยาวของชุมชน

6. การจ้างงาน งานสำหรับคนในท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว โดยมุ่งเสริมรูปแบบของงานที่มีความน่าสนใจและได้รับผลตอบแทนสูง

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนและศักยภาพของชุมชน

อนุชาติ พวงสำลี และวิริบูรณ์ วิสารทสกุล (2540 : 32) ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนว่า “ชุมชน” คือ กลุ่มบุคคลที่อาศัยอยู่ร่วมกันในพื้นที่อาณาบริเวณหนึ่ง มีการสื่อสาร ปฏิสัมพันธ์มีวัตถุประสงค์ และผลประโยชน์ร่วมกัน โดยมีการเคลื่อนไหวหรือกิจกรรม แบบแผน พฤติกรรม การดำรงชีวิตและวัฒนธรรมที่ผูกพันกับพื้นที่ ภายใต้กฎเกณฑ์อย่างเดียวกัน ดังนั้น ความหมายและองค์ประกอบของชุมชน คือ กลุ่มคนที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน มีวิถีชีวิตวัตถุประสงค์เดียวกันภายใต้กฎเกณฑ์ที่ได้รับการยอมรับ โดยจะต้องมีการสื่อสาร ปฏิสัมพันธ์กันมิเช่นนั้นจะไม่ได้ว่าเป็นชุมชนสำหรับองค์กรชุมชนนั้นจัดเป็นการรวมตัวกันของชาวบ้านตั้งแต่สองคนขึ้นไปโดยอาจจะอยู่ภายในชุมชนเดียวกันหรือต่างชุมชนก็ได้ ไม่จำกัดพื้นที่ โดยมีวัตถุประสงค์และกิจกรรมของกลุ่มร่วมกันเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มและเกิดอำนาจทางสังคมเพื่อถ่วงดุลกับอำนาจรัฐและอำนาจเงินทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีการเรียนรู้และแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน ซึ่งองค์กรที่จัดตั้งขึ้นนี้ อาจจัดตั้งขึ้นแบบ ไม่เป็นทางการ ไม่มีกฎหมายรองรับแต่มีระเบียบของทางราชการหรือของกลุ่มเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานหรือจะเป็นกลุ่มที่จัดตั้งอย่างเป็นทางการโดยมีกฎหมายรองรับก็ได้แล้วแต่กรณีโดยองค์กรชุมชนนั้นจะต้องประกอบด้วย กลุ่มบุคคล

ซึ่งมีวัตถุประสงค์ เป้าหมายและผลประโยชน์ร่วมกัน โดยมีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม มีกิจกรรม มีการเรียนรู้มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพรวมทั้งงบประมาณในการดำเนินงาน

ศักยภาพชุมชน

สำหรับศักยภาพของชุมชนนั้น เป็นความสามารถของกลุ่มบุคคลในชุมชนเดียวกัน เพื่อตัดสินใจกระทำการใด ๆ อันที่จะตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาของส่วนใหญ่ในชุมชนซึ่งรวมไปถึงความสามารถในการประสานความร่วมมือภายในชุมชนโดยสามารถแก้ไขปัญหาที่มีมาจากภายนอกด้วยเพื่อประโยชน์โดยรวมของชุมชน โดยที่เชื่อกันว่า ชุมชนจะสามารถเป็นหน่วยสำคัญในการเติมชีวิตมนุษย์ให้บริบูรณ์ ความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับมนุษย์ ได้แก่ สิทธิพื้นฐาน เอกสิทธิ์และความสามารถในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์จะเกิดสัมฤทธิ์ผลสูงสุดได้ ถ้ามีชุมชนเป็นฐานรองรับ ซึ่งการที่บุคคลในชุมชนเข้ามารวมตัวร่วมคิดร่วมแก้ไขจะส่งผลให้เกิดประชาสังคมอันจะทำให้ชุมชนสามารถพัฒนาศักยภาพเพิ่มขึ้นซึ่งคำว่าประชาสังคมนี้ (อนุชาติ พวงสำลี และวีรบุรุษ วิสารทสกุล (2540 : 32) ได้รวบรวมคำจำกัดความจากทัศนะของนักวิชาการหลายท่านพอนามาสรูปได้ ว่าประชาสังคมเป็นพลังของสังคมอันเกิดจากประชาชนที่มีบทบาทและวัตถุประสงค์ร่วมกันรวมตัวกันและสามารถร่วมแรงร่วมใจกันผลักดันแก้ไขปัญหาต่างๆ ซึ่งการเข้ามารวมกลุ่มจะเน้นในเรื่องความผูกพัน ความสมานฉันท์ ความกลมเกลียวกัน โดยไม่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเป็นเครือญาติ แต่เป็นความผูกพันบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมบนสำนึกที่มีต่อความเป็นพลเมืองโดยอาศัยองค์กร กลไก กระบวนการและกิจกรรมอันหลากหลายที่ภาคประชาชนจัดขึ้น หรือเป็นการมีส่วนร่วมทั้ง ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน ในการรวมตัวกันก่อตั้งประชาสังคมดังนั้นก็ยังสามารถอธิบายได้ว่า ประชาสังคมเป็นการรวมตัวกันของบุคคลจากส่วนต่างๆของสังคม ที่มีความคิด วัตถุประสงค์ไปในทิศทางเดียวกันเพื่อแก้ไขปัญหาหรือกระทำการบางอย่างโดยมีการติดต่อสื่อสารที่มีระบบ ซึ่งกระทำผ่านองค์กร กลไก และกระบวนการต่างๆ ในการจัดการที่เป็นเครือข่ายซึ่งมีความผูกพัน สมานฉันท์ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มในที่สุดโดยองค์ประกอบของประชาสังคมสามารถสรุปได้ดังนี้ (อนุชาติ พวงสำลี และวีรบุรุษ วิสารทสกุล (2540 : 32 - 41)

1. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน วิสัยทัศน์ เป็นการมองไปข้างหน้าหรือมองไปในอนาคตของผู้นำทั้งในองค์กรและสังคมโดยเป็นภาพที่เป็นเป้าหมายในอนาคตที่ผู้นำมองเห็นและชักชวนให้เพื่อนร่วมงานหรือสมาชิกสร้างขึ้นมา โดยผู้นำจะต้องเรียงลำดับความสำคัญของแต่ละเป้าหมายให้ชัดเจนซึ่งผู้นำจะต้องกระตุ้นความมั่นใจของเพื่อนร่วมงานหรือสมาชิกให้เกิดความเชื่อมั่นและรู้สึกว่าการเป้าหมายนั้นจะสามารถทำให้สำเร็จได้ ซึ่งเป้าหมายนี้จะไม่ใช่การแก้ปัญหาในปัจจุบันแต่เป็นการแก้ปัญหาในระยะยาวเพื่อสร้างโอกาสในอนาคตให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์ แต่จะต้องมีกำหนด

ไว้และดำเนินการให้เป็นไปอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ดังนั้น การมีวิสัยทัศน์ร่วมกันจะเป็นการวางแผนและกำหนดอนาคตของชุมชนร่วมกันของบรรดาสมาชิกในชุมชนเพื่อให้ประสบความสำเร็จ

2. การมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการและควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคม หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นกระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนเข้ามาร่วมกันดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องร่วมกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนด สำหรับ อคิน รพีพัฒน์ (2537 : 10-14) นั้นให้ความหมายไว้ว่า เป็นการให้ประชาชนเป็นผู้ที่ทำทุกอย่างซึ่งไม่ใช่การกำหนดจากภายนอกแล้วให้ประชาชนเข้ามาร่วมหากแต่ทุกอย่างจะต้องเป็นความคิดของประชาชน องค์ประกอบของกระบวนการของการมีส่วนร่วมคือ การร่วมคิดร่วมค้นหาปัญหาพร้อมตัดสินใจ แก้ไขปัญหา ปฏิบัติงาน โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความชำนาญ ประสบการณ์ทรัพยากรและเทคโนโลยีในท้องถิ่น ร่วมกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ร่วมติดตาม ประเมินผลและร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น โดยมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน โดยกระบวนการดังกล่าว จะอาศัยความช่วยเหลือของหน่วยงานหรือบุคคลภายนอกให้น้อยที่สุด (ทงศักดิ์ คุ้มไข่น้ำ 2534 : 5 และ ปาริชาติ วลัยเสถียร 2543 : 74)

นอกจากนี้ Macha (1982 : 42 อ้างถึงใน อคิน รพีพัฒน์ (2537 : 35) ได้สรุปถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ 3 รูปแบบคือ

1) การมีส่วนร่วมแบบแข็งขัน (active) หมายถึง การเข้าร่วมตั้งแต่การริเริ่มและติดตามในกระบวนการกำหนดความต้องการ แผนงาน ตลอดจนเข้าร่วมในกิจกรรมการดำเนินงานและสนใจผลการพัฒนา

2) การมีส่วนร่วมแบบไม่แข็งขัน (passive) หมายถึง การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนโดยไม่คำนึงถึงความสำคัญของการกำหนดแผนงานและนโยบาย ตลอดจนไม่สนใจผลของการกระทำในกิจกรรม

3) การมีส่วนร่วมแบบเฉื่อยชา (inert) หมายถึง การเข้าร่วมโดยถูกชักจูง จำยอมหรือถูกบังคับ โดยสภาพแวดล้อม บุคคลหรืออื่นๆ ซึ่งการมีส่วนร่วมแบบนี้จะเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปด้วยเสมอ

3. ความรู้และการเรียนรู้ ความรู้เป็นสิ่งที่เกิดจากการรับรู้เรื่องราว ข้อเท็จจริงต่างๆ ที่ได้รับจากประสบการณ์ต่างๆทั้งทางตรงและทางอ้อม บรรดาข้อเท็จจริงจะถูกสั่งสมและถ่ายทอด

โดยการจดจำข้อเท็จจริงจะถูกสั่งสมและถ่ายทอดโดยการจดจำข้อเท็จจริงเหล่านั้นโดยอาจอยู่ในรูปแบบของสิ่งที่ได้รับการบอกเล่าหรือตำรา โดยเป็นความจำเป็นของมนุษย์ที่จะต้องสั่งสมข้อเท็จจริงและรายละเอียดเหล่านั้นเพื่อใช้เป็นทักษะที่มีคุณค่าต่อการแก้ปัญหาหรือต่อการทำงาน ซึ่งข้อเท็จจริงที่มนุษย์สะสมไว้นี้สามารถแสดงออกมาปรากฏให้สังเกตได้ วัดได้

ประภาเพ็ญ สุวรรณและสวิง สุวรรณ (2536 : 18-21) ได้กล่าวถึง ความรู้ในพฤติกรรมการเรียนรู้กลุ่มพุทธิพิสัย ว่าเป็นพฤติกรรมการเรียนรู้กลุ่มพุทธิพิสัย (cognitive domain) เป็นความสามารถและทักษะทางด้านสมองในการคิดเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ซึ่งแยกย่อยได้เป็น 6 ชั้น ดังนี้

1) ความรู้ (knowledge) เป็นความสามารถในการจำหรือระลึกได้ ซึ่งรวมประสบการณ์ต่างๆ ที่เคยได้รับรู้มา

1.1) ความรู้เฉพาะเรื่องเฉพาะอย่าง เป็นการระลึกถึงข้อสนเทศในส่วนย่อยเฉพาะอย่างที่ยกได้โดดเด่น ความรู้เกี่ยวกับศัพท์ เกี่ยวกับความหมายของคำ-ความรู้เกี่ยวกับความจริงเฉพาะอย่างเช่น รู้ วัน เดือน ปี เหตุการณ์ สถานที่ ฯลฯ

1.2) ความรู้เกี่ยวกับวิถีทางและวิธีดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะความรู้ในเรื่องระเบียบ แบบแผน ประเพณี ความรู้เกี่ยวกับแนวโน้มและลำดับก่อนหลัง ความรู้ในการแยกประเภทและจัดหมวดหมู่ ความรู้เกี่ยวกับเกณฑ์และความรู้เกี่ยวกับระเบียบและกระบวนการ

1.3) ความรู้เกี่ยวกับหลักการและข้อสรุปทั่วไปเป็นความรู้เกี่ยวกับหลักการและข้อสรุปทั่วไปและความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีและโครงสร้าง

2) ความเข้าใจ (comprehension) เป็นความสามารถในการแปลความหมายตีความหมายและขยายความในเรื่องราวและเหตุการณ์ต่างๆ แยกได้เป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

2.1) การแปลความ เป็นการจับใจความให้ถูกต้อง เกี่ยวกับสิ่งที่สื่อความหมายหรือจากภาษาหนึ่งของการสื่อสารไปสู่อีกรูปแบบหนึ่ง

2.2) การตีความหมาย เป็นการอธิบายความหมายหรือสรุปเรื่องราวโดยการจัดระเบียบใหม่ รวบรวมเรียบเรียงเนื้อหาใหม่

2.3) การขยายความ เป็นการขยายเนื้อหา ที่เหนือไปกว่าขอบเขตที่รู้ เป็นการขยายขีดการอ้างอิง หรือแนวโน้มที่เกินเลยจากข้อมูล

3) การนำไปใช้ (application) เป็นความสามารถในการนำสาระสำคัญต่างๆ ไปใช้ในสถานการณ์จริง หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่ง เป็นการใช้ความเป็นนามธรรมในสถานการณ์รูปธรรม ซึ่งความเป็นนามธรรมอาจจะอยู่ในรูปความคิดทั่วไป กฎเกณฑ์ เทคนิค และทฤษฎี ฯลฯ

4) การวิเคราะห์ (analysis) เป็นสามารถในการแยกการสื่อความหมายไปสู่หน่วยย่อย เป็นองค์ประกอบสำคัญ หรือเป็นส่วนๆ เพื่อให้ได้ลำดับชั้น ความคิด ความสัมพันธ์ การวิเคราะห์เช่นนี้ก็เพื่อมุ่งจะให้การสื่อความหมายมีความชัดเจนยิ่งขึ้น อาจจำแนกได้ 3 ลักษณะ ดังนี้

4.1) การวิเคราะห์ส่วนประกอบ เป็นการชี้ให้เห็นหน่วยต่างๆ ที่เป็นส่วนประกอบที่อยู่ในสิ่งที่สื่อความหมาย

4.2) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ เป็นการแยกการประสาน หรือความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ในสิ่งที่สื่อความหมาย

4.3) การวิเคราะห์หลักการในเชิงจัดดำเนินงาน เป็นการชี้ให้เห็นถึงระบบจัดการ และวิธีการรวบรวมองค์ประกอบต่างๆ เข้าด้วยกัน

5) การสังเคราะห์ (synthesis) เป็นความสามารถในการนำหน่วยต่างๆ หรือส่วนต่างๆ เข้าเป็นเรื่องเดียวกัน จัดเรียบเรียง และรวบรวมเพื่อสร้างแบบแผนหรือโครงสร้าง ที่ไม่เคยมีมาก่อนอาจจำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ

5.1) การสังเคราะห์ข้อความ เป็นการผูกข้อความขึ้นโดยการพูดหรือเขียนเพื่อสื่อความคิด ความรู้สึก หรือประสบการณ์ไปยังผู้อื่น

5.2) การสังเคราะห์แผนงาน เป็นการพัฒนาหรือเสนอแผนการทำงานที่สอดคล้องกับความต้องการของงานที่ได้รับมอบหมายหรือที่คิดทำขึ้นเอง

5.3) การสังเคราะห์ความสัมพันธ์ เป็นการพัฒนาหรือสร้างชุดของความสัมพันธ์เชิงนามธรรมขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องจำแนกหรืออธิบายข้อมูล หรือปรากฏการณ์บางอย่างจากข้อความเบื้องต้น

6) การประเมินค่า (evaluation) เป็นความสามารถในการตัดสินคุณค่าของเนื้อหาวัสดุอุปกรณ์และวิธีการ ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพที่สอดคล้องกับสถานการณ์ซึ่งอาจจะกำหนดกฎเกณฑ์ขึ้นเองหรือผู้อื่นกำหนด จำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ (ประภาเพ็ญ สุวรรณและ สวิง สุวรรณ (2536 : 24)

6.1) การประเมินตามเกณฑ์ภายใน เป็นการประเมินค่าความถูกต้องของวัสดุอุปกรณ์ข้อความ เหตุการณ์ ตามคุณสมบัติประจำตัวของอุปกรณ์ข้อความ หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

6.2) การประเมินค่าตามเกณฑ์ภายนอก เป็นการประเมินค่าโดยอ้างอิงกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้สำหรับการวัดความรู้ เป็นการวัดสมรรถภาพสมอง ด้านการระลึกได้ของความจำ หรือกล่าวได้ อีกนัยหนึ่งว่า เป็นการวัดเกี่ยวกับเรื่องราวที่เคยมีประสบการณ์หรือเคยรู้เคยเห็นและที่ทำมาก่อนแล้วทั้งสิ้น ซึ่งผู้ที่ทำการวัดสามารถสร้างเครื่องมือที่มีลักษณะเป็นคำถามได้ ลักษณะคำถามอาจจะแตกต่างกันไปตามชนิดของความรู้หรือความจำแต่ก็จะมีลักษณะที่ร่วมกันอยู่ ประการ

หนึ่ง คือ เป็นคำถามที่ทำให้ระลึกถึงเรื่องราว และประสบการณ์ที่ผ่านมา ที่จำได้ไว้ก่อนแล้วไม่ว่าจะอยู่ในรูปของคำศัพท์ นิยาม ทฤษฎี ระเบียบ แบบแผน หรือหลักการต่างๆ

4. ความรับผิดชอบต่อสาธารณะในฐานะพลเมือง ความรับผิดชอบต่อสาธารณะในฐานะพลเมืองเป็นความคิดรวบยอดในความรู้สึกรับผิดชอบ ชั่วดี อันเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้ง ควบคุมพฤติกรรมที่แสดงออกเพื่อสนองต่อความปรารถนาซึ่งสามารถ มองเห็นว่าอะไรเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาของคนส่วนใหญ่ และพร้อมที่จะแสดงออกเมื่อมีเหตุการณ์หรือสิ่งแวดล้อมมากระตุ้น รวมทั้งยังเป็นภาระหน้าที่ของบุคคลที่จะต้องแสดงออกถึงความเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมต่อสวัสดิภาพของสังคมที่ตนดำรงอยู่ซึ่งจะเป็นเรื่องที่ผูกพันเกี่ยวข้องกับหลายสิ่งหลายอย่าง สำหรับในระดับองค์กรนั้น เป็นข้อผูกพันและเป็นหน้าที่ของผู้บริหารและองค์กรที่จะต้องรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัวระดับของการตระหนักถึงปัญหาทางสังคม สามารถจำแนกได้ 3 ประเภทคือ

1) การรับผิดชอบต่อสังคมตามข้อผูกพัน หรือเป็นความรับผิดชอบเฉพาะเท่าที่เป็นขั้นต่ำสุดตามบังคับของกฎหมายเท่านั้น จะมีการเสียสละเฉพาะเพียงเท่าที่กฎหมายบังคับให้ต้องทำเท่านั้นแต่ไม่ได้มีการเสียสละโดยสมัครใจเพื่อเข้าช่วยแก้ไขปัญหา

2) การรับผิดชอบต่อสังคมตามหน้าที่ เป็นการสนใจต่อปัญหาสังคมที่กำลังเกิดขึ้นในขณะนั้นแต่ขอบเขตของการเข้าไปมีส่วนช่วยแก้ไขปัญหานั้นจะถูกจำกัดโดยจะมีเฉพาะในกรอบที่ไม่ทำให้ต้องสูญเสียผลประโยชน์จนเกิดความเสียหายขึ้น

3) การระวังต่อปัญหาในสังคม เป็นการมองการณ์ไกลโดยคาดหมายถึงปัญหาในทางสังคมที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย วิธีการลักษณะนี้เป็นแบบกันไว้ดีกว่าแก้ โดยคาดหมายปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตแล้วรีบลงมือแก้ไขในทันทีทันใด

5. การติดต่อสื่อสาร อริสโตเติลได้ให้ความหมายไว้ว่าเป็นการแสวงหาวิธีการชักจูงใจที่พึงมีอยู่ทุกรูปแบบโดยที่ ฮอรัซ เอ มิลเลอร์ นั้นให้ความหมายว่าเป็นการถ่ายทอดข่าวสารจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง สำหรับ คาร์ ไว โฮฟแลนด์ เห็นว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการที่ผู้ส่งสารส่งสิ่งเร้าเพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้รับสารซึ่งตรงกับความคิดเห็นของ เอเวอเรทเอ็ม โรเจอร์และเอฟฟลอยด์ ชูเมเกอร์ ที่ว่าการสื่อสารเป็นกระบวนการซึ่งสารถูกส่งจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร สำหรับปรมะ สตะเวทิน เห็นว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการของการถ่ายทอดสารจากบุคคลฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่าผู้ส่งสารไปยังบุคคลหนึ่งซึ่งเรียกว่า ผู้รับสารโดยผ่านสื่อ ดังนั้น การสื่อสารจึงเป็นกระบวนการของการรับส่งสารกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารที่มีความเคลื่อนไหวและมีการกระทำอย่างต่อเนื่องโดยมีวัตถุประสงค์ในการรับส่งสารนั้นเราสามารถจำแนกรูปแบบของการสื่อสารออกได้ตามทิศทางการสื่อสาร ซึ่งจะแบ่งเป็น 2 ทิศทาง คือ

1. การสื่อสารทางเดียว (one-way communication) หมายถึงการสื่อสารที่ผู้ส่งสารถ่ายทอดข่าวสารหรือคำสั่งไปยังผู้รับสาร มีลักษณะเป็นเส้นตรง ไม่มีการย้อนกลับหรือดูปฏิกิริยาของผู้รับสารโดยทั่วไปจะเป็นไปในรูปของนโยบาย คำสั่ง และอาจจะผ่านสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสาร หรือรายงานข่าวสารต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม การสื่อสารแบบทางเดียวก็มีข้อได้เปรียบ คือ รวดเร็ว เมื่อคนหลายคนร่วมกันคิดว่าจะตกลงกันได้ต้องใช้เวลานานมาก แต่ถ้าคนเดียวเสนอความคิด ความคิดนั้นจะเกิดขึ้นได้รวดเร็วกว่า การสื่อสารแบบทางเดียวเหมาะกับสถานการณ์ที่ผู้สื่อสารมีความรู้และความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ สูงกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง แต่การสื่อสารแบบนี้จะทำให้ขวัญและกำลังใจของอีกฝ่ายถูกระทบกระเทือน

2. การสื่อสารแบบสองทาง (two-way communication) หมายถึง การสื่อสารที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถส่งข่าวสาร และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันและกัน ผู้ส่งสารจะให้ความสนใจกับปฏิกิริยาโต้กลับของผู้รับสาร (feedback) ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เป็นการเปิดโอกาสให้อีกฝ่ายได้แสดงความคิดเห็นและความเข้าใจในเรื่องต่างๆ นับว่าเป็นการลดช่องว่างทางการสื่อสารที่ดี ป้องกันการตีความหมายผิด และสามารถสร้างขวัญและการมีส่วนร่วมในการดำเนินการได้ และสร้างความรู้สึกร่วมกัน ซึ่งการสื่อสารในลักษณะนี้จะออกมาในลักษณะของการประชุมหรือการปรึกษาหารือ ซึ่งบุคคลที่ทำการสื่อสารในลักษณะนี้ความเป็นบุคคลที่กระตือรือร้น (active) ในการแสวงหาและรับฟัง รวมทั้งกระจายข่าวสารไปยังฝ่ายตรงข้าม ไม่ควรนิ่งเฉย (passive) รอให้ข่าวสารมาถึงตัวเองตลอดเวลา ได้สามารถจำแนกรูปแบบของการสื่อสารตามลักษณะการใช้ ได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ (informal communication) เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นเองและเกิดขึ้นจากการสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งไม่มีใครได้รับมอบหมาย หรือบังคับให้ใช้การติดต่อผ่านช่องทางใดช่องทางหนึ่งอย่างตั้งใจ แต่การสื่อสารแบบนี้จะเกิดขึ้นเมื่อสมาชิกมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นอย่างอิสระในอัตราความถี่และความเข้มข้นของการสื่อสารต่างๆ กัน และจะมีความรวดเร็วในการสื่อสาร แต่ข้อมูลข่าวสารอาจจะผิดจากความเป็นจริงได้ง่าย เมื่อเวลาผ่านไปเครือข่ายการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการจะค่อยๆ กลายเป็นแหล่งข้อมูลที่ไม่เป็นระเบียบ (unstructured) ในการแลกเปลี่ยนข่าวสารในเครือข่าย นอกจากนี้ได้มีผู้เสนอว่า ในการปฏิบัติงานควรเริ่มจากการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการในระยะแรกเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกแล้วจึงตามด้วยการสื่อสารแบบเป็นทางการในภายหลังหรือใช้ควบคู่กันไป

2. การสื่อสารแบบเป็นทางการ (formal communication) เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลซึ่งเกิดปฏิสัมพันธ์ในโครงสร้างที่มีแบบแผนกำหนดไว้อย่างแน่นอน (prescribed

communication) สารจะถูกส่งออกไปตามลำดับชั้น หรือ ตามลักษณะหน้าที่ของภารกิจ โดยจะไหลผ่านสายใยความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการ ดังนั้นในเรื่องของบทบาทและสถานภาพของบุคคล หรือ สมาชิก จึงเป็นสิ่งที่ควรพิจารณาเป็นอย่างมาก เพราะชีวิตในสังคมส่วนใหญ่ทุกวันนี้ต้องการการวางรูปแบบเครือข่ายการสื่อสารทั้งสิ้นนอกจากนี้เราสามารถจำแนกรูปแบบของการสื่อสารตามช่องทางเดินสาร ได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การสื่อสารจากบนลงล่าง (downward communication) เป็นข้อมูลที่ส่งจากบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งสูงกว่าลงมายังผู้ปฏิบัติงาน รูปแบบของการสื่อสารอาจเป็นคำสั่งด้วยวาจา เป็นลายลักษณ์อักษร หรือ ภาพ อาจเป็นข่าวสารเกี่ยวกับวิธีการทำงาน นโยบาย เป้าหมายในการดำเนินงาน ผลการปฏิบัติงาน การสื่อสารในแบบนี้เป็นแนวคิดแบบดั้งเดิมที่ผู้บริหารย่อมมีสิทธิที่จะสั่งการไปยังผู้ใต้บังคับบัญชาได้ และการสื่อสารในลักษณะนี้จะทำให้ตัวสารมีน้ำหนัก มีความน่าเชื่อถือเนื่องจากเป็นสารที่ส่งมาจากผู้ที่ได้รับการยอมรับ ทำให้เป็นข่าวสารที่น่าสนใจ

2. การสื่อสารจากล่างขึ้นบน (upward communication) เป็นข้อมูลที่ส่งจากบุคคลที่อยู่ในระดับที่ต่ำกว่าไปยังบุคคลที่มีตำแหน่งหรือระดับสูงกว่า ซึ่งการสื่อสารในรูปแบบนี้จะทำให้ฝ่ายบริหาร หรือ ผู้ที่มีตำแหน่งสูงกว่ารับรู้ข้อมูลต่างๆ ในระดับการปฏิบัติ และสามารถนำข้อมูลในส่วนนี้ไปใช้ประโยชน์ได้

3. การสื่อสารในแนวนอน (horizontal communication) เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลในระดับเดียวกัน จะเป็นสิ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพราะพื้นฐานของการสื่อสารนี้ขึ้นอยู่กับบรรยากาศ ของความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ที่เกิดขึ้นโดยความสมัครใจของแต่ละคน โดยไม่ต้องมีสิ่งจูงใจ เนื่องจากการสื่อสารในแนวนอน เป็นกิจกรรมทางการสื่อสารที่เสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลให้ดีขึ้น แต่ก็มีผลกระทบต่อสื่อสารในรูปแบบอื่นๆ ซึ่งปัญหาและอุปสรรคที่ควรระวัง มี 3 ประการ คือ

1. การขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เนื่องจากการสื่อสารในแนวนอนมีลักษณะค่อนข้างจะเป็นการสื่อสารที่ไม่เป็นทางการ คือ มักจะเป็นเรื่องส่วนตัว ไม่ว่าจะเป็นการประสานงาน การแลกเปลี่ยนข้อมูล หรือ การสร้างความเข้าใจร่วมกัน ความไว้วางใจจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้การสื่อสารดังกล่าวบรรลุวัตถุประสงค์

2. ผลกระทบต่อการสื่อสารในแนวตั้ง เมื่อบุคคลในระดับเดียวกันติดต่อกันเอง แม้จะทำให้การดำเนินงานสำเร็จลุล่วงอย่างรวดเร็ว แต่บางครั้งการประสานงานกันอาจเกิดความผิดพลาดได้ทำงานอาจไม่เป็นแบบอย่างเดียวกัน

3. ก่อให้เกิดการแข่งขันซึ่งกันและกันระหว่างเพื่อนร่วมงาน ซึ่งผลของการแข่งขันจะกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลได้เครือข่ายการสื่อสารของกลุ่มจะประกอบด้วย

รูปแบบการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งมีการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ ภายในกลุ่ม และนอกกลุ่มด้วย นอกจากนี้เครือข่ายการสื่อสารมีทั้งแบบที่ไม่เป็นทางการและแบบที่เป็นทางการ เราสามารถจำแนกเครือข่ายการสื่อสารออกได้เป็น 5 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1. เครือข่ายการสื่อสารแบบลูกโซ่ (chain network) เป็นเครือข่ายการสื่อสารที่สมาชิกแต่ละคนจะติดต่อไปยังสมาชิกคนอื่นที่อยู่ถัดไปเท่านั้น เนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องการประสานงานและการติดต่อระหว่างสมาชิกในกลุ่ม บางครั้งจึงเป็นความลำบากที่กลุ่มจะทำงานได้สำเร็จ และการขาดความเป็นอิสระในการติดต่อสื่อสารเพราะสมาชิกจะติดต่อกับบุคคลอื่นได้เพียง 1 หรือ 2 คนเท่านั้น จึงทำให้ความพอใจของสมาชิกในกลุ่มค่อนข้างต่ำ

2. เครือข่ายการสื่อสารแบบตัววาย (y network) เป็นเครือข่ายการสื่อสารที่มีสมาชิกอยู่ตรงกลางเพียง 2 คน ซึ่งจะทำหน้าที่ประสานงานและส่งข้อมูลที่ได้รับจากสมาชิกส่งต่อไปยังสมาชิกคนอื่นๆ ที่อยู่รอบนอก การสื่อสารแบบนี้มีความเหมาะสมมากกว่าแบบลูกโซ่ในแง่ที่ทำให้งานสำเร็จเพราะข้อมูลข่าวสารผ่านทิศทางต่างๆ ได้มากกว่า แต่สมาชิกที่อยู่ตรงกลาง 2 คนเท่านั้นจะมีความพอใจต่อรูปแบบการสื่อสารนี้ ส่วนผู้ที่อยู่รอบนอกจะมีความพอใจต่ำ เครือข่ายการสื่อสารแบบนี้มักจะเกิดขึ้นในกลุ่มที่มีสมาชิกเพียง 1 หรือ 2 คนที่เต็มใจที่จะรับผิดชอบต่อผลงาน ในขณะที่ส่วนที่เหลือของกลุ่มจะไม่ยอมรับผิดชอบ

3. เครือข่ายการสื่อสารแบบมีศูนย์กลาง (wheel network) เป็นเครือข่ายที่มีสมาชิกคนหนึ่งเป็นผู้รับข่าวสารจากสมาชิกคนใดคนหนึ่งแล้วส่งข่าวสารนั้นไปยังสมาชิกคนอื่นๆ บุคคลที่อยู่ตรงกลางของกลุ่มจะเป็นผู้มีอำนาจอย่างแท้จริงและเป็นผู้นำของกลุ่มเพราะเป็นผู้เดียวที่รับผิดชอบ

4. เครือข่ายการสื่อสารแบบวงกลม (circle network) เป็นเครือข่ายการสื่อสารที่สมาชิกในกลุ่มทุกคนสามารถติดต่อสื่อสารกับสมาชิกที่อยู่ถัดจากตนทั้ง 2 ข้าง สถานะของทุกคนมีความเท่าเทียมกันและทุกคนมีความพอใจ อย่างไรก็ตามปัญหาเรื่องความรับผิดชอบจะเกิดขึ้นเพราะจะหาคนรับผิดชอบไม่ได้ เพราะแต่ละคนมีฐานะเท่าเทียมกันจะหาใครมาเป็นศูนย์กลางของกลุ่มไม่ได้

5. เครือข่ายการสื่อสารที่ติดต่อกันได้หมดทุกคน (all-channel network) เป็นเครือข่ายการสื่อสารที่สมาชิกทุกคนสามารถติดต่อกับสมาชิกคนอื่นได้โดยตรงโดยไม่ต้องผ่านสมาชิกคนอื่นๆ ทั้งในการรับข่าวสารและส่งข่าวสาร เครือข่ายการสื่อสารแบบนี้มีทั้งผลดีและผลเสียเท่ากันทั้งในแง่ความพอใจและความสำเร็จของงาน

กฎหมายในการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติถึงในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน ไว้ดังนี้

มาตรา 45 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์กลุ่ม เกษตรกร องค์การเอกชน หรือหมู่คณะอื่นการจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อกู้มครองประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันมิให้มีการผูกขาดตัดตอนในทางเศรษฐกิจ

มาตรา 46 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 56 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมทั้งกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่อง ในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 69 บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ รับราชการทหาร เสียภาษีอากร ช่วยเหลือราชการ รับการศึกษาอบรม พักภัย ปกป้อง และสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 79 รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล รวมทั้งมีส่วนร่วมในการส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน

มาตรา 289 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

มาตรา 290 เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายบัญญัติ กฎหมายตามวรรคหนึ่งอย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่
2. การเข้าไปมีส่วนในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกเขตพื้นที่ เฉพาะในกรณีที่มีผลกระทบต่อการค้าหรือชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน
3. การมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อริเริ่มโครงการหรือกิจกรรมใดนอกเขตพื้นที่ ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพอนามัยของคนในพื้นที่

ทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึงสถานที่ท่องเที่ยวซึ่งรวมถึงสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรม และวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมท้องถิ่นที่มีลักษณะเด่นและสามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ ทั้งนี้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอาจปรากฏในลักษณะรูปธรรมหรือนามธรรมก็ได้ ทรัพยากรการท่องเที่ยว หรือทรัพยากรนันทนาการ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ และหลักฐานทางโบราณคดีหรือร่องรอยของสิ่งมีชีวิตในยุคต่างๆ ซึ่งมนุษย์สามารถนำมาใช้เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจและประกอบกิจกรรมนันทนาการอันนำมาซึ่งความพอใจและความสุขในรูปแบบต่างๆ ได้ (สุวัฒน์ จูชากรณ์ และ รุ่งทิพ ว่องปฏิการ 2545 : 37)

ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบหนึ่งของระบบการท่องเที่ยวนอกเหนือไปจากบริการการท่องเที่ยว และตลาดการท่องเที่ยว องค์ประกอบเหล่านี้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน และแต่ละองค์ประกอบก็มีองค์ประกอบย่อยๆ อีกมากมาย ความแตกต่างในองค์ประกอบย่อยและความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันระหว่างองค์ประกอบเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดความแตกต่างในรูปแบบการท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยเป็นสิ่งดึงดูดใจให้มีการเดินทางท่องเที่ยวช่วยให้เกิดรายได้ เพิ่มคุณภาพชีวิตและทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งยังสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ประชาชนในพื้นที่ และสะท้อนให้เห็นคุณค่าให้เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาของบรรพบุรุษซึ่งจากประโยชน์ที่ได้รับจะก่อให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวแบ่งออกได้ 2 ลักษณะคือจำแนกตามลักษณะของทรัพยากรการท่องเที่ยว และจำแนกตามพื้นที่และลักษณะของทรัพยากรการท่องเที่ยว (สุวัฒน์ จูชากรณ์ และ รุ่งทิพ ว่องปฏิการ 2545 :38) การจำแนกตามลักษณะของ ทรัพยากรการท่องเที่ยว สามารถจำแนกได้ 3 ประเภทดังนี้

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งกายภาพ และชีวภาพ ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีความงดงามที่โดดเด่น เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการพักผ่อนหย่อนใจและการศึกษาธรรมชาติ จนสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวไปเยือน เช่น ภูเขา ป่าไม้ น้ำตก ทะเล เป็นต้น

2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถานและศาสนาคือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความเกี่ยวข้องในฐานะเป็นพื้นที่ หลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์โบราณคดี ทั้งที่เป็นร่องรอยทางกายภาพและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เช่น โบราณสถาน ชุมชนโบราณอุทยานประวัติศาสตร์ เป็นต้น

3. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี และรูปแบบการดำเนินชีวิตที่บรรพบุรุษได้สร้างสมและถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดกันมา เช่น เทศกาล งานประเพณี กิจกรรมต่างๆ เป็นต้น ทั้งยังรวมถึงสิ่งดึงดูดใจที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อการท่องเที่ยวหรือสิ่งทีสร้างขึ้นเพื่อการอื่นแต่มีนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางมาเที่ยวได้ เช่น สวนสนุก เขื่อน โรงงานเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

นอกจากนี้ยังสามารถ จำแนกตามพื้นที่และลักษณะของทรัพยากรการท่องเที่ยว ออกเป็น 3 ประเภทดังนี้

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เน้นผู้ใช้ประโยชน์ ทรัพยากรการท่องเที่ยวในกลุ่มนี้ มักจะตั้งอยู่ใกล้ชุมชน การเข้าถึงเพื่อประกอบกิจกรรมทำได้สะดวก มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับกิจกรรมการใช้ประโยชน์และตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มรูปแบบเช่น สวนสาธารณะ สวนสนุก เป็นต้น

2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ถึงธรรมชาติ มักตั้งอยู่ห่างไกลชุมชนมากกว่าประเภทแรก แต่มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมที่เปิดโอกาสเดินทางเข้าถึงได้สะดวก เช่น รีสอร์ท สวนรุกขชาติสวนสัตว์และสวนพฤกษศาสตร์

3. ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เน้นธรรมชาติ ทรัพยากรการท่องเที่ยวในกลุ่มนี้มีลักษณะเด่นจากทรัพยากรการท่องเที่ยวในสองกลุ่มข้างต้นตรงที่มีความเป็นธรรมชาติดั้งเดิมมากกว่าและนักท่องเที่ยวมีโอกาสที่จะประกอบกิจกรรมนันทนาการที่หลากหลายกว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบเน้นธรรมชาตินี้จะอยู่ห่างไกลจากเขตชุมชนและการเดินทางยังไม่ค่อยสะดวกในการเข้าถึงภาพรวม ทรัพยากรการท่องเที่ยวของประเทศไทยในภาพรวมนั้น จะสามารถแบ่งได้ 2 ส่วนคือ ส่วนที่เป็นธรรมชาติและส่วนที่มนุษย์สร้างขึ้นดังนี้ (สุวัฒน์ จูชากรณ์ และรุ่งทิพ ว่องปฏิการ 2545 : 25-29)

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็น ธรรมชาติ สามารถจำแนกได้ 7 ประเภท คือ

- อุทยานแห่งชาติ (national park) เป็นพื้นที่ที่ได้รับการประกาศให้เป็นแหล่งสงวนและคุ้มครองสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เพื่อใช้ประโยชน์ด้านการค้นคว้า วิจัย นันทนาการ และการท่องเที่ยว ซึ่งมีทั้งทางบกและทางทะเล

- เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (wildlife sanctuary) ตามกฎหมาย เป็นพื้นที่ที่ถูกกำหนดให้สงวนรักษาไว้ให้ปลอดภัยจากกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ที่อาจรบกวนถิ่นที่อยู่อาศัยและการดำรงชีวิตของสัตว์ป่า แต่เนื่องจากพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าหลายแห่งมีองค์ประกอบของทรัพยากรธรรมชาติที่มีความโดดเด่นและมีคุณค่าทางด้านนันทนาการสูง หน่วยงานที่รับผิดชอบจึงอนุญาตให้ประชาชนไปพักผ่อนหาความรู้ในพื้นที่ แต่ต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

- วนอุทยาน (forest park) วนอุทยาน เป็นพื้นที่นันทนาการขนาดเล็กและมีความโดดเด่นน้อยกว่าอุทยานแห่งชาติ หากแต่ยังคงมีความสำคัญในแง่การท่องเที่ยว โดยเฉพาะกับประชาชนในท้องถิ่น

- เขตห้ามล่าสัตว์ป่า (non-hunting area) เป็นพื้นที่ที่รัฐบาลประกาศขึ้นเพื่อคุ้มครองสัตว์ป่าบางชนิดที่กำหนดแต่ไม่หวงห้ามการใช้พื้นที่เพื่อกิจกรรมอื่นๆ

- สวนพฤกษศาสตร์ (botanical garden) เป็นสถานที่ที่มีการจัดรวบรวมพันธุ์ไม้ชนิดต่างๆ ที่มีคุณค่ามาปลูกไว้เป็นลำดับตามหมวดหมู่และตระกูล เพื่อการศึกษาวิจัยและเผยแพร่ขยายพันธุ์ให้แก่ประชาชน และจะมีการตกแต่งพื้นที่เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจของประชาชน

- สวนรุกขชาติ (arboretum) เป็นพื้นที่ธรรมชาติแต่มีขนาดเล็กกว่าสวนพฤกษศาสตร์สร้างขึ้นเพื่อรวบรวมพันธุ์ไม้ต่างๆ โดยเฉพาะไม้ยืนต้นที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจและไม้ดอกไม้ที่อยู่ในท้องถิ่น แต่ไม่ได้มีการปลูกเป็นหมวดหมู่อย่างสวนพฤกษศาสตร์ มีการตกแต่งบริเวณและเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปพักผ่อนหย่อนใจและศึกษาพันธุ์ไม้ในพื้นที่ได้

- ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติอื่นๆ เช่น พื้นที่ต้นน้ำ พื้นที่ชายหาด ชายฝั่งเกาะแก่ง และอื่นๆ ที่ไม่ได้รับการประกาศเป็นพื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมายอีกจำนวนมาก

2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น หมายถึงสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นซึ่งรวมถึงร่องรอยของสิ่งมีชีวิตในยุคต่างๆ ไม่ได้หมายรวมเพียงสิ่งที่เกิดจากมนุษย์ในปัจจุบันเท่านั้น โดยรวมเอาร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีทั้งในยุคก่อนประวัติศาสตร์และยุคประวัติศาสตร์ ทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบนี้มีทั้งที่เป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์โบราณ ชุมชนโบราณ ศาสนสถาน โบราณสถาน โบราณวัตถุ กำแพงเมือง คูเมือง เหมืองแร่ ศิลปวัฒนธรรม งานประเพณี วิถีชีวิต/ความเป็นอยู่ศูนย์วัฒนธรรม สินค้าและหัตถกรรมพื้นเมือง เป็นต้น ทั้งนี้ ผู้ที่ทำหน้าที่จัดการ ดูแลรักษา ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้ มีทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนสำหรับการจัดการ

ทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นกระบวนการของการทำงานและการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์การที่ตั้งอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยวิธีการในการดำเนินการจะประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์กรและงานการนำหรือการชักจูง และการควบคุมแต่กระบวนการในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวนี้จะต้องสอดคล้องกับหลักการและแนวทางในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เหมาะสม และคำนึงถึงสภาพการณ์ที่แท้จริงและตลอดจนข้อจำกัดต่างๆของสังคมและสภาพแวดล้อมประกอบด้วยไม่เช่นนั้น การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวจะดำเนินไปอย่างไรทิศทาง ขาดประสิทธิภาพและประสิทธิผล และประสบความสำเร็จล้มเหลวในที่สุด

การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยว

การประเมินศักยภาพ ทรัพยากร การท่องเที่ยวเป็นการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นที่น่าพอใจที่ทรัพยากรการท่องเที่ยวนั้นเป็นอยู่อย่างแท้จริง ซึ่งจะส่งผลให้มีการจัดการที่ยั่งยืน ทั้งยังส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้ การกำหนดเกณฑ์ในการประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งสามารถนำมาปรับใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้มีผู้กำหนดไว้ดังนี้ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2540 : 12-14) คือ

1. ศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยว พิจารณาจากสภาพทรัพยากรที่เหมาะสมมีเอกลักษณ์เฉพาะ โดยเน้นความสำคัญของระบบนิเวศ หรือวัฒนธรรมท้องถิ่น และความดึงดูดใจว่ามีมากน้อยเพียงใด เพื่อให้ความสำคัญที่แตกต่างกันในแต่ละปัจจัย ดังนี้

1.1 ชนิดของแหล่งท่องเที่ยว พิจารณาจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว โดยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพธรรมชาติดั้งเดิม หรือเป็นแหล่งธรรมชาติถูกดัดแปลงตกแต่งบางส่วน แต่ยังคงลักษณะเดิมไว้เป็นหลัก หรือเป็นแหล่งธรรมชาติที่สร้างขึ้นโดยการผสมผสาน จำลอง หรือตกแต่งใหม่โดยไม่มีลักษณะเป็นระบบนิเวศที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ มีค่าต่อความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้อยลง

1.2 องค์ประกอบที่เป็นเอกลักษณ์ พิจารณาความสำคัญของระบบนิเวศความสมบูรณ์ ความหลากหลาย ความสัมพันธ์ที่เป็นระบบในพื้นที่ ความโดดเด่นด้านศักยภาพคือมีความโดดเด่นมาก หรือมีความโดดเด่นลดลงตามลำดับ มีองค์ประกอบด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่ผสมผสาน หรือเพิ่มความดึงดูดใจมากน้อยเพียงไร

2. ศักยภาพของการจัดการ พิจารณาจากสภาพการจัดการในปัจจุบันว่าอยู่ในกรอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากน้อยเพียงใด การพิจารณาการจัดการนี้จะบ่งชี้ถึงโอกาสในการเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวให้สูงขึ้นได้ ศักยภาพการจัดการประกอบด้วย

2.1 มีการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม พิจารณาจากรูปแบบการจัดการสื่อความหมายกิจกรรมด้านการศึกษาที่มีลักษณะของการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

2.2 การจัดการป้องกันและรักษาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว โดยมีมาตรการควบคุมดูแลสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพเพียงใด มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และมีมาตรการควบคุมจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวและบริการอย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด

2.3 องค์กรในการจัดการที่ให้ความสำคัญของการร่วมมือ พิจารณาจากรูปแบบองค์กรในการจัดการ เน้นความเป็นองค์กรประชาชน รัฐและเอกชน และระดับของการมีส่วนร่วมว่าชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมการท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้ยังมีการเสนอหลักเกณฑ์การพิจารณาและกำหนดศักยภาพหรือความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว โดยพิจารณาจากองค์ประกอบหลักๆ ดังนี้ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2540 : 14-16)

- คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ความเป็นมา ความสำคัญทางลัทธิความเชื่อและศาสนา บรรยากาศ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และวิถีชีวิต เป็นต้น

- สภาพการเข้าถึง ได้แก่ สภาพของเส้นทาง ลักษณะการเดินทาง ระยะทางจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว

- สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พักแรม ร้านอาหาร สถานบริการต่างๆ ระบบไฟฟ้าประปา โทรศัพท์ สถานที่รักษาพยาบาล สถานที่รักษาความปลอดภัย

- สภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศ กลิ่น เสียง ควัน เป็นต้น

- ข้อจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ข้อจำกัดทางพื้นที่ ข้อจำกัดทางการบริการสาธารณูปโภค ปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

- ความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน ได้แก่ ความเป็นที่รู้จักแพร่หลายของแหล่งท่องเที่ยว จำนวนนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งโดยที่ การประเมินศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวจะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์พิจารณาที่ครอบคลุมองค์ประกอบการท่องเที่ยว

- องค์ประกอบด้านพื้นที่ คือสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วยทรัพยากรที่มีลักษณะเฉพาะ หรือมีความเป็นเอกลักษณ์ ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัฒนธรรม ประเพณี ลักษณะภูมิทัศน์ความยากง่ายในการเข้าถึง

- องค์ประกอบด้านการจัดการ คือความปลอดภัยในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียง การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก การจัดการควบคุมนักท่องเที่ยวไม่ให้เกินขีดความสามารถในการรองรับ

- องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ คือการพิจารณาถึงความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ โอกาสในการสร้างจิตสำนึกและการให้การศึกษา ด้านสิ่งแวดล้อม

- องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม คือการที่ประชาชนในท้องถิ่นมีความพอใจหรือสนใจที่จะให้สถานที่ท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนได้รับการพัฒนาหรือไม่

โดยสรุปแล้ว การประเมินศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องมียุทธศาสตร์ประกอบหลายด้าน ทั้งในด้านความโดดเด่นของทรัพยากร ด้านความสะดวกในการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก การบริการในพื้นที่ สภาพแวดล้อมของพื้นที่ คุณค่าของทรัพยากร ความมีชื่อเสียงของทรัพยากร ความปลอดภัยในการเดินทางมาเยือน ความหลากหลายของกิจกรรมในพื้นที่

บริบทพื้นที่ศึกษา

จังหวัดอุบลราชธานี ตั้งอยู่ในบริเวณที่เรียกว่า แอ่งโคราช (Korat basin) โดยสูงจากระดับน้ำทะเล เฉลี่ย ประมาณ 68 เมตร (227 ฟุต) ลักษณะโดยทั่วไปเป็นที่สูงต่ำ เป็นที่ราบสูงลาดเอียงไปทางตะวันออกมีแม่น้ำโขง เป็นแนวเขตคั่นจังหวัดอุบลราชธานีกับสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาวมีแม่น้ำชีไหลมาบรรจบกับ แม่น้ำมูลซึ่งไหลผ่านกลางจังหวัด จากทิศตะวันตกมายังทิศตะวันออกแล้วไหลลงสู่แม่น้ำโขง ที่อำเภอ โขงเจียม และมีลำน้ำใหญ่ ๆ อีกหลายสาย ได้แก่ ลำเซบก ลำโดมใหญ่ ลำโดมน้อย และมีภูเขาสลับซับซ้อนหลายแห่ง ทางบริเวณชายแดน ตอนใต้ที่สำคัญคือ เทือกเขาบรรทัดและเทือกเขาพนมดงรักซึ่งกั้นอาณาเขตระหว่าง จังหวัดอุบลราชธานีกับสาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว และกัมพูชา ลักษณะภูมิฐานของ จังหวัดอุบลราชธานีแบ่งออกโดยสังเขป ดังนี้

1. บริเวณ ที่เป็นสันดินริมน้ำ (River levee) เกิดจากตะกอนลำน้ำที่พัดพามาทับถม สภาพพื้นที่เป็นเนิน สันดินริมฝั่งแม่น้ำโขง และบาง บริเวณสัน ดินริมฝั่งลำเซบาย

2. บริเวณที่ เป็นแบบลานตะพักลำน้ำ (Terrace) ที่เกิดจากการกระทำของขบวนการของน้ำนานมาแล้ว ประกอบด้วยบริเวณที่เป็นลาน ตะพักลำน้ำระดับต่ำ ระดับกลางและระดับสูง ลักษณะพื้นที่ที่มีทั้งที่เป็นที่ราบแบบ ลูกคลื่นลอนลาดจนถึงลูกคลื่นลอนชัน จะอยู่ถัดจากบริเวณ ที่

ราบลุ่ม น้ำท่วมถึงขึ้นมาพื้นที่เหล่านี้จะพบในบริเวณ ทิวไปของจังหวัด กล่าวคือทางตอนเหนือ ทาง ตะวันออกและทางใต้บางแห่งใช้สำหรับทำนาและ บางแห่ง ใช้สำหรับปลูกพืชไร่

3. บริเวณที่เป็นแอ่ง (Depression) หรือที่ราบต่ำหลังแม่น้ำ (Back swamp) เกิดจากการ กระทำของ ขบวนการของน้ำ พบบางแห่งใน บริเวณ ริมแม่น้ำโขง แม่น้ำชี ลำเซบายและลำโดม ไหญ่ จะมีน้ำแช่ขังนานในฤดูฝน

4. บริเวณที่เป็นเนินตะกอนรูปพัด (Coalescing fans) สภาพพื้นที่แบบนี้มีลักษณะเด่น คือ รูปร่างจะเป็นรูปพัด เกิดจากหินในบริเวณ เหล่านั้น ถูกทำให้แตกหักสะสมอยู่กับพวกที่มี อนุภาคละเอียดกว่าเมื่อฝนตกลงมาในปริมาณ มาก กำลังของน้ำจะมีมากจนสามารถพัดพาเอา ตะกอน เหล่านั้น ออกมานอกหุบเขาได้ เมื่อมาถึงนอกหุบเขาหรือเชิงเขา สภาพพื้นที่ก็จะเป็นที่ราบ ทางน้ำไหลกระจายออกไป ทำให้กำลังของน้ำลดลงก็จะ ตกตะกอนในบริเวณน้ำจะพบบอยู่ ทางตอน ใต้และทางตะวันตกของจังหวัด

5. บริเวณที่เป็นเนินที่เกิดจากการไหลของธารลาวา (Lava flow hill) เป็นเนินเขา ที่เกิด จากการไหลของธาร ลาวา ดินบริเวณนี้จะมี ศักยภาพ ทางการเกษตรสูง ซึ่งเป็นผลจากการสลายตัว ผุพังของหินบะซอลท์ บริเวณนี้จะพบ อยู่ในอำเภอ น้ำยืน

6. บริเวณที่ลาดเชิงเขา (Foot hill slope) เป็นที่ลาดเชิงเขาที่ตะกอนบริเวณที่เกิด จาก ขบวนการของน้ำ นานมาแล้วทับถมกัน บริเวณ นี้จะพบ อยู่ในอำเภอ โขงเจียม อำเภอพิบูลมังสาหาร อำเภอศรีเมืองใหม่ และอำเภอ ตระการพืชผล

7. บริเวณที่ ลาดเชิงซ้อน (Slope complex) ลักษณะเป็นภูเขาหรือเทือกเขาที่มีความลาดชัน มากกว่า 35 เปอร์เซ็นต์จะพบบริเวณเทือกเขา พนมดงรักในอำเภอน้ำยืนอำเภอนาจะหลวยและ อำเภอบุณฑริก อีกแห่งหนึ่ง คือ เทือกเขาภูเข่า ซึ่งจะพบมากในอำเภอ โขงเจียม และอำเภอ ศรีเมือง ใหม่ สายน้ำที่สำคัญของจังหวัดอุบลราชธานี คือ แม่น้ำมูลและแม่น้ำชี ก่อกำเนิดเป็นสายน้ำย่อย และกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดที่สำคัญ หลายแหล่ง ซึ่งในที่นี้ขอแนะนำสรรบรบของ สถานที่ท่องเที่ยวตามลุ่มน้ำมูลเฉพาะในส่วนที่จะนำมาศึกษาในรายงานการวิจัยครั้งนี้ พอสังเขป ดังนี้

แม่น้ำมูล เป็นแม่น้ำสายสำคัญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง หรืออีสานใต้ เกิดจากเทือกเขาสันกำแพง ระหว่างยอดเขาวงและยอดเขาละมั่งเขต อ.ปักธงชัย จ.นครราชสีมา ไหล ผ่านพื้นที่หลายจังหวัด คือ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ จากทางทิศตะวันตกไปทาง ทิศตะวันออก ลงสู่แม่น้ำโขง บริเวณตอนด่านปากมูล อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี มีความยาวทั้งสิ้น 641 กม. แม่น้ำมูลแม้ว่าจะไหลผ่านหลายจังหวัด แต่อุบลราชธานีเมืองเดียวเท่านั้น ที่ไหลผ่านตัว เมือง ชาวอุบลจึงผูกพันกับแม่น้ำมูลเป็นอย่างมาก ทั้งการทำมาหากิน การพักผ่อนหย่อนใจ การ

ท่องเที่ยว และการจัดงานประเพณีต่างๆ แม่น้ำมูลจึงเปรียบสายเลือดของชาวอุบลราชธานี แม้จะไปอยู่ที่ใดก็ยังคงความเป็นลูกแม่มูล (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุบลราชธานี 2553 : Web site)

หาดคูเต๋อ เป็นหาดทรายกว้างใหญ่ริมแม่น้ำมูลที่ปรากฏในช่วงหน้าแล้ง ห่างจากตัวเมืองไปตามถนนเลียบเมือง ประมาณ 12 กิโลเมตร ริมหาดมีร้านอาหารจัดเป็นซุ้มบริการนักท่องเที่ยวอยู่หลายร้าน บริเวณหาดคูเต๋อจะมีแพของชาวบ้านเป็นจำนวนมาก ให้บริการในเรื่องของอาหารและเครื่องดื่มแก่นักท่องเที่ยว ที่มักจะหลบลมร้อนไปสู่ความร่มรื่นของธรรมชาติ นอกจากนี้แล้ว ยังมีบริการเรือซุชีพสำหรับลงเล่นน้ำด้วย ส่วนมากชาวอุบลราชธานีและจังหวัดใกล้เคียงจะนิยมไปเที่ยวตอนเย็นๆ และในฤดูแล้งเพราะน้ำจะลด ทำให้เห็นทรายขาวและอากาศเย็นสบาย แต่ถ้าเป็นฤดูฝนน้ำก็จะท่วมหาดทรายหมด แต่ก็ยังสามารถให้บริการแก่นักท่องเที่ยวได้ตลอดปี ซึ่งผู้วิจัยเก็บภาพตัวอย่างมานำเสนอพอสังเขป ดังนี้

ภาพที่ 2.3 สภาพทั่วไปบริเวณหาดทรายแหล่งท่องเที่ยวหาดคูเต๋อ

ภาพที่ 2.4 สภาพสะพานเข้าไปบริเวณเรือนแพของแหล่งท่องเที่ยวหาคู่เคื่อ

ภาพที่ 2.5 สภาพตัวเรือนแพของแหล่งท่องเที่ยวหาคู่เคื่อ

หาดวัดใต้ วัดใต้ หรือวัดไต้ยังคงตั้งอยู่ เป็นวัดราษฎร์ปัจจุบันมีพระราชธรรมโกศล เจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี (ธรรมยุต) เป็นเจ้าอาวาส ตั้งอยู่เลขที่ 2 ถนนพรหมราช ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี มีเนื้อที่ตั้งวัด 9 ไร่ 40 - 3 - 10 วา ลักษณะพื้นดินราบสูง พื้น 3 ชั้น อยู่ในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานีตั้งอยู่ใกล้ริมฝั่งแม่น้ำมูล ทางด้านทิศตะวันออก มีสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเขต 2 อุบลราชธานี และโรงเรียนเทศบาลนურพาอุบล เป็นพื้นที่ติดต่อกับวัดตามหลักฐานหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ คือ โฉนด ที่ 1310 เลขที่ 19 ส. 363 การริเริ่มก่อสร้างวัดมานั้นจะเป็นเวลานานเท่าไรนั้นไม่มีใครทราบ วัดใต้เชิง ไต้จดทะเบียนเป็นทางการเมื่อวันที่ 9 เดือนสิงหาคม พุทธศักราช 2322 นานประมาณ 215 ปี ถึงปัจจุบันนี้ และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 29 เดือน พฤศจิกายน พุทธศักราช 2441 โดยมีท้าวสิทธิสารกับ เพี้ยเมืองแสน และราษฎร ได้ให้กราบบังคมทูลพระกรุณาขอเป็นที่วิสุงคามสีมา พระเจ้าแผ่นดินสยามได้ทรงยินยอมแล้วโปรดให้กรมการ ปักกำหนดให้ตามประสงค์ตามหนังสือที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ที่ 103 / 378 มีพระบรมราชโองการ ประกาศไว้แก่คนทั้งปวงว่าที่เขตพระอุโบสถ วัดใต้ แขวงเมืองอุบลราชธานีโดยยาว 12 วา 1 สอก กว้าง 7 วา 1 สอก ท้าวสิทธิสาร กับ เพี้ยเมืองแสน และราษฎร ได้ให้กราบบังคมทูลพระกรุณาขอเป็นที่วิสุงคามสีมา พระเจ้าแผ่นดินสยาม ได้ทรงยินยอมแล้วโปรดให้กรมการ ปักกำหนดให้ตามประสงค์ทรงพระราชอุทิศนั้นให้เป็นที่วิสุงคามสีมา ยกเป็นแผนกหนึ่งต่างหาก จากพระราชอาณาเขตเป็นที่วิเวกสำหรับพระสงฆ์มาจากจุดทิศทั้งสี่ ทำสังฆกรรมมีอุโบสถกรรม เป็นต้น พระราชทานตั้งแต่วันที่ 29 พฤศจิกายน รัตนโกสินทร์ ศก 117 พระพุทธศาสนา 2441 พรรษาเป็นวันที่ 10976 ในรัชกาลปัจจุบันนี้

โดยที่บริเวณวัดไต้ยังมีสถานที่เป็นเกาะหาดทรายสะอาดตั้งอยู่กลางแม่น้ำมูล อันเป็นจุดสำคัญของจังหวัดอุบลราชธานี เป็นสถานที่พักผ่อนมีน้ำใสเย็นสะอาดเป็นที่รู้จักกันทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่ได้แวะชมทิวทัศน์จะพูดถึงเสมอว่า “ไปเที่ยวพักผ่อนที่หาดวัดใต้เล่นสาดน้ำเทศกาลสงกรานต์”

หาดวัดใต้ ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมือง ใกล้ที่ทำกรไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัด เป็นเกาะหาดทราย ตั้งอยู่กลางลำน้ำมูล ในฤดูแล้งจะมีหาดทรายขาวเนียน น้ำใสสะอาด บนเกาะมีต้นไม้เขียวชะอุ่ม ให้ความร่มรื่นอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ ยังมีร้านอาหารเป็นแพไม้ไผ่ ให้บริการอาหารประเภทกุ้งเต้น ปลาเผา และอาหารตามสั่งอีกมากมาย เหมาะสำหรับการรับประทานอาหารพื้นเมือง และสัมผัสกับบรรยากาศแม่น้ำมูล ชาวอุบลราชธานีและนักท่องเที่ยวที่มาเยือนที่นี่ จะนิยมลงเล่นน้ำกันเป็นที่สนุกสนาน บางครั้งก็จะมีกรนัดแนะกันทำอาหารไปกินด้วยกัน โดยเฉพาะในตอนเย็นๆ จะทำให้มองเห็นพระอาทิตย์เคลื่อนลงสู่แม่น้ำคูสวยงามมาก ซึ่งบริบท สภาพพื้นที่บริเวณแหล่งท่องเที่ยว ผู้วิจัยเก็บภาพมานำเสนอพอสังเขป ดังนี้

ภาพที่ 2.6 สภาพทั่วไปบริเวณแหล่งท่องเที่ยวหาดวัดใต้

ภาพที่ 2.7 สภาพทั่วไปบริเวณแหล่งท่องเที่ยวหาดวัดใต้ยาม พระอาทิตย์เคลื่อนลงสู่แม่น้ำมูล

หาดศรีภิรมย์ (หาดบึงสะพัง) เริ่มเป็นที่รู้จักของประชาชน เพราะวิสัยทัศน์และการพัฒนาของพระมงคลธรรมวัฒน์ (บุญจันทร์ จตุตศุลโ) เดิมทีเริ่มมาจากการที่ท่านได้นำพระภิกษุสามเณรในปกครองของท่านไปขนทรายที่หาดบึงสะพังขึ้นมาทำการ ก่อสร้างเสนาสนะภายในวัด

ปากน้ำและวัดใกล้เคียง ต่อมาเมื่อหาดบุงสระพังเป็นที่เล่าขานถึงความสวยงามของประชาชน ก็ถูกเปลี่ยนชื่อไปเป็นหาดศรีภิรมย์ หาดบุงสระพัง เปรียบเหมือนพื้ทากกลางลำน้ำมูล มีหาดทรายสวยสวยงามส่องประกายวาวระยิบระยับยามเมื่อต้องแสงอาทิตย์ ถ้ายืนอยู่บนฝั่งก็สามารถมองเห็นหาดทรายทอดลงไปใต้ม่น้ำมูลจนเกือบจะถึงอีกฝั่งหนึ่งของแม่น้ำ ในที่สุดชื่อเสียงของหาดทรายแห่งนี้เริ่มเป็นที่กล่าวขานถึง และกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดอุบลราชธานี ที่ผู้คนหลงใหลในความสวยงาม ในเวลาต่อมา ในแม่น้้ำมูลตลอดสาย มีหาดแห่งเดียวที่มีทรายไหลมารวมกันจนกลายเป็นเนิน เนื่องจากแม่น้้ำมูลบริเวณดังกล่าวเป็นโค้งค้งน้ำ แม่น้ำฝั่งอำเภวารินชำราบเป็นร่องน้ำลึก มีตลิ่งค่อนข้างสูง จึงทำให้ทรายไหลมารวมกันอยู่ฝั่งอำเภอมืองตรงบริเวณหาดบุงสระพัง ซึ่งมีทำนบารบเรียบ พอถึงหน้าแล้ง ก็จะมีเนินทรายผุดขึ้นกลางลำน้ำมูล ชาวโพลน นักท่องเที่ยวสามารถลงไปเล่นแม่น้้ำมูล หรือเดินข้ามแม่น้้ำมูลได้ เพราะความเป็นมรดกทางธรรมชาติที่มนุษย์ไม่สามารถสร้างขึ้นได้ พระมวงคลธรรมวัฒน์จึงพยายามที่จะรักษาหาดทรายแห่งนี้ไว้ให้เป็นสมบัติของแผ่นดิน และพยายามปลูกฝั่งให้ชาวบ้านเกิดความรักและเห็นความสำคัญ แม้จะมีผู้พยายามที่จะเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ข้อสัมปทานดูทรายจากหาดแห่งนี้ แต่ท่านก็พยายามแนะนำให้ลูกหลานชาวบ้านรู้คุณค่าของมรดกทางธรรมชาติเหล่านี้ และให้ช่วยกันวางแผน ภายหลังทางราชการได้เข้ามาช่วยรับผิดชอบ ท่านจึงนำชาวบ้านปรับปรุงศาลาเรือนไม้ที่สร้างไว้แต่เดิมขึ้นมาใหม่ ให้เป็นศาลาคอนกรีต เพื่อให้เกิดความมั่นคงถาวรสืบไป ในปัจจุบัน หาดบุงสระพังเป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งที่ประชาชนนิยมไปพักผ่อน และได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดอุบลราชธานี

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ศักดิ์พิชิต จุลฤกษ์ (2542 : 98-105) ศึกษาศักยภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติน้ำตกพลิว จังหวัดจันทบุรี โดยมีการวัดตัวแปร 7 ตัวคือ ระดับการศึกษา ความรู้ความเข้าใจในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ รายได้ ขนาดการครอบครองที่ดิน ความต้องการในการย้ายถิ่นฐาน การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน และการร่วมกิจกรรมในกลุ่ม พบว่าตัวชี้วัดศักยภาพเพียง 4 ตัวคือ ระดับการศึกษา ความรู้ความเข้าใจในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน และการร่วมกิจกรรมในกลุ่ม มีอิทธิพลต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีขนาดความสัมพันธ์ในระดับที่

ค่อนข้างต่ำ ชุมชนโดยรวมมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติน้อยและยังไม่ให้ความสำคัญกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

สายชล พุกษนันท์ (2549 : 32-44) การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยชุมชนมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาย่านป่าข้าวหลาม ตำบลกุดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในหมู่บ้านป่าข้าวหลาม ตำบลกุดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยศึกษาในช่วงปี พ.ศ. 2547-2548 ในการศึกษาได้วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคทางการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน โดยใช้ข้อมูลจากชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและจัดสร้างรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน โดยใช้วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยแล้วนำมาประกอบกับข้อมูลที่รวบรวมได้จากหมู่บ้าน ด้วยการสอบถาม สังเกตแบบมีส่วนร่วม สันทนาการและการบันทึกภาพ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เข้าไปในหมู่บ้านเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ ประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคทางการท่องเที่ยว เสนอเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า จุดแข็งทางการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน คือ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ความสวยงามของลำน้ำแม่แตง และการท่องเที่ยวตามแก่งหินต่างๆ ที่มีความตื่นเต้นและสนุกสนาน และเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ประกอบกับความเงียบสงบของหมู่บ้าน การคงอยู่ของวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมและความมีไมตรีจิตของชาวบ้าน จุดอ่อนคือ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีบางอย่าง เช่น การแต่งกาย การสร้างบ้านเรือนที่ทันสมัย และสิ่งอำนวยความสะดวกบางอย่าง รวมถึงการเปลี่ยนแปลงการนับถือศาสนาจากความเชื่อดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ เป็นการนับถือศาสนาคริสต์ ประกอบกับการขาดความสามัคคีของชาวบ้าน ความไม่กระตือรือร้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวและการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว โอกาส คือ ปัจจุบันนักท่องเที่ยวให้ความสนใจการท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชนเผ่า รวมถึงการท่องเที่ยวแบบผจญภัยมากยิ่งขึ้น ประกอบกับการขยายตัวของการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่และภายในประเทศ รวมถึงรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกด้วย อุปสรรค คือ ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ไม่สนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาการท่องเที่ยวรวมทั้งขาดการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และจากการวิเคราะห์จุดแข็ง

จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค ทางการท่องเที่ยวของหมู่บ้านป่าข้าวหลาม ทำให้กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของหมู่บ้านป่าข้าวหลามได้ดังนี้ คือ การร่วมฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม พัฒนา ภูมิทัศน์ภายในหมู่บ้านให้สวยงาม การสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้านเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวและร่วมรับผลประโยชน์อย่างยุติธรรมจากผู้ประกอบการท่องเที่ยว ทำการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจังโดยการร่วมมือและประสานงานจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยต้องคำนึงถึงชุมชนเป็นสำคัญ

ยุพาพร ชัยศิริ (2549 : 44-68) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในตำบลไทรน้อย อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรในตำบลไทรน้อย อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในตำบลไทรน้อย อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี และ 3) เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรในการมีส่วนร่วมในการมีส่วนร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยทำการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการค้นหาปัญหา ด้านการวางแผนการดำเนินกิจกรรม ด้านการลงทุนและปฏิบัติตามแผน และด้านการติดตามและประเมินผล พบว่า โดยภาพรวมเกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับน้อยทุกด้าน เมื่อพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่า ปัจจัยทางด้านรายได้จากการให้บริการการท่องเที่ยว ด้านทัศนคติของเกษตรกรต่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ด้านการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว และด้านกิจกรรมทางการเกษตรของเกษตรกร มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ส่วนปัจจัยด้านปัญหาในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว มีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เมื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้น พบว่า เกษตรกรมีปัญหายุ่งยากในระดับปานกลาง ซึ่งมีปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ การไม่มียานพาหนะในการเดินทางไปร่วมประชุม ไม่มีความรู้ด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ไม่มีผลผลิตไปจำหน่าย มีภาระมาก และบ้านอยู่ห่างไกลจากแหล่งท่องเที่ยว และเกษตรกรมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้อำนาจแก่ชาวบ้านในการบริหารจัดการและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมากกว่านี้ ควรให้ความสำคัญแก่การประชาสัมพันธ์แก่นักท่องเที่ยวและชี้ให้เกษตรกร

เห็นถึงประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร รวมถึงการสนับสนุนให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มากขึ้น

ศรีไพร พริงเพราะ (2547 :143-147) ได้ศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชุมชน: บูรณาการการจัดการแสดงของช้างในบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ โดยใช้วิธีวิจัยภาคสนาม การสัมภาษณ์เชิงลึกกับเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานภาครัฐ เอกชนและผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลาง รวมถึงการสอบถามจากประชาชนในหมู่บ้านตากกลางและหมู่บ้านใกล้เคียง และใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว ผลการวิจัย พบว่า พัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลางแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ช่วงแรกก่อนปี พ.ศ. 2538 และช่วงที่สอง ปี พ.ศ. 2538-ปัจจุบัน การพัฒนาการท่องเที่ยวในบ้านตากกลางเพื่อตอบรับกับนโยบายของรัฐที่ต้องการขยายแหล่งท่องเที่ยวและกระจายรายได้ไปสู่ท้องถิ่น อีกทั้งยังสามารถฟื้นฟูอนุรักษ์วัฒนธรรมให้คงความเป็นเอกลักษณ์ไว้ โดยผู้ที่เกี่ยวข้องในการผลักดันให้มีการบูรณาการการจัดการแสดงของช้างในหมู่บ้านมีทั้งหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และประชาชนในท้องถิ่น ที่เห็นว่าหมู่บ้านมีศักยภาพที่จัดให้มีการแสดงของช้างได้ โดยรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวมี 2 รูปแบบ คือ การแสดงของช้างเพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวเอเชีย และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยการชมวิถีชีวิตของคนในชุมชนสำหรับนักท่องเที่ยวชาวตะวันตก การพัฒนาการท่องเที่ยวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เช่นการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมโดยเฉพาะระหว่างคนในชุมชน และระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในชุมชน การย้ายถิ่นของคนและช้างเป็นจำนวนมากเพราะปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและอาหารของช้าง รวมทั้งการเกิดปัญหาอาชญากรรมประเภทลักทรัพย์ทางด้านเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงรายได้ และการกระจายรายได้เข้าสู่ท้องถิ่นเพิ่มขึ้น เพิ่มโอกาสและทางเลือกในการประกอบอาชีพ ราคาสินค้าเพิ่มขึ้น และสินค้าจำหน่ายมีความหลากหลายยิ่งขึ้น รวมทั้งมีการบริโภคสินค้าของชุมชนเพิ่มขึ้น ทางด้านวัฒนธรรมทำให้เกิดการนำวัฒนธรรมมาเป็นสินค้า ทำให้สูญเสียรูปแบบที่แท้จริง มีการเลี้ยงช้างแบบทุนนิยมเพิ่มขึ้น มีค่านิยมเปลี่ยนไปจากเดิมรวมทั้งการคลายกฎระเบียบในการปฏิบัติตน และการเคารพผู้นำในการเลี้ยงช้าง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้เกิดผลกระทบต่อพื้นที่ ทั้งผลกระทบต่อด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม วัฒนธรรมและทางด้านเศรษฐกิจ ส่วนผลกระทบทางด้านการเมือง การจัดการแสดงของช้างและการนำเสนอทางวัฒนธรรมของชาวควยมีข้อที่ได้รับผลกระทบอยู่ในระดับมากได้แก่ ขาดการประสานความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทำให้การดำเนินงานไม่ประสบความสำเร็จตามที่ตั้งไว้ การ

สนับสนุนจากภาครัฐไม่ต่อเนื่อง ขาดการสนับสนุน ความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่น และการท่องเที่ยวทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในหมู่บ้านดีขึ้น

ธัญญา นวลละออง (2547 : 232-279) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัย พบว่า อุปสงค์การท่องเที่ยวจากนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายและบริษัทนำเที่ยวอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ในพื้นที่การศึกษาสามารถแบ่งนักท่องเที่ยวออกเป็น 4 กลุ่ม จากการวิเคราะห์พบว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีอุปสงค์สูงสุด คือกลุ่มวัดและชุมชนริมน้ำ เนื่องจากนักท่องเที่ยวมีความชื่นชอบการล่องเรือเพื่อชมทัศนียภาพริมแม่น้ำ รongลงมา ได้แก่ กลุ่มแหล่งโบราณคดี เนื่องจากนักท่องเที่ยวชอบศึกษาแหล่งประวัติศาสตร์ กลุ่มเมืองสามโลก เนื่องจากนักท่องเที่ยวชอบวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชาวมอญ และกลุ่มเมืองปทุมธานี เนื่องจากนักท่องเที่ยวสนใจในสถาปัตยกรรมที่เก่าแก่ ส่วนความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวจากการประเมินกลุ่มท่องเที่ยวที่มีความพร้อมสูงสุด คือ กลุ่มเมืองปทุมธานี โดยมีความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานอยู่ในระดับสูง ส่วนปัญหาหลักคือยังไม่มีทัศนียภาพและบรรยากาศการท่องเที่ยวที่ดี รongลงมาคือ กลุ่มวัดและชุมชนริมน้ำ โดยมีแม่น้ำเจ้าพระยาที่สามารถสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวทางน้ำเป็นจุดแข็ง ส่วนปัญหาหลักคือระบบการคมนาคมขนส่งทางน้ำไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ กลุ่มเมืองสามโลก โดยมีศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตชาวมอญเป็นจุดแข็ง ส่วนปัญหาหลักคือ โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกยังมีไม่เพียงพอ และกลุ่มโบราณคดี โดยมีแหล่งประวัติศาสตร์เป็นจุดแข็ง ส่วนปัญหาหลักคือ โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกยังอยู่ในระดับต่ำ เมื่อพิจารณาถึงศักยภาพทางการตลาดการท่องเที่ยวจังหวัดปทุมธานี พบว่า บริเวณพื้นที่ศึกษามีศักยภาพในการที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยมีองค์ประกอบต่างๆ สนับสนุน คือ ด้านศักยภาพการเข้าถึง ด้านศักยภาพของแหล่งศิลปวัฒนธรรม ด้านอุปสงค์การท่องเที่ยวและด้านจินตภาพของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งการพัฒนาแหล่งศิลปวัฒนธรรมนั้นไม่สามารถพัฒนาทุกแหล่งได้พร้อมกัน โดยมีข้อจำกัดทางด้านงบประมาณและระยะเวลา จึงต้องมีการประเมินลำดับศักยภาพในการพัฒนาแบ่งเป็น 3 ช่วง การพัฒนาช่วงแรกคือ กลุ่มวัดและชุมชนริมน้ำ โดยเน้นรูปแบบการท่องเที่ยวทางน้ำเป็นหลัก การพัฒนาช่วงที่สองตอนต้น คือ กลุ่ม เมืองปทุมธานี โดยเน้นการปรับปรุงทัศนียภาพและพัฒนาเป็นศูนย์บริการการท่องเที่ยวหลัก การพัฒนาช่วงที่สองตอนปลาย คือกลุ่มเมืองสามโลก โดยเน้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม วิถีชีวิตชาวมอญ และการพัฒนาช่วงสุดท้าย คือกลุ่มแหล่งโบราณคดี โดยเน้นเรื่อง โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว รวมถึงการจัดสร้างอุทยานประวัติศาสตร์

งานวิจัยต่างประเทศ

Henning Barend Johannes (2003 : Abstract) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับระบบนิเวศของป่าสงวน Waterberg Biosphere ในแอฟริกาใต้ ผลการวิจัยพบว่า ระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างแยกออกจากกันไม่ได้ การท่องเที่ยวในลักษณะนี้จำเป็นต้องเน้นความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่นั้นๆ เช่น พันธุ์ไม้ต่างๆ สิ่งมีชีวิตตามธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ป่าสงวน มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยเมื่อนักท่องเที่ยวได้มาเที่ยวในพื้นที่แล้วจำเป็นต้องให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ ซึ่งเป็นการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักธรรมชาติ การจัดการป่าสงวนจึงเป็นทางออกของการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้

Kanisara Chetbandit (2003 : Abstract) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย : กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง จังหวัดตราด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง ในชุมชนอำเภอสลักเพชร โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 126 คน ที่มีความตั้งใจกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและความเข้าใจกับผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้าใจรับรู้ของชุมชนต่อผลกระทบนั้น ไม่ปรากฏว่ามีปัจจัยใดที่มีความสัมพันธ์ทางสถิติ ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ต่อความตั้งใจมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ รายได้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในขั้นตอนการวางแผนพัฒนา และชุมชนมีความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ มุ่งประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวลุ่มแม่น้ำมูล : กรณีศึกษา แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ 3 แห่ง ในเขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี โดยดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล
5. เทคนิคการแปลความหมาย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชน ผู้นำท้องถิ่น และผู้ประกอบการ ร้านค้าในแหล่งท่องเที่ยวที่ทำการศึกษานี้ 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชน หาดคูเดื่อ ชุมชนหาดวัดใต้ และ ชุมชนหาดศรีภิรมย์ (บึงสะพัง) อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ในระยะรัศมี 1 กิโลเมตร ห่างจากเขตพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ชุมชนละ 500 คน (3 ชุมชน รวมประชากรทั้งสิ้นจำนวน 1,500 คน) (ข้อมูล ณ วันที่ 2 ธันวาคม 2552 เทศบาลนครอุบลราชธานี)

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชน ผู้นำท้องถิ่น และผู้ประกอบการ ร้านค้าในแหล่งท่องเที่ยวที่ทำการศึกษา จำนวน 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนหาดคูเดื่อ ชุมชนหาดวัดใต้ และชุมชนหาดศรีภิรมย์ (บึงสะพัง) อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี คำนวณ ขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตร Taro Yamane (1973 : 887, อ้างถึงใน ชีรุติ เอกะกุล 2546 : 135) ผู้วิจัยกำหนดให้ ระดับความคลาดเคลื่อนเท่ากับ .05 ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1) แบ่งชุมชน/แหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำมูล เป็น 3 ชุมชน/แหล่ง ได้แก่ ชุมชน หาดคูเดื่อ ชุมชนหาดวัดใต้ และชุมชนหาดศรีภิรมย์ (บึงสะพัง) อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

2) ประมาณการขนาดของประชากรในพื้นที่ในช่วงที่ทำการศึกษาในระยะรัศมี 1 กิโลเมตร ห่างจากเขตพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ชุมชนละ 500 คน (3 ชุมชน รวมประชากรทั้งสิ้นจำนวน 1,500 คน) (ข้อมูล ณ วันที่ 2 ธันวาคม 2552 เทศบาลนครอุบลราชธานี)

3) กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้เกณฑ์จำนวนประชากร ด้วยวิธี การคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตร Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ N แทน จำนวนประชากร
n แทน ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
e แทน ระดับความคลาดเคลื่อน ของกลุ่มตัวอย่าง(0.05)
แทนค่าในสูตร

$$n = \frac{1,500}{1 + 1,500(0.05)^2}$$

$$n = \frac{1,500}{1 + 1,500(0.0025)}$$

$$n = 315.79$$

ดังนั้นขนาดของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 316 คน ดังนั้นเพื่อให้กลุ่มตัวอย่างมีความเหมาะสมกับขนาดพื้นที่ ในการเก็บแบบสอบถาม ผู้วิจัยจะเก็บแบบสอบถามชุมชนละ 107 ชุด ดังนั้น จึงได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างเป็น จำนวน 321 คน

4) แบ่งกลุ่ม ตัวอย่าง ที่จะทำการศึกษาของแต่ละ ชุมชน เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มประชาชนทั่วไป กลุ่มผู้นำ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกลุ่มผู้ประกอบการ ร้านค้า/ธุรกิจนำเที่ยว

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นแบบ สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับ ศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวลุ่มแม่น้ำมูล : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ 3 แห่ง ในเขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะพื้นฐานทางสังคมประชากร มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List) ซึ่งประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่ และแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับ ศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี โดยกำหนดกรอบเนื้อหาครอบคลุมประเด็นศักยภาพที่ศึกษา 6 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา ด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว และด้านองค์การในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว มีลักษณะข้อความแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง	มีศักยภาพในการปฏิบัติมากที่สุด
ระดับ 4 หมายถึง	มีศักยภาพในการปฏิบัติมาก
ระดับ 3 หมายถึง	มีศักยภาพในการปฏิบัติปานกลาง
ระดับ 2 หมายถึง	มีศักยภาพในการปฏิบัติน้อย
ระดับ 1 หมายถึง	มีศักยภาพในการปฏิบัติน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 เป็นข้อคำถามปลายเปิด เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสม ในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี

ในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเกณฑ์การประเมิน ศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวและการจัดการของชุมชนท้องถิ่น เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย
2. ขร่างข้อคำถามตามกรอบแนวคิดในการวิจัยตามข้อ 1 ซึ่งครอบคลุม ประเด็นศักยภาพที่ศึกษา 6 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา ด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว และด้านองค์การในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว
3. นำข้อคำถามที่ขร่างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความสมบูรณ์ ครอบคลุมของเนื้อหา แล้วปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

4. นำข้อคำถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว เสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบคุณภาพของข้อคำถามในด้านความตรงตามโครงสร้าง (Construct Validity) และความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง เพื่อหาความสอดคล้องระหว่างประเด็นคำถามกับศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวและการจัดการของชุมชนท้องถิ่นที่กำหนด จากแบบประเมินความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญโดยใช้สูตรดังนี้ (กรมวิชาการ 2545 : 84)

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC แทน ค่าดัชนีความสอดคล้อง
 R แทน คะแนนของผู้เชี่ยวชาญ
 $\sum R$ แทน ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
 N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

สำหรับเกณฑ์ในการพิจารณาความสอดคล้องของ ข้อคำถาม ผู้วิจัยพิจารณาจากค่า IOC ตั้งแต่ .50 ขึ้นไป ถือว่า ข้อคำถาม ข้อนั้นๆ ผู้เชี่ยวชาญยอมรับว่ามีความสอดคล้องกับประเด็น ที่กำหนด สามารถนำข้อคำถามข้อนั้นไปใช้ได้ ส่วนข้อใดที่มีค่า IOC ต่ำกว่า .50 ควรปรับปรุงแก้ไขใหม่หรือตัดออก(กรมวิชาการ 2545 : 84)

5. นำข้อคำถามที่ได้จากข้อ 4 มายกร่างเป็นแบบสอบถามเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูล และนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์อีกครั้ง เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความสมบูรณ์ ครอบคลุมของเนื้อหา แล้วปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ จนได้แบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์

6. นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 30 ตัวอย่าง เพื่อ หาความเชื่อมั่นของแบบ สอบถามตาม วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient of Cronbach) ของ Cronbach (1980 : unpagged, อ้างถึงใน เสนอ ภิรมจิตร์พอง 2542 : 22 - 25) โดยใช้สูตร ดังนี้

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum s_i^2}{s^2} \right]$$

เมื่อ α แทน ค่าความเชื่อมั่น
 n แทน จำนวนคน
 s_i^2 แทน ความแปรปรวนเป็นรายข้อ
 s^2 แทน ความแปรปรวนของเครื่องมือทั้งฉบับ

7. นำข้อมูลที่จากการ Try out มาวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยทำการวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของข้อคำถามในแต่ละด้าน และหาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ ซึ่งมีค่าเท่ากับ .98 ถือว่าแบบสอบถามนี้สามารถนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำการวิจัยครั้งนี้ได้

8. นำข้อคำถามที่ผ่านเกณฑ์มาสร้างเป็นแบบประเมินฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยการให้แบบประเมินถึงสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงและเข้าใจความหมายของข้อคำถามแต่ละข้อตรงกัน โดยให้ผู้ตอบข้อมูลที่สามารถอ่านออกเขียนได้กรอกข้อมูลด้วยตนเองและสอบถามข้อข้องใจในระหว่างการตอบแบบสอบถามได้ ในบางท่านที่สายตามีปัญหาจะใช้วิธีการอ่านข้อคำถามให้ฟังและบันทึกข้อมูลตามความเป็นจริงในแบบสอบถามของผู้ให้ข้อมูล และตรวจสอบความสมบูรณ์ของคำตอบทุกฉบับ เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วน นำข้อมูลที่ได้ มาตรวจสอบความสมบูรณ์ เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดำเนินการ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสังเคราะห์เนื้อหาเพื่อจัดกลุ่มความคิด

เกณฑ์การแปลความหมาย

เกณฑ์การแปลความหมายค่าระดับค่าคะแนนเฉลี่ยจากการประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวและการจัดการของชุมชนท้องถิ่นลุ่มแม่น้ำมูล กรณีศึกษาแหล่งธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ค่าเฉลี่ยของ บุญชม ศรีสะอาด (2535 : 100 - 103) ซึ่งกำหนดช่วงห่างของคะแนน จากคะแนนสูงสุดที่ระดับ 5 คะแนนและคะแนนต่ำสุดที่ระดับ 1 คะแนน ดังนั้นหาชั้นห่างของคะแนนได้ ดังนี้

สำหรับเกณฑ์ การแปลความหมายค่า ระดับค่าคะแนนเฉลี่ยจากการ ประเมิน ศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวและการจัดการของชุมชนท้องถิ่นลุ่มแม่น้ำมูล กรณีศึกษาแหล่งธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ค่าเฉลี่ย โดยกำหนดช่วงห่างของคะแนน ดังนี้

$$\text{ความกว้างของแต่ละระดับ} = \frac{\text{คะแนนมากที่สุด} - \text{คะแนนต่ำที่สุด}}{\text{จำนวนระดับ}}$$

$$\text{ความกว้างของแต่ละระดับ} = \frac{5 - 1}{5} = 0.8$$

ดังนั้นเกณฑ์ในการแปลความหมายจึงเป็น ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	แปลความหมาย
4.24-5.00	หมายถึง มีศักยภาพในการปฏิบัติมากที่สุด
3.43-4.23	หมายถึง มีศักยภาพในการปฏิบัติมาก
2.62-3.42	หมายถึง มีศักยภาพในการปฏิบัติปานกลาง
1.81-2.61	หมายถึง มีศักยภาพในการปฏิบัติน้อย
1.00-1.80	หมายถึง มีศักยภาพในการปฏิบัติน้อยที่สุด

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวลุ่มแม่น้ำมูล : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยว
ธรรมชาติ 3 แห่ง ในเขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ลำดับการแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูล
2. สัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้สื่อความหมายในการวิจัย
3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ลำดับการแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้จัดลำดับการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้รับคืน และ
เป็นแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ที่สามารถนำมาวิเคราะห์ข้อมูลได้ โดยแบ่งการนำเสนอ
ออก เป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวของ
แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี

ตอนที่ 3 เสนอผลการวิเคราะห์ข้อคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับเสนอแนะเชิง
นโยบายเกี่ยวกับแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยว ของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติใน
พื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี

สัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้สื่อความหมายในการวิจัย

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้สื่อ
ความหมายในการวิจัย ดังนี้

$\bar{X}$ หมายถึง ค่าเฉลี่ย

SD หมายถึง ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 4.1 จำนวน ร้อยละ ของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่และแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน (N = 321)

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	102	31.78
หญิง	205	63.86
ไม่ตอบ/ไม่ระบุ	14	4.36
รวม	321	100.00
2. อายุปัจจุบัน		
ต่ำกว่า 18 ปี	40	12.46
18 – 36 ปี	116	36.14
37 – 55 ปี	117	36.45
ตั้งแต่ 56 ปีขึ้นไป	34	10.59
ไม่ตอบ/ไม่ระบุ	14	4.36
รวม	321	100.00
3. ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	72	22.43
มัธยมศึกษาตอนต้น	103	32.09
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	60	18.69
อนุปริญญา/ปวส.	46	14.33
ปริญญาตรี	19	5.92
สูงกว่าปริญญาตรี	7	2.18
ไม่ตอบ/ไม่ระบุ	14	4.36
รวม	321	100.00

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
4. อาชีพปัจจุบัน		
ข้าราชการ	13	4.05
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	13	4.05
พนักงานบริษัทเอกชน	23	7.17
ธุรกิจส่วนตัว	166	51.71
นักเรียน/นักศึกษา	89	27.73
อื่น ๆ	3	0.93
ไม่ตอบ/ไม่ระบุ	14	4.36
รวม	321	100.00
5. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		
ต่ำกว่า 5,000 บาท	114	35.51
5,001 – 10,000 บาท	129	40.19
10,001 – 15,000 บาท	36	11.21
15,001 – 20,000 บาท	21	6.54
20,001 – 25,000 บาท	5	1.56
มากกว่า 25,000 บาทขึ้นไป	2	0.62
ไม่ตอบ/ไม่ระบุ	14	4.36
รวม	321	100.00
6. ระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่		
1-5 ปี	84	26.17
6-10 ปี	38	11.84
11-15 ปี	25	7.79
ตั้งแต่ 16 ปีขึ้นไป	160	49.84
ไม่ตอบ/ไม่ระบุ	14	4.36
รวม	321	100.00

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
7. สถานที่แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน		
หาดคูเคื่อ	103	32.09
หาดวัดใต้	104	32.40
หาดศรีภิรมย์ (บึงสะพัง)	100	31.15
ไม่ตอบ/ไม่ระบุ	14	4.36
รวม	321	100.00
8. สถานภาพ		
ประชาชนในชุมชน	188	58.57
ผู้นำท้องถิ่น	31	9.66
ผู้ประกอบการร้านค้า	88	27.41
ไม่ตอบ/ไม่ระบุ	14	4.36
รวม	321	100.00

จากตารางที่ 4.1 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 63.86) รองลงมา เป็นเพศชาย (ร้อยละ 31.78) และส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 37-55 ปี (ร้อยละ 36.45) รองลงมา มีอายุระหว่าง 18 – 36 ปี (ร้อยละ 36.14) และมีอายุต่ำกว่า 18 ปี (ร้อยละ 12.46) ตามลำดับ ส่วนใหญ่ สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ร้อยละ 32.09) รองลงมา สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 22.43) และสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. (ร้อยละ 18.69) ตามลำดับ ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว (ร้อยละ 51.71) รองลงมา เป็นนักเรียน/นักศึกษา (ร้อยละ 27.73) และเป็นพนักงานบริษัทเอกชน (ร้อยละ 7.17) ตามลำดับ ส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนระหว่าง 5,001 – 10,000 บาท (ร้อยละ 40.19) รองลงมา มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท (ร้อยละ 35.51) และมีรายได้ระหว่าง 10,001 -15,000 บาท (ร้อยละ 11.21) ตามลำดับ เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับระยะเวลาที่พักอาศัยในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่ทำการศึกษ พบว่า ส่วนใหญ่พักอาศัยอยู่บริเวณพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่ทำการศึกษตั้งแต่ 16 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 49.84) รองลงมา พักอาศัยอยู่ในพื้นที่ระหว่าง 1 – 5 ปี (ร้อยละ 26.17) และพักอาศัยอาศัยอยู่ในพื้นที่ระหว่าง 6 – 10 ปี (ร้อยละ 11.84) ตามลำดับ โดยส่วนใหญ่เป็นผู้พักอาศัยอยู่บริเวณแหล่งท่องเที่ยว

หาดวัดใต้ (ร้อยละ 3 2.40) รองลงมา พักอาศัยอยู่บริเวณแหล่งท่องเที่ยวหาดคูเดื่อ (ร้อยละ 3 2.09) และพักอาศัยอยู่บริเวณแหล่งท่องเที่ยวหาดศรีภิรมย์(บึงสะพัง) (ร้อยละ 31.15) ตามลำดับ และผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นประชาชนทั่วไป (ร้อยละ 58.57) รองลงมาเป็นกลุ่มผู้ประกอบการร้านค้า (ร้อยละ 27.41) และเป็นกลุ่มผู้นำท้องถิ่น (ร้อยละ 9.66) ตามลำดับ

ตอนที่ 2 เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี

การนำผลการวิเคราะห์ข้อมูล เกี่ยวกับศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี ตามกรอบเนื้อหาครอบคลุมประเด็นศักยภาพ 6 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา ด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว และด้านองค์กรในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว โดยจำแนกเป็นภาพรวม ของแต่ละรายแหล่งท่องเที่ยว และรายด้าน มีรายละเอียดดังตารางที่ 4.2 – 4.8

ตารางที่ 4.2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี จำแนกตามรายด้านและสถานที่แหล่งท่องเที่ยว

ประเด็นประเมิน	สถานที่แหล่งท่องเที่ยว											
	หาดคูเดื่อ			หาดวัดใต้			หาดศรีภิรมย์ (บึงสะพัง)			รวม		
	$\bar{X}$	SD	แปลผล	$\bar{X}$	SD	แปลผล	$\bar{X}$	SD	แปลผล	$\bar{X}$	SD	แปลผล
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	4.12	.79	มาก	4.38	.31	มากที่สุด	4.34	.42	มากที่สุด	4.28	.56	มากที่สุด
ด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	4.36	.56	มากที่สุด	4.37	.43	มากที่สุด	4.28	.42	มากที่สุด	4.34	.47	มากที่สุด
ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว	4.18	.60	มาก	4.39	.44	มากที่สุด	4.30	.43	มากที่สุด	4.29	.50	มากที่สุด
ด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา	4.09	.55	มาก	4.34	.52	มากที่สุด	4.49	.47	มากที่สุด	4.31	.54	มากที่สุด
ด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว	4.00	.73	มาก	4.38	.48	มากที่สุด	4.32	.46	มากที่สุด	4.24	.59	มากที่สุด
ด้านองค์กรในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว	3.95	.78	มาก	4.30	.40	มากที่สุด	4.24	.33	มากที่สุด	4.16	.56	มาก
ภาพรวม	4.12	.58	มาก	4.36	.26	มากที่สุด	4.33	.28	มากที่สุด	4.27	.41	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.2 พบว่า โดยภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติทั้ง 3 แห่งในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูลจังหวัดอุบลราชธานี มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.27$) เมื่อพิจารณาตามแหล่งท่องเที่ยว พบว่า

แหล่งท่องเที่ยวหาดคูเดื่อ ผู้ตอบแบบสอบถามในพื้นที่เห็นว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.12$) โดยเห็นว่าด้านที่มีศักยภาพสูงสุด คือ ด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว รองลงมา คือ ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว และด้านด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ($\bar{X} = 4.36$, $\bar{X} = 4.18$, $\bar{X} = 4.12$) ตามลำดับ

แหล่งท่องเที่ยวหาดวัดใต้ ผู้ตอบแบบสอบถามในพื้นที่เห็นว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.36$) โดยเห็นว่าด้านที่มีศักยภาพสูงสุด คือ ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว รองลงมาคือด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากัน และด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X} = 4.39$, $\bar{X} = 4.38$, $\bar{X} = 4.37$) ตามลำดับ

แหล่งท่องเที่ยวหาดศรีภิรมย์(บึงสะพัง) ผู้ตอบแบบสอบถามในพื้นที่เห็นว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.33$) โดยเห็นว่าด้านที่มีศักยภาพสูงสุด คือ ด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา รองลงมาคือด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 4.34$, $\bar{X} = 4.31$, $\bar{X} = 4.29$) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก จำแนกตามสถานที่แหล่งท่องเที่ยว

รายการประเมิน	สถานที่แหล่งท่องเที่ยว											
	หาดคูเคื่อ			หาดวัดใต้			หาดศรีภิรมย์ (บึงสะพัง)			รวม		
	$\bar{X}$	SD	แปลผล	$\bar{X}$	SD	แปลผล	$\bar{X}$	SD	แปลผล	$\bar{X}$	SD	แปลผล
1. มีสถานที่สำหรับจัดเป็นศูนย์บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว	4.02	1.19	มาก	4.25	.54	มากที่สุด	4.36	.60	มากที่สุด	4.21	.84	มาก
2. มีสถานที่พักสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ	4.17	1.01	มาก	4.20	.51	มาก	4.34	.59	มากที่สุด	4.23	.74	มาก
3. มีร้านอาหารสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ	4.48	.67	มากที่สุด	4.37	.59	มากที่สุด	4.28	.57	มากที่สุด	4.38	.62	มากที่สุด
4. มีระบบการจัดการร้านอาหารอย่างถูกสุขลักษณะมีคุณภาพ	4.28	.81	มากที่สุด	4.40	.66	มากที่สุด	4.29	.54	มากที่สุด	4.33	.68	มากที่สุด
5. มีเอกสารประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี	3.93	1.23	มาก	4.38	.64	มากที่สุด	4.27	.57	มากที่สุด	4.19	.89	มาก
6. มีร้านจำหน่ายของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว	3.80	1.18	มาก	4.24	.78	มากที่สุด	4.42	.65	มากที่สุด	4.15	.93	มาก
7. มีห้องน้ำสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ	4.17	1.05	มาก	4.43	.63	มากที่สุด	4.43	.54	มากที่สุด	4.31	.78	มากที่สุด
8. สถานที่ท่องเที่ยวมีห้องน้ำสะอาด ถูกสุขลักษณะ	4.30	.85	มากที่สุด	4.51	.54	มากที่สุด	4.39	.55	มากที่สุด	4.40	.67	มากที่สุด
9. สถานที่ท่องเที่ยวมีสถานที่จอดรถอย่างเพียงพอ	4.57	.71	มากที่สุด	4.72	.45	มากที่สุด	4.43	.50	มากที่สุด	4.58	.57	มากที่สุด
10. สถานที่ท่องเที่ยวมีบริการโทรศัพท์สาธารณะอย่างเพียงพอ	3.64	1.27	มาก	4.38	.74	มากที่สุด	4.26	.71	มากที่สุด	4.09	.99	มาก
11. สถานที่ท่องเที่ยวจัดให้มีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยบริการนักท่องเที่ยว	3.96	1.15	มาก	4.41	.57	มากที่สุด	4.25	.48	มากที่สุด	4.21	.81	มาก
ภาพรวม	4.12	.79	มาก	4.38	.31	มากที่สุด	4.34	.42	มากที่สุด	4.28	.56	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.3 พบว่า โดยภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติทั้ง 3 แห่งในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูลจังหวัดอุบลราชธานี ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.28$) เมื่อพิจารณาตามแหล่งท่องเที่ยว พบว่า

แหล่งท่องเที่ยวหาดคูเดื่อ ผู้ตอบแบบสอบถามในพื้นที่เห็นว่า โดยรวมทรัพยากรการท่องเที่ยวในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 4 ประเด็นย่อย และอยู่ในระดับมาก จำนวน 7 ประเด็นย่อย ซึ่งประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 9 สถานที่ท่องเที่ยวมีสถานที่จอดรถอย่างเพียงพอ รองลงมาคือ ข้อที่ 3 มีร้านอาหารสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ และข้อที่ 8 สถานที่ท่องเที่ยวมีห้องน้ำสะอาด ถูกสุขลักษณะ ($\bar{X} = 4.57$, $\bar{X} = 4.48$, $\bar{X} = 4.30$) ตามลำดับ

แหล่งท่องเที่ยวหาดวัดใต้ ผู้ตอบแบบสอบถามในพื้นที่เห็นว่า โดยรวมทรัพยากรการท่องเที่ยวในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.38$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 4 ประเด็นย่อย และอยู่ในระดับมาก จำนวน 7 ประเด็นย่อย ซึ่งประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 9 สถานที่ท่องเที่ยวมี สถานที่จอดรถอย่างเพียงพอ รองลงมาคือ ข้อที่ 3 มีร้านอาหารสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ และข้อที่ 8 สถานที่ท่องเที่ยวมีห้องน้ำสะอาด ถูกสุขลักษณะ ($\bar{X} = 4.57$, $\bar{X} = 4.48$, $\bar{X} = 4.30$) ตามลำดับ

แหล่งท่องเที่ยวหาดศรีภิรมย์(บึงสะพัง) ผู้ตอบแบบสอบถามในพื้นที่เห็นว่า โดยรวมทรัพยากรการท่องเที่ยวในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 4 ประเด็นย่อย และอยู่ในระดับมาก จำนวน 7 ประเด็นย่อย ซึ่งประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 9 สถานที่ท่องเที่ยวมี สถานที่จอดรถอย่างเพียงพอ รองลงมาคือ ข้อที่ 3 มีร้านอาหารสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ และข้อที่ 8 สถานที่ท่องเที่ยวมีห้องน้ำสะอาด ถูกสุขลักษณะ ($\bar{X} = 4.57$, $\bar{X} = 4.48$, $\bar{X} = 4.30$) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี ในด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว จำแนกตามสถานที่แหล่งท่องเที่ยว

รายการประเมิน	สถานที่แหล่งท่องเที่ยว											
	หาดคูเดื่อ			หาดวัดใต้			หาดศรีภิรมย์ (บึงสะพัง)			รวม		
	$\bar{X}$	SD	แปลผล	$\bar{X}$	SD	แปลผล	$\bar{X}$	SD	แปลผล	$\bar{X}$	SD	แปลผล
1. การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวสามารถไปได้โดยง่าย	4.40	.71	มากที่สุด	4.32	.63	มากที่สุด	4.27	.45	มากที่สุด	4.33	.60	มากที่สุด
2. มีถนนเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้โดยสะดวก	4.46	.76	มากที่สุด	4.37	.68	มากที่สุด	4.29	.46	มากที่สุด	4.37	.65	มากที่สุด
3. แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ใกล้ถนนสายหลักและสายรอง	4.37	.75	มากที่สุด	4.39	.66	มากที่สุด	4.26	.44	มากที่สุด	4.34	.63	มากที่สุด
4. ความสะดวกต่อการใช้ยานพาหนะ	4.50	.74	มากที่สุด	4.46	.54	มากที่สุด	4.30	.46	มากที่สุด	4.42	.60	มากที่สุด
5. ความชัดเจนของป้ายแสดงเส้นทาง	4.41	.76	มากที่สุด	4.45	.62	มากที่สุด	4.29	.46	มากที่สุด	4.38	.63	มากที่สุด
6. การบริการของรถโดยสารเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	4.05	.90	มาก	4.23	.85	มาก	4.25	.46	มากที่สุด	4.18	.77	มาก
ภาพรวม	4.36	.56	มากที่สุด	4.37	.43	มากที่สุด	4.28	.42	มากที่สุด	4.34	.47	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.4 พบว่า โดยภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติทั้ง 3 แห่งในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูลจังหวัดอุบลราชธานี ในด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.34$) เมื่อพิจารณาตามแหล่งท่องเที่ยว พบว่า

แหล่งท่องเที่ยวหาดคูเดื่อ ผู้ตอบแบบสอบถามในพื้นที่เห็นว่า โดยรวมทรัพยากรการท่องเที่ยวในด้าน สภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.36$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 5 ประเด็นย่อย และอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 1 ประเด็นย่อย ซึ่งประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 4. ความสะดวกต่อการใช้ยานพาหนะรองลงมาคือ ข้อที่ 2. มีถนนเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้โดยสะดวก และข้อที่ 5. ความชัดเจนของป้ายแสดงเส้นทาง ($\bar{X} = 4.50$, $\bar{X} = 4.46$, $\bar{X} = 4.41$) ตามลำดับ

แหล่งท่องเที่ยวหาดวัดใต้ ผู้ตอบแบบสอบถามในพื้นที่เห็นว่า โดยรวมทรัพยากรการท่องเที่ยวในด้าน สภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.37$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 5 ประเด็นย่อย และอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 1 ประเด็นย่อย ซึ่งประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 4. ความสะดวกต่อการใช้ยานพาหนะรองลงมาคือ ข้อที่ 5. ความชัดเจนของป้ายแสดงเส้นทาง และข้อที่ 3. แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ใกล้ถนนสายหลักและสายรอง ($\bar{X} = 4.46$, $\bar{X} = 4.45$, $\bar{X} = 4.39$) ตามลำดับ

แหล่งท่องเที่ยวหาดศรีภิรมย์(บึงสะพัง) ผู้ตอบแบบสอบถามในพื้นที่เห็นว่า โดยรวมทรัพยากรการท่องเที่ยวในด้าน สภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.28$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ทุกประเด็น ซึ่งประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 4. ความสะดวกต่อการใช้ยานพาหนะ รองลงมาคือ ข้อที่ 2. มีถนนเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้โดยสะดวก และข้อที่ 5. ความชัดเจนของป้ายแสดงเส้นทางมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากัน และข้อที่ 1. การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวสามารถไปได้โดยง่าย ($\bar{X} = 4.30$, $\bar{X} = 4.29$, $\bar{X} = 4.27$) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิง
 ธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี ในด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว จำแนกตามสถานที่แหล่งท่องเที่ยว

รายการประเมิน	สถานที่แหล่งท่องเที่ยว											
	หาดคูเคื่อ			หาดวัดใต้			หาดศรีภิรมย์ (บึงสะพัง)			รวม		
	$\bar{X}$	SD	แปลผล	$\bar{X}$	SD	แปลผล	$\bar{X}$	SD	แปลผล	$\bar{X}$	SD	แปลผล
1. ในชุมชนแหล่งท่องเที่ยวมีวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยว หลากหลาย	4.05	.81	มาก	4.25	.71	มากที่สุด	4.27	.49	มากที่สุด	4.19	.69	มาก
2. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัด อุบลราชธานี มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์	4.02	.66	มาก	4.22	.68	มาก	4.27	.53	มากที่สุด	4.17	.63	มาก
3. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัด อุบลราชธานี มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ	4.35	.71	มากที่สุด	4.47	.65	มากที่สุด	4.29	.82	มากที่สุด	4.37	.64	มากที่สุด
4. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัด อุบลราชธานี อยู่ใกล้สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	4.22	.67	มาก	4.39	.66	มากที่สุด	4.26	.46	มากที่สุด	4.29	.61	มากที่สุด
5. ความหลากหลายของกิจกรรมด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว ของชุมชน	4.18	.91	มาก	4.37	.62	มากที่สุด	4.36	.48	มากที่สุด	4.30	.70	มากที่สุด
6. ความสวยงามโดยรอบและสภาพภูมิทัศน์	4.20	.77	มาก	4.39	.77	มากที่สุด	4.31	.51	มากที่สุด	4.30	.70	มากที่สุด
7. ความน่าสนใจของวิถีชีวิต/ภูมิปัญญาท้องถิ่น	4.20	.77	มาก	4.50	.62	มากที่สุด	4.27	.47	มากที่สุด	4.33	.65	มากที่สุด

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

รายการประเมิน	สถานที่แหล่งท่องเที่ยว											
	หาดคูเดื่อ			หาดวัดใต้			หาดศรีภิรมย์ (บึงสะพัง)			รวม		
	$\bar{X}$	SD	แปลผล	$\bar{X}$	SD	แปลผล	$\bar{X}$	SD	แปลผล	$\bar{X}$	SD	แปลผล
8. สภาพภูมิอากาศเหมาะสมที่จะจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ	4.19	.76	มาก	4.52	.57	มากที่สุด	4.33	.49	มากที่สุด	4.35	.63	มากที่สุด
ภาพรวม	4.18	.60	มาก	4.39	.44	มากที่สุด	4.29	.43	มากที่สุด	4.29	.50	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.5 พบว่า โดยภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติทั้ง 3 แห่งในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูลจังหวัดอุบลราชธานี ในด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.29$) เมื่อพิจารณาตามแหล่งท่องเที่ยว พบว่า

แหล่งท่องเที่ยวหาดคูเดื่อ ผู้ตอบแบบสอบถามในพื้นที่เห็นว่า โดยรวมทรัพยากรการท่องเที่ยวในด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.18$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 1 ประเด็นย่อย และอยู่ในระดับมาก จำนวน 7 ประเด็นย่อย ซึ่งประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 3. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ รองลงมาคือ ข้อที่ 4. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี อยู่ใกล้สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และ 6. ความสวยงามโดยรอบและสภาพภูมิทัศน์ และข้อ 7. ความน่าสนใจของวิถีชีวิต/ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากัน ($\bar{X} = 4.35$, $\bar{X} = 4.50$, $\bar{X} = 4.47$) ตามลำดับ

แหล่งท่องเที่ยวหาดวัดใต้ ผู้ตอบแบบสอบถามในพื้นที่เห็นว่า โดยรวมทรัพยากรการท่องเที่ยวในด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.39$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 7 ประเด็นย่อย และอยู่ในระดับมาก จำนวน 1 ประเด็นย่อย ซึ่งประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 8. สภาพภูมิอากาศเหมาะสมที่จะจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ รองลงมาคือ 7. ความน่าสนใจของวิถีชีวิต/ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 3. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ ($\bar{X} = 4.52$, $\bar{X} = 4.45$, $\bar{X} = 4.39$) ตามลำดับ

แหล่งท่องเที่ยวหาดศรีภิรมย์(บึงสะพัง) ผู้ตอบแบบสอบถามในพื้นที่เห็นว่า โดยรวมทรัพยากรการท่องเที่ยวในด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.29$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ทุกประเด็น ซึ่งประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 3. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ รองลงมาคือ ข้อที่ 8. สภาพภูมิอากาศเหมาะสมที่จะจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและข้อที่ 7. ความน่าสนใจของวิถีชีวิต/ภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.36$, $\bar{X} = 4.33$, $\bar{X} = 4.31$) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิง
 ธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี ในด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา จำแนกตามสถานที่แหล่งท่องเที่ยว

รายการประเมิน	สถานที่แหล่งท่องเที่ยว											
	หาดคูเต่า			หาดวัดใต้			หาดศรีภิรมย์ (บึงสะพัง)			รวม		
	$\bar{X}$	SD	แปลผล	$\bar{X}$	SD	แปลผล	$\bar{X}$	SD	แปลผล	$\bar{X}$	SD	แปลผล
1. เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบ นิเวศในพื้นที่	4.12	.73	มาก	4.44	.59	มากที่สุด	4.56	.54	มากที่สุด	4.37	.65	มากที่สุด
2. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้และสร้าง จิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	4.21	.75	มาก	4.39	.63	มากที่สุด	4.50	.50	มากที่สุด	4.37	.65	มากที่สุด
3. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงาม ความเก่าแก่ และลักษณะ เฉพาะตัวของแหล่งประวัติศาสตร์	4.08	.70	มาก	4.30	.74	มากที่สุด	4.52	.50	มากที่สุด	4.30	.68	มากที่สุด
4. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมแก่การศึกษาเรียนรู้ ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของแหล่งโบราณคดี และประวัติ	4.06	.70	มาก	4.27	.77	มากที่สุด	4.51	.50	มากที่สุด	4.28	.69	มากที่สุด
5. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมแก่การศึกษาชื่นชมงาน ศิลปกรรมและวัฒนธรรม	3.98	.77	มาก	4.30	.74	มากที่สุด	4.38	.58	มากที่สุด	4.22	.72	มาก
ภาพรวม	4.09	.55	มาก	4.34	.52	มากที่สุด	4.49	.47	มากที่สุด	4.31	.54	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.6 พบว่า โดยภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติทั้ง 3 แห่งในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูลจังหวัดอุบลราชธานี ในด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.31$) เมื่อพิจารณาตามแหล่งท่องเที่ยว พบว่า

แหล่งท่องเที่ยวหาดคูเดื่อ ผู้ตอบแบบสอบถามในพื้นที่เห็นว่า โดยรวมทรัพยากรการท่องเที่ยว ในด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.09$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมาก ทุกประเด็น ประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 2. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รองลงมาคือ ข้อที่ 1. เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ และข้อ 3. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงาม ความเก่าแก่ และลักษณะเฉพาะตัวของแหล่งประวัติศาสตร์ ($\bar{X} = 4.21$, $\bar{X} = 4.12$, $\bar{X} = 4.08$) ตามลำดับ

แหล่งท่องเที่ยวหาดวัดใต้ ผู้ตอบแบบสอบถามในพื้นที่เห็นว่า โดยรวมทรัพยากรการท่องเที่ยว ในด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.34$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ทุกประเด็นย่อย ซึ่งประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 1. เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ รองลงมาคือ ข้อที่ 2. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และข้อที่ 3. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงาม ความเก่าแก่ และลักษณะเฉพาะตัวของแหล่งประวัติศาสตร์ ข้อที่ 5. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมแก่การศึกษาชื่นชมงานศิลปกรรมและวัฒนธรรม มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากัน ($\bar{X} = 4.44$, $\bar{X} = 4.39$, $\bar{X} = 4.30$) ตามลำดับ

แหล่งท่องเที่ยวหาดศรีภิรมย์(บึงสะพัง) ผู้ตอบแบบสอบถามในพื้นที่เห็นว่า โดยรวมทรัพยากรการท่องเที่ยว ในด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.49$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ทุกประเด็น ซึ่งประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 1. เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ รองลงมาคือ ข้อที่ 3. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงาม ความเก่าแก่ และลักษณะเฉพาะตัวของแหล่งประวัติศาสตร์ และข้อที่ 4. เป็น

แหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมแก่การศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของแหล่งโบราณคดี และ ประวัติ ($\bar{X} = 4.56$, $\bar{X} = 4.52$, $\bar{X} = 4.51$) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.7 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี ในด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว จำแนกตามสถานที่แหล่งท่องเที่ยว

รายการประเมิน	สถานที่แหล่งท่องเที่ยว											
	หาดคูเคื่อ			หาดวัดใต้			หาดศรีภิรมย์ (บึงสะพัง)			รวม		
	$\bar{X}$	SD	แปลผล	$\bar{X}$	SD	แปลผล	$\bar{X}$	SD	แปลผล	$\bar{X}$	SD	แปลผล
1. ผู้นำชุมชนเห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ	3.99	.79	มาก	4.43	.68	มากที่สุด	4.39	.49	มากที่สุด	4.27	.69	มากที่สุด
2. ชุมชนในเขตลุ่มน้ำมูลมีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมในการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว	4.00	.86	มาก	4.33	.58	มากที่สุด	4.42	.50	มากที่สุด	4.25	.69	มากที่สุด
3. ชุมชนในเขตลุ่มน้ำมูลให้ความร่วมมือเข้าร่วมกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่องค์กรภาครัฐจัดขึ้น	4.18	.85	มาก	4.32	.69	มากที่สุด	4.35	.50	มากที่สุด	4.28	.70	มากที่สุด
4. ชุมชนในเขตลุ่มน้ำมูลมีส่วนร่วมในการบริจาคทุน สิ่งของ แรงงาน เพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน	4.12	.81	มาก	4.33	.61	มากที่สุด	4.35	.54	มากที่สุด	4.26	.67	มากที่สุด
5. มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟู วัฒนธรรม หรือ แหล่งท่องเที่ยว	3.97	.83	มาก	4.43	.69	มากที่สุด	4.26	.54	มากที่สุด	4.22	.73	มาก
6. ชุมชนมีส่วนร่วมในการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น/วิทยากรผู้ให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว	3.87	.98	มาก	4.44	.71	มากที่สุด	4.29	.52	มากที่สุด	4.20	.80	มาก
7. ชุมชนมีส่วนร่วมในการจำหน่ายสินค้าของที่ระลึก	3.87	1.04	มาก	4.40	.73	มากที่สุด	4.21	.66	มาก	4.16	.85	มาก
ภาพรวม	4.00	.73	มาก	4.38	.48	มากที่สุด	4.32	.46	มากที่สุด	4.24	.59	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.7 พบว่า โดยภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติทั้ง 3 แห่งในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูลจังหวัดอุบลราชธานี ในด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.24$) เมื่อพิจารณาตามแหล่งท่องเที่ยว พบว่า

แหล่งท่องเที่ยวหาดคูเดื่อ ผู้ตอบแบบสอบถามในพื้นที่ เห็นว่า โดยรวมทรัพยากรการท่องเที่ยว ในด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.00$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมาก ทุกประเด็น ประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 3. ชุมชนในเขตลุ่มน้ำมูล .ให้ความร่วมมือเข้าร่วมกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่องค์กรภาครัฐจัดขึ้น รองลงมาคือ ข้อที่ 4. ชุมชนในเขตลุ่มน้ำมูลมีส่วนร่วมในการบริจาคทุน สิ่งของ แรงงาน เพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน และข้อที่ 2. ชุมชนในเขตลุ่มน้ำมูลมีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมในการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 4.18$, $\bar{X} = 4.12$, $\bar{X} = 4.00$) ตามลำดับ

แหล่งท่องเที่ยวหาดวัดใต้ ผู้ตอบแบบสอบถามในพื้นที่ เห็นว่า โดยรวมทรัพยากรการท่องเที่ยว ในด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.38$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ทุกประเด็นย่อย ซึ่งประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 6. ชุมชนมีส่วนร่วมในการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น/วิทยากรผู้ให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว รองลงมา คือ ข้อ1. ผู้นำชุมชนเห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ข้อ 5. มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟู วัฒนธรรม หรือแหล่งท่องเที่ยว มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากัน และ ข้อ 7. ชุมชนมีส่วนร่วมในการจำหน่ายสินค้าของที่ระลึก ($\bar{X} = 4.44$, $\bar{X} = 4.43$, $\bar{X} = 4.40$) ตามลำดับ

แหล่งท่องเที่ยวหาดศรีภิรมย์(บึงสะพัง) ผู้ตอบแบบสอบถามในพื้นที่ เห็นว่า โดยรวมทรัพยากรการท่องเที่ยว ในด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.32$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด 6 ประเด็น และอยู่ในระดับมาก 1 ประเด็น ซึ่งประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 3. ชุมชนในเขตลุ่มน้ำมูล .ให้ความร่วมมือเข้าร่วมกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่องค์กรภาครัฐจัดขึ้น รองลงมา คือ ข้อที่ 2. ชุมชนในเขตลุ่มน้ำมูลมีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมในการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว รองลงมาคือ ข้อที่ 1. ผู้นำชุมชนเห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และข้อที่ 3. ชุมชนในเขตลุ่มน้ำมูล .ให้ความร่วมมือเข้าร่วมกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่องค์กรภาครัฐจัดขึ้น ข้อที่ 4.

ชุมชนในเขตลุ่มน้ำมูลมีส่วนร่วมในการบริจาคทุน สิ่งของ แร่งงาน เพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมการ
ท่องเที่ยวของชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน($\bar{X} = 4.42$, $\bar{X} = 4.39$, $\bar{X} = 4.35$) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.8 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี ในด้านองค์การในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว จำแนกตามสถานที่แหล่งท่องเที่ยว

รายการประเมิน	สถานที่แหล่งท่องเที่ยว											
	หาดคูเต่า			หาดวัดใต้			หาดศรีภิรมย์ (บึงสะพัง)			รวม		
	$\bar{X}$	SD	แปลผล	$\bar{X}$	SD	แปลผล	$\bar{X}$	SD	แปลผล	$\bar{X}$	SD	แปลผล
1. เจ้าหน้าที่ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ในเขตชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการและส่งเสริมกิจการท่องเที่ยวของชุมชน	4.15	.98	มาก	4.42	.66	มากที่สุด	4.20	.51	มาก	4.26	.76	มากที่สุด
2. จัดให้ผู้มีระดับจังหวัด ผู้มีระดับท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างเหมาะสม	3.80	.69	มาก	4.08	.63	มาก	4.47	.56	มากที่สุด	4.11	.69	มาก
3. มีการสนับสนุนให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยว มีความรู้ความเข้าใจ ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติจากองค์กรภาครัฐ	4.08	.86	มาก	4.13	.61	มาก	4.39	.55	มากที่สุด	4.20	.70	มาก
4. จัดให้มีภาคประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อรับฟังประโยชน์และปัญหา พร้อมข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง	3.99	.88	มาก	4.38	.75	มากที่สุด	4.42	.54	มากที่สุด	4.26	.76	มากที่สุด
5. ภาครัฐมีการปรับเปลี่ยนนโยบาย และกฎหมายให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน และผู้ประกอบการในชุมชน	4.02	.85	มาก	4.38	.69	มากที่สุด	4.30	.54	มากที่สุด	4.23	.72	มาก

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

รายการประเมิน	สถานที่แหล่งท่องเที่ยว											
	หาดคูเดื่อ			หาดวัดใต้			หาดศรีภิรมย์ (บึงสะพัง)			รวม		
	$\bar{X}$	SD	แปลผล	$\bar{X}$	SD	แปลผล	$\bar{X}$	SD	แปลผล	$\bar{X}$	SD	แปลผล
6. จัดให้มีคณะกรรมการวางแผน และจัดการท่องเที่ยวเชิง ธรรมชาติในชุมชน	3.83	.92	มาก	4.39	.67	มากที่สุด	4.33	.51	มากที่สุด	4.19	.76	มาก
7. จัดให้มีการประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิง ธรรมชาติ	3.82	.99	มาก	4.40	.73	มากที่สุด	4.22	.42	มาก	4.15	.79	มาก
8. จัดให้มีผู้นำท้องถิ่น ผู้ประกอบการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวเชิง ธรรมชาติในชุมชนอย่างเหมาะสม	3.99	.98	มาก	4.23	.73	มาก	4.16	.49	มาก	4.13	.77	มาก
9. จัดให้มีการฝึกอบรมสัมมนา โครงการสร้างมาตรฐานการ บริการและความปลอดภัยทางการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ	3.86	.97	มาก	4.33	.73	มากที่สุด	4.21	.46	มาก	4.13	.77	มาก
10. กำหนดเขตหรือแบ่งพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะหรือแบ่งพื้นที่ประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยว	3.93	.89	มาก	4.35	.67	มากที่สุด	4.17	.45	มาก	4.15	.71	มาก
11. จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อช่วยดูแล ติดตาม ตรวจสอบ และ ประเมินผลกระทบต่อชุมชน	3.94	.96	มาก	4.24	.66	มากที่สุด	4.17	.43	มาก	4.12	.73	มาก

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

รายการประเมิน	สถานที่แหล่งท่องเที่ยว											
	หาดคูเดื่อ			หาดวัดใต้			หาดศรีภิรมย์ (บึงสะพัง)			รวม		
	$\bar{X}$	SD	แปลผล	$\bar{X}$	SD	แปลผล	$\bar{X}$	SD	แปลผล	$\bar{X}$	SD	แปลผล
12. กำหนดกฎระเบียบของชุมชนและนักท่องเที่ยวในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพื้นที่	3.94	.88	มาก	4.22	.70	มาก	4.14	.47	มาก	4.10	.71	มาก
13. กำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ในแต่ละวัน	3.91	.85	มาก	4.21	.71	มาก	4.17	.49	มาก	4.10	.71	มาก
14. จัดให้มีระบบกำจัดขยะและมลพิษที่มีประสิทธิภาพ	4.01	.99	มาก	4.37	.67	มากที่สุด	4.19	.47	มาก	4.19	.76	มาก
15. กำหนดให้มีมาตรการประหยัดพลังงานและทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถทำได้อย่างจริงจังในชุมชน	3.95	.96	มาก	4.32	.70	มากที่สุด	4.19	.39	มาก	4.15	.74	มาก
16. ออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีความกลมกลืนกับสภาพดั้งเดิม และเหมาะสมกับระบบนิเวศท้องถิ่น	4.00	.92	มาก	4.36	.71	มากที่สุด	4.16	.49	มาก	4.17	.74	มาก
ภาพรวม	3.95	.78	มาก	4.30	.40	มากที่สุด	4.24	.33	มากที่สุด	4.16	.56	มาก

จากตารางที่ 4.8 พบว่า โดยภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติทั้ง 3 แห่งในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูลจังหวัดอุบลราชธานี ในด้านองค์การในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.16$) เมื่อพิจารณาตามแหล่งท่องเที่ยว พบว่า

แหล่งท่องเที่ยวหาดคูเดื่อ ผู้ตอบแบบสอบถามในพื้นที่เห็นว่า โดยรวมทรัพยากรการท่องเที่ยว ในด้านองค์การในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.95$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมาก ทุกประเด็น ประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 1. เจ้าหน้าที่ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ในเขตชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการและส่งเสริมกิจการท่องเที่ยวของชุมชน รองลงมาคือ ข้อที่ 3. มีการสนับสนุนให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยว มีความรู้ความเข้าใจ ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติจากองค์กรภาครัฐ และข้อที่ 5. ภาครัฐมีการปรับเปลี่ยนนโยบาย และกฎหมายให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน และผู้ประกอบการในชุมชน ($\bar{X} = 4.15$, $\bar{X} = 4.08$, $\bar{X} = 4.02$) ตามลำดับ

แหล่งท่องเที่ยวหาดวัดใต้ ผู้ตอบแบบสอบถามในพื้นที่เห็นว่า โดยรวมทรัพยากรการท่องเที่ยว ในด้านองค์การในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.30$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 11 ประเด็น และอยู่ในระดับมาก จำนวน 5 ประเด็น ซึ่งประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 1. เจ้าหน้าที่ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ในเขตชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการและส่งเสริมกิจการท่องเที่ยวของชุมชน รองลงมา คือ ข้อที่ 7. จัดให้มีการประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ และข้อที่ 6. จัดให้มีคณะกรรมการวางแผน และจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในชุมชน ($\bar{X} = 4.42$, $\bar{X} = 4.40$, $\bar{X} = 4.39$) ตามลำดับ

แหล่งท่องเที่ยวหาดศรีภิรมย์(บึงสะพัง) ผู้ตอบแบบสอบถามในพื้นที่เห็นว่า โดยรวมทรัพยากรการท่องเที่ยว ในด้านองค์การในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.24$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด 5 ประเด็น และอยู่ในระดับมาก 11 ประเด็น ซึ่งประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 2. จัดให้ผู้นำระดับจังหวัด ผู้นำระดับท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

เพื่อเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างเหมาะสม รองลงมาคือ ข้อที่ 4. จัดให้มีภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อรับฟังประโยชน์และปัญหา พร้อมข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และข้อที่ 3. มีการสนับสนุนให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยว มีความรู้ความเข้าใจ ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติจากองค์กรภาครัฐ ($\bar{X} = 4.47$, $\bar{X} = 4.42$, $\bar{X} = 4.39$) ตามลำดับ

ตอนที่ 3 เสนอผลการวิเคราะห์ข้อคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยว ของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี

จากผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยกับแนวทางในการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี เนื่องจากการทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น ชาวบ้านมีงานทำและมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งผลการศึกษาในครั้งนี้ เป็นสะท้อนถึงการรับรู้ของประชาชนในชุมชนที่มีต่อสภาพลักษณะการท่องเที่ยวในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี 3 แหล่งเท่านั้น(หาดคูเดื่อ หาดวัดใต้ และหาดศรีภิรมย์(บึงสะพัง)) ซึ่งยังไม่สามารถให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกลยุทธ์ทางการตลาดในการบริการด้านการท่องเที่ยวที่ชัดเจนได้ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างเห็นว่าแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี ควรดำเนินการ ดังนี้

1) ส่งเสริมให้มีรูปแบบที่หลากหลาย ไม่ใช่เลียนแบบเหมือนกันหมด หาเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งตามความเป็นจริง สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ของชุมชน ทั้งนี้จะต้องมีการศึกษาหาข้อมูลทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนก่อน และต้องตระหนักถึงความสำคัญของมิติทางวัฒนธรรมในการจัดการการท่องเที่ยวด้วย

2) การบริหารจัดการการท่องเที่ยวต้องเน้นการระดมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการสร้างกิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น กิจกรรมทางวัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชนที่ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวมากกว่าการขายสินค้าอย่างเดียว

3) ควรรักษาเอกลักษณ์ของความเรียบง่าย สงบ ใกล้เคียงธรรมชาติ และการท่องเที่ยวทางน้ำ ซึ่งเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวประทับใจ

4) ควรดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาโดยอาศัยปัจจัยภายนอก คือ ด้านการส่งเสริมการตลาด โดยอาศัยความร่วมมือทั้งจากภาครัฐ และเอกชน และชุมชนท้องถิ่นร่วมดำเนินการ เพื่อเป็น

การขยายตลาดทั้งภายในและภายนอก นอกจากนี้ อาจใช้สื่อทางด้านโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตสารด้านการท่องเที่ยว รวมถึงเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และการพูดปากต่อปากซึ่งจะเป็นการช่วยให้ด้านการตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจะทำให้กลุ่มนักท่องเที่ยวรู้จักแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

5) ส่งเสริมพัฒนาด้านการประชาสัมพันธ์ ความถี่ และความสม่ำเสมอในการให้ข้อมูลข่าวสารในเรื่องของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญ การใช้สื่อที่หลากหลาย เช่น โปสเตอร์ โทรทัศน์ แผ่นพับ ใบปลิว เป็นการช่วยการประชาสัมพันธ์ได้เป็นอย่างดี

6) ส่งเสริมนโยบายของการท่องเที่ยวจังหวัดอุบลราชธานีในการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง โดยนโยบายนั้น คนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายด้วยตนเองในเรื่องของความพร้อมที่จะรองรับนักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่นได้รับประโยชน์มากที่สุด การสร้างความเข้าใจอันดี และการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการละการบริการให้ความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือน รวมถึงการร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชนเป้าหมายในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

7) การบริหารจัดการ ควรตั้งตั้งคณะกรรมการเพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการ โดยบูรณาการความร่วมมือกับชุมชนในการวางแผน ดำเนินการ เพื่อดึงแนวร่วมของชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการให้มากขึ้น

8) การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรมุ่งเน้นในรูปแบบธรรมชาติ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ป่าไม้ น้ำตก หาดทรายตามแก่งต่าง ๆ รอบ ๆ บริเวณลุ่มน้ำมูล เขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี

9) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ควรพัฒนาระบบสาธารณูปโภค เช่น ถนน ป้ายประชาสัมพันธ์ ระบบน้ำประปา ไฟฟ้าห้องน้ำ เพื่ออำนวยความสะดวกและบริการนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น มีระบบการประชาสัมพันธ์ให้ดีกว่านี้ เช่น ป้ายประชาสัมพันธ์การบอกทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยว

10) ด้านความปลอดภัย ควรมีการจัดระบบรักษาความปลอดภัย ไว้คอยให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

บทที่ 5

สรุปอภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานีและเพื่อหาแนวทางในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชน ผู้นำท้องถิ่น และผู้ประกอบการร้านค้าในแหล่งท่องเที่ยวที่ทำการศึกษา จำนวน 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนหาดคูเดื่อ ชุมชนหาดวัดใต้ และชุมชนหาดศรีภิรมย์ (บึงสะพัง) อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 321 ตัวอย่าง กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร Taro Yamane

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวลุ่มแม่น้ำมูล : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ 3 แห่ง ในเขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มีลักษณะข้อคำถามแบบมาตรา ส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .98 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการประเมินศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า โดยภาพรวมทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติทั้ง 3 แหล่งในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูลจังหวัดอุบลราชธานี มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.27$) เมื่อพิจารณาตามแหล่งท่องเที่ยวพบว่า

1.1 แหล่งท่องเที่ยวหาดคูเดื่อ พบว่า โดยภาพรวม มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า โดยรวมมีศักยภาพอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 4 ประเด็นย่อย และอยู่ในระดับมาก จำนวน 7 ประเด็นย่อย ซึ่งประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 9 สถานที่ท่องเที่ยวมี สถานที่จอดรถอย่างเพียงพอ รองลงมาคือ ข้อที่ 3 มีร้านอาหาร

สำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอและข้อที่ 8 สถานที่ท่องเที่ยวที่มีห้องน้ำสะอาด ถูกสุขลักษณะ ($\bar{X} = 4.57$, $\bar{X} = 4.48$, $\bar{X} = 4.30$) ตามลำดับ

ด้าน สภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว พบว่า โดยรวมมีศักยภาพอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.36$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 5 ประเด็นย่อย และอยู่ในระดับมาก จำนวน 1 ประเด็นย่อย ซึ่งประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 4. ความสะดวกต่อการใช้ยานพาหนะ รองลงมาคือ ข้อที่ 2. มีถนนเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้โดยสะดวก และข้อที่ 5. ความชัดเจนของป้ายแสดงเส้นทาง ($\bar{X} = 4.50$, $\bar{X} = 4.46$, $\bar{X} = 4.41$) ตามลำดับ

ด้าน สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว พบว่า โดยรวมมีศักยภาพอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.18$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 1 ประเด็นย่อย และอยู่ในระดับมาก จำนวน 7 ประเด็นย่อย ซึ่งประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 3. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ รองลงมาคือ ข้อที่ 4. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี อยู่ใกล้สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และ 6. ความสวยงามโดยรอบและสภาพภูมิทัศน์ และข้อ 7. ความน่าสนใจของวิถีชีวิต/ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากัน ($\bar{X} = 4.35$, $\bar{X} = 4.50$, $\bar{X} = 4.47$) ตามลำดับ

ด้าน คุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา พบว่า โดยรวมมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.09$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมาก ทุกประเด็น ประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 2. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รองลงมาคือ ข้อที่ 1. เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่และข้อ 3. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงาม ความเก่าแก่ และลักษณะเฉพาะตัวของแหล่งประวัติศาสตร์ ($\bar{X} = 4.21$, $\bar{X} = 4.12$, $\bar{X} = 4.08$) ตามลำดับ

ด้าน ความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว พบว่า โดยรวมมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.00$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมาก ทุกประเด็น ประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 3. ชุมชนในเขตลุ่มน้ำมูล ให้ความร่วมมือเข้าร่วมกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่องค์กรภาครัฐจัดขึ้น รองลงมาคือ ข้อที่ 4. ชุมชนในเขตลุ่มน้ำมูลมีส่วนร่วมในการบริจาคทุน สิ่งของ แรงงาน เพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน และข้อที่ 2. ชุมชนในเขตลุ่มน้ำมูลมีการ

รวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมในการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 4.18$, $\bar{X} = 4.12$, $\bar{X} = 4.00$) ตามลำดับ

ด้านองค์กรในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว พบว่าโดยรวมมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.95$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมาก ทุกประเด็น ประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 1. เจ้าหน้าที่ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ในเขตชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการและส่งเสริมกิจการท่องเที่ยวของชุมชน รองลงมา คือ ข้อที่ 3. มีการสนับสนุนให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยว มีความรู้ความเข้าใจ ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติจากองค์กรภาครัฐ และข้อที่ 5. ภาครัฐมีการปรับเปลี่ยนนโยบาย และกฎหมายให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน และผู้ประกอบการในชุมชน ($\bar{X} = 4.15$, $\bar{X} = 4.08$, $\bar{X} = 4.02$) ตามลำดับ

1.2 แหล่งท่องเที่ยวหาดวัดใต้ พบว่า โดยภาพรวมมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.36$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่าโดยรวมมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.38$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 4 ประเด็นย่อย และอยู่ในระดับมาก จำนวน 7 ประเด็นย่อย ซึ่งประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 9 สถานที่ท่องเที่ยวมี สถานที่จอดรถอย่างเพียงพอ รองลงมาคือ ข้อที่ 3 มีร้านอาหารสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ และข้อที่ 8 สถานที่ท่องเที่ยวมีห้องน้ำสะอาด ถูกสุขลักษณะ ($\bar{X} = 4.57$, $\bar{X} = 4.48$, $\bar{X} = 4.30$) ตามลำดับ

ด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว พบว่าโดยรวมมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.37$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 5 ประเด็นย่อย และอยู่ในระดับมาก จำนวน 1 ประเด็นย่อย ซึ่งประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 4. ความสะดวกต่อการใช้ยานพาหนะรองลงมาคือ ข้อที่ 5. ความชัดเจนของป้ายแสดงเส้นทาง และข้อที่ 3. แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ใกล้ถนนสายหลักและสายรอง ($\bar{X} = 4.46$, $\bar{X} = 4.45$, $\bar{X} = 4.39$) ตามลำดับ

ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว พบว่าโดยรวมมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.39$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 7 ประเด็นย่อย และอยู่ในระดับมาก จำนวน 1 ประเด็นย่อย ซึ่งประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 8. สภาพภูมิอากาศเหมาะสมที่จะจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ รองลงมาคือ 7. ความน่าสนใจของวิถีชีวิต/ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 3.

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ ($\bar{X} = 4.52$, $\bar{X} = 4.45$, $\bar{X} = 4.39$) ตามลำดับ

ด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา พบว่าโดยรวมมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.34$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อยพบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ทุกประเด็นย่อย ซึ่งประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 1. เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ รองลงมาคือ ข้อที่ 2. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และข้อที่ 3. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงาม ความเก่าแก่ และลักษณะเฉพาะตัวของแหล่งประวัติศาสตร์ ข้อที่ 5. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมแก่การศึกษาชื่นชมงานศิลปกรรมและวัฒนธรรม มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากัน ($\bar{X} = 4.44$, $\bar{X} = 4.39$, $\bar{X} = 4.30$) ตามลำดับ

ด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว พบว่าโดยรวมมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.38$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อยพบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ทุกประเด็นย่อย ซึ่งประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 6. ชุมชนมีส่วนร่วมในการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น/วิทยากรผู้ให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว รองลงมา คือ ข้อ 1. ผู้นำชุมชนเห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ข้อ 5. มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟู วัฒนธรรม หรือแหล่งท่องเที่ยว มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากัน และ ข้อ 7. ชุมชนมีส่วนร่วมในการจำหน่ายสินค้าของที่ระลึก ($\bar{X} = 4.44$, $\bar{X} = 4.43$, $\bar{X} = 4.40$) ตามลำดับ

ด้านองค์กรในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยวพบว่าโดยรวมมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.30$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อยพบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 11 ประเด็น และอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 5 ประเด็น ซึ่งประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 1. เจ้าหน้าที่ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ในเขตชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการและส่งเสริมกิจการท่องเที่ยวของชุมชน รองลงมา คือ ข้อที่ 7. จัดให้มีการประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ และข้อที่ 6. จัดให้มีคณะกรรมการวางแผน และจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในชุมชน ($\bar{X} = 4.42$, $\bar{X} = 4.40$, $\bar{X} = 4.39$) ตามลำดับ

1.3 แหล่งท่องเที่ยวหาดศรีภิรมย์(บึงสะพัง) พบว่า โดยภาพรวม มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.33$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า โดยรวมมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 4 ประเด็นย่อย และอยู่ในระดับมาก จำนวน 7 ประเด็นย่อย ซึ่งประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 9 สถานที่ท่องเที่ยวมี สถานที่จอดรถอย่างเพียงพอ รองลงมาคือ ข้อที่ 3 มีร้านอาหารสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ และข้อที่ 8 สถานที่ท่องเที่ยวมีห้องน้ำสะอาด ถูกสุขลักษณะ ($\bar{X} = 4.57$, $\bar{X} = 4.48$, $\bar{X} = 4.30$) ตามลำดับ

ด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว พบว่า โดยรวมมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.28$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ทุกประเด็น ซึ่งประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 4. ความสะดวกต่อการใช้ยานพาหนะ รองลงมาคือ ข้อที่ 2. มีถนนเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้โดยสะดวก และข้อที่ 5. ความชัดเจนของป้ายแสดงเส้นทาง มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากัน และข้อที่ 1. การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวสามารถไปได้โดยง่าย ($\bar{X} = 4.30$, $\bar{X} = 4.29$, $\bar{X} = 4.27$) ตามลำดับ

ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว พบว่า โดยรวมมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.29$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ทุกประเด็น ซึ่งประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 3. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ รองลงมาคือ ข้อที่ 8. สภาพภูมิอากาศเหมาะสมที่จะจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและข้อที่ 7. ความน่าสนใจของวิถีชีวิต/ภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.36$, $\bar{X} = 4.33$, $\bar{X} = 4.31$) ตามลำดับ

ด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา พบว่า โดยรวมมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.49$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ทุกประเด็น ซึ่งประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 1. เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ รองลงมาคือ ข้อที่ 3. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงาม ความเก่าแก่ และลักษณะเฉพาะตัวของแหล่งประวัติศาสตร์ และข้อที่ 4. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมแก่การศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของแหล่งโบราณคดี และประวัติ ($\bar{X} = 4.56$, $\bar{X} = 4.52$, $\bar{X} = 4.51$) ตามลำดับ

ด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว พบว่า โดยรวมมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.32$) เมื่อพิจารณาในราย

ประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด 6 ประเด็น และอยู่ในระดับมาก 1 ประเด็น ซึ่งประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 3. ชุมชนในเขตลุ่มน้ำมูล .ให้ความร่วมมือเข้าร่วมกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่องค์กรภาครัฐจัดขึ้น รองลงมา คือ ข้อที่ 2. ชุมชนในเขตลุ่มน้ำมูลมีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมในการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว รองลงมาคือ ข้อที่ 1. ผู้นำชุมชนเห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และข้อที่ 3. ชุมชนในเขตลุ่มน้ำมูล .ให้ความร่วมมือเข้าร่วมกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่องค์กรภาครัฐจัดขึ้น ข้อที่ 4. ชุมชนในเขตลุ่มน้ำมูลมีส่วนร่วมในการบริจาคทุน สิ่งของ แรงงาน เพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ($\bar{X} = 4.42$, $\bar{X} = 4.39$, $\bar{X} = 4.35$) ตามลำดับ

ด้านองค์กรในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว พบว่า โดยรวมมีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.24$) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นย่อย พบว่า มีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด 5 ประเด็น และอยู่ในระดับมาก 11 ประเด็น ซึ่งประเด็นที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นข้อที่ 2. จัดให้ผู้นำระดับจังหวัด ผู้นำระดับท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างเหมาะสม รองลงมาคือ ข้อที่ 4. จัดให้มีภาคประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อรับฟังประโยชน์และปัญหา พร้อมข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และข้อที่ 3. มีการสนับสนุนให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยว มีความรู้ความเข้าใจ ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติจากองค์กรภาครัฐ ($\bar{X} = 4.47$, $\bar{X} = 4.42$, $\bar{X} = 4.39$) ตามลำดับ

2. แนวทางที่เหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี จากผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยกับแนวทางในการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี เนื่องจากการทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น ชาวบ้านมีงานทำและมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่ง ผลการศึกษาในครั้งนี้ เป็นสะท้อนถึงการรับรู้ของประชาชนในชุมชนที่มีต่อภาพลักษณ์การท่องเที่ยว ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี 3 แหล่งเท่านั้น(หาดคูเคื่อ หาดวัดใต้ และหาดศรีภิรมย์(บึงสะพัง)) ซึ่งยังไม่สามารถให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกลยุทธ์ทางการตลาดในการบริการด้านการท่องเที่ยวที่ชัดเจนได้ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างเห็นว่าแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี ควรดำเนินการ ดังนี้

1) ส่งเสริมให้มีรูปแบบที่หลากหลาย ไม่ใช่เลียนแบบเหมือนกันหมด หาเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งตามความเป็นจริง สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ของชุมชน ทั้งนี้จะต้องมี

การศึกษาหาข้อมูลทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนก่อน และต้องตระหนักถึงความสำคัญของมิติทางวัฒนธรรมในการจัดการการท่องเที่ยวด้วย

2) การบริหารจัดการการท่องเที่ยวต้องเน้นการระดมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการสร้างกิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น กิจกรรมทางวัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชนที่ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวมากกว่าการขายสินค้าอย่างเดียว

3) ควรรักษาเอกลักษณ์ของความเรียบง่าย สงบ ใกล้เคียงธรรมชาติ และการท่องเที่ยวทางน้ำ ซึ่งเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวประทับใจ

4) ควรดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาโดยอาศัยปัจจัยภายนอก คือ ด้านการส่งเสริมการตลาด โดยอาศัยความร่วมมือทั้งจากภาครัฐ และเอกชน และชุมชนท้องถิ่นร่วมดำเนินการ เพื่อเป็นการขยายตลาดทั้งภายในและภายนอก นอกจากนี้ อาจใช้สื่อทางด้านโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตสารด้านการท่องเที่ยว รวมถึงเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และการพูดคุยปากต่อปากซึ่งจะเป็นการช่วยให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว รวมถึงเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และการพูดคุยปากต่อปากซึ่งจะเป็นการช่วยให้อุตสาหกรรมการตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจะทำให้กลุ่มนักท่องเที่ยวรู้จักแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

5) ส่งเสริมพัฒนาด้านการประชาสัมพันธ์ ความถี่ และความสม่ำเสมอในการให้ข้อมูลข่าวสารในเรื่องของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญ การใช้สื่อที่หลากหลาย เช่น ไปสเตอร์ โทรทัศน์ แผ่นพับ โบปลิว เป็นการช่วยการประชาสัมพันธ์ได้เป็นอย่างดี

6) ส่งเสริมนโยบายของการท่องเที่ยวจังหวัดอุบลราชธานีในการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง โดยนโยบายนั้น คนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายด้วยตนเองในเรื่องของความพร้อมที่จะรองรับนักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่นได้รับประโยชน์มากที่สุด การสร้างความเข้าใจอันดี และการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการและการบริการให้ความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือน รวมถึงการร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชนเป้าหมายในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

7) การบริหารจัดการ ควรตั้งคณะกรรมการเพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการ โดยบูรณาการความร่วมมือกับชุมชนในการวางแผน ดำเนินการ เพื่อดึงแนวร่วมของชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการให้มากขึ้น

8) การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรมุ่งเน้นในรูปแบบธรรมชาติ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ป่าไม้ น้ำตก หาดทรายตามแก่งต่าง ๆ รอบ ๆ บริเวณลุ่มน้ำมูล เขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี

9) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ควรพัฒนาระบบสาธารณูปโภค เช่น ถนน ป้ายประชาสัมพันธ์ ระบบน้ำประปา ไฟฟ้าห้องน้ำ เพื่ออำนวยความสะดวกและบริการนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น มีระบบการประชาสัมพันธ์ให้ดีกว่านี้ เช่น ป้ายประชาสัมพันธ์การบอกทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยว

10) ด้านความปลอดภัย ควรมีการจัดระบบรักษาความปลอดภัย ไว้คอยให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวลุ่มแม่น้ำมูล : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ 3 แห่ง ในเขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี มีข้อค้นพบที่น่าสนใจ และผู้วิจัยนำประเด็นที่สำคัญมาอภิปรายผล ดังนี้

1) ที่พบว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติทั้ง 3 แห่งในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูลจังหวัดอุบลราชธานี มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมาก ถึงมากที่สุด ทั้งโดยรวมและรายด้าน 6 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษาด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว และด้านองค์การในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า คนในชุมชนให้ความสำคัญและให้ความสนใจเกี่ยวกับการบริการ และการดำเนินการธุรกิจการท่องเที่ยวของชุมชน ประกอบกับ กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยกับแนวทางในการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ในบริเวณลุ่มน้ำมูล เขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี เนื่องจากเป็นการทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น ชาวบ้านมีงานทำและมีรายได้เพิ่มขึ้น ประกอบกับเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ถูกจัดให้อยู่ในพื้นที่เป้าหมายของรัฐที่ต้องการส่งเสริมพัฒนาให้เป็นพื้นที่เฉพาะเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของ องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี และที่ปรึกษาสมาคมธุรกิจท่องเที่ยว จังหวัดอุบลราชธานี และสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดอุบลราชธานี ที่ต้องการให้เป็นพื้นที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและฐานการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จึงมีผลทำให้ชุมชนเห็นว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติทั้ง 3 แห่งในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูลจังหวัดอุบลราชธานี มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอยู่ในระดับมาก ถึงมากที่สุด ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี ชุมชนเห็นว่า ควรส่งเสริมให้มีรูปแบบที่หลากหลาย ไม่ใช่เลียนแบบเหมือนกันหมด หากเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งตามความเป็นจริง สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ของชุมชน ทั้งนี้จะต้องมีการศึกษาหาข้อมูลทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนก่อน และต้องตระหนักถึงความสำคัญของมิติทางวัฒนธรรมในการจัดการการท่องเที่ยวด้วย การบริหารจัดการการท่องเที่ยวต้องเน้นการระดมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้

ในการสร้างกิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น กิจกรรมทางวัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชนทำให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวมากกว่าการขายสินค้าอย่างเดียว และควรรักษาเอกลักษณ์ของความเรียบง่ายสงบ ใกล้เคียงธรรมชาติ และการท่องเที่ยวทางน้ำ ซึ่งเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวประทับใจซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศักดิ์พิชิต จุลฤกษ์ (2542 : 98-105) ได้ศึกษาศึกษาภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติน้ำตกพลิ้ว จังหวัดจันทบุรี พบว่า ตัวชี้วัดศักยภาพเพียง 4 ตัวคือ ระดับการศึกษา ความรู้ความเข้าใจในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน และการร่วมกิจกรรมในกลุ่ม มีอิทธิพลต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีขนาดความสัมพันธ์ในระดับที่ค่อนข้างต่ำ ชุมชนโดยรวมมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติน้อยและยังไม่ให้ความสำคัญกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนงานวิจัยของธัญญา นวลละออง (2547 : 232-279) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม จังหวัดปทุมธานี พบว่า อุปสงค์การท่องเที่ยวจากนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายและบริษัทนำเที่ยวอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ในพื้นที่การศึกษาสามารถแบ่งนักท่องเที่ยวออกเป็น 4 กลุ่มจากการวิเคราะห์พบว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีอุปสงค์สูงสุด คือกลุ่มวัดและชุมชนริมน้ำ เนื่องจากนักท่องเที่ยวมีความชื่นชอบการล่องเรือเพื่อชมทัศนียภาพริมแม่น้ำ รongลงมา ได้แก่ กลุ่มแหล่งโบราณคดี เนื่องจากนักท่องเที่ยวชอบศึกษาแหล่งประวัติศาสตร์ กลุ่มเมืองสามโคก เนื่องจากนักท่องเที่ยวชอบวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชาวมอญ และกลุ่มเมืองปทุมธานี เนื่องจากนักท่องเที่ยวสนใจในสถาปัตยกรรมที่เก่าแก่ ส่วนความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวจากการประเมินกลุ่มท่องเที่ยวที่มีความพร้อมสูงสุด คือ กลุ่มเมืองปทุมธานี โดยมีความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานอยู่ในระดับสูง ส่วนปัญหาหลักคือยังไม่มีทัศนียภาพและบรรยากาศการท่องเที่ยวที่ดี รongลงมาคือ กลุ่มวัดและชุมชนริมน้ำ โดยมีแม่น้ำเจ้าพระยาที่สามารถสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวทางน้ำเป็นจุดแข็ง ส่วนปัญหาหลักคือระบบการคมนาคมขนส่งทางน้ำไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ กลุ่มเมืองสามโคก โดยมีศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตชาวมอญเป็นจุดแข็ง ส่วนปัญหาหลักคือ โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกยังมีไม่เพียงพอ และกลุ่มโบราณคดี โดยมีแหล่งประวัติศาสตร์เป็นจุดแข็ง ส่วนปัญหาหลักคือ โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกยังอยู่ในระดับต่ำ เมื่อพิจารณาถึงศักยภาพทางการตลาดการท่องเที่ยวจังหวัดปทุมธานี พบว่า บริเวณพื้นที่ศึกษามีศักยภาพในการที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยมีองค์ประกอบต่างๆ สนับสนุน คือ ด้านศักยภาพการเข้าถึง ด้านศักยภาพของแหล่งศิลปวัฒนธรรม ด้านอุปสงค์การท่องเที่ยวและด้านจินตภาพของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งการพัฒนาแหล่งศิลปวัฒนธรรมนั้นไม่สามารถพัฒนาทุกแหล่งได้พร้อมกัน โดยมีข้อจำกัดทางด้านงบประมาณและระยะเวลา จึงต้องมีการประเมินลำดับศักยภาพในการพัฒนาแบ่งเป็น 3 ช่วง การพัฒนาช่วงแรกคือ กลุ่มวัดและชุมชนริมน้ำ โดยเน้นรูปแบบการ

ท่องเที่ยวทางน้ำเป็นหลัก การพัฒนาช่วงที่สองตอนต้น คือ กลุ่ม เมืองปทุมธานี โดยเน้นการปรับปรุงทัศนียภาพและพัฒนาเป็นศูนย์บริการการท่องเที่ยวหลัก การพัฒนาช่วงที่สองตอนปลาย คือกลุ่มเมืองสามโคก โดยเน้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม วิถีชีวิตชาวมอญ และการพัฒนาช่วงสุดท้าย คือกลุ่มแหล่งโบราณคดี โดยเน้นเรื่องโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว รวมถึงการจัดสร้างอุทยานประวัติศาสตร์

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า การพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติเป็นเรื่องที่ต้องมีการวางแผนและทำความเข้าใจเงื่อนไขต่าง ๆ อย่างดี ตั้งแต่เรื่องของรูปแบบกิจกรรมการบริหารจัดการ การประชาสัมพันธ์ การตลาด ธุรกิจการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการประสานงานและการได้รับความร่วมมือจากชุมชน ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำมูล และแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ดังนี้

1) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน เพราะประชาชนในชุมชนถือเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวสนใจและประทับใจอยากเข้ามาสัมผัส คนในชุมชนย่อมมีความรู้ความเข้าใจมิติทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน ได้ลึกซึ้งกว่าเจ้าหน้าที่รัฐ หรือผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวที่มาจากภายนอกชุมชน ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวจะช่วยแก้ปัญหาการผูกขาดทางธุรกิจของผู้ประกอบการจากนอกชุมชนที่เข้าไปหาผลประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น ชุมชนถึงความมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวทุกขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดทิศทาง รูปแบบ และกิจกรรมในตลาดน้ำ ไม่ใช่ปล่อยให้ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวเป็นผู้กำหนดรูปแบบเพื่อประโยชน์ของตนเพียงฝ่ายเดียว

2) รัฐควรสร้างความเข้าใจกับคนในท้องถิ่นให้ชัดเจนในเรื่องของปรัชญาที่แท้จริงของการท่องเที่ยว ว่าเป็นกิจกรรมที่มุ่งประโยชน์ระยะยาวในด้านการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ ทั้งนี้ต้องเน้นการให้คนในท้องถิ่นมีงานทำ มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกิจการ แบ่งผลประโยชน์กันอย่างเป็นธรรม โปร่งใส ไม่ถูกผูกขาดโดยกลุ่มผู้ประกอบการจากธุรกิจการท่องเที่ยวจากภายนอกชุมชน รวมทั้งส่งเสริมให้มีการสร้างงานและกิจกรรมที่ต่อเนื่องกับการท่องเที่ยวของชุมชนด้วย

3) ควรมีการสร้างเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างชุมชนที่มีการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติรูปแบบชุมชนริมน้ำ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นให้คำแนะนำ และความร่วมมือในการ

แก้ปัญหา เยี่ยมชมกิจกรรมซึ่งกันและกัน ตลอดจนการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมร่วมกันเพื่อ
ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

4) ควรพัฒนารูปแบบเฉพาะตัวที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ทั้งในด้านรูปแบบสิ่งก่อสร้าง
สินค้าและบริการ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ไม่ควรจัดกิจกรรมเหมือน ๆ กัน เพราะจะทำให้นักท่องเที่ยว
เบื่อ

5) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ควรประชาสัมพันธ์น้ำที่รับผิดชอบ และวิธีการดำเนินงานของตน
ให้ชัดเจนมากกว่านี้ จากการศึกษา พบว่า ประชาชน ชุมชน และองค์กรท้องถิ่นยังมีความเข้าใจสับสน
เกี่ยวกับหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ และไม่รู้ว่าจะควรติดต่อหน่วยงานไหนเมื่อต้องการความช่วยเหลือ

6) การประชาสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ควรมีการติดต่อตรวจสอบ
ข้อมูลกับชุมชนโดยตรง ในด้านการท่องเที่ยว ควรมีการประชาสัมพันธ์ในกลุ่มคนไทยให้มากกว่านี้
ให้ข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับรูปแบบ กิจกรรมการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน
นอกจากนี้ควรเน้นการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ประชาชนและผู้ประกอบการตระหนักถึงความสำคัญ
ของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และความสำคัญของมิติทางสังคมและวัฒนธรรม ในการส่งเสริมการ
ท่องเที่ยว

7) ควรมีหน่วยงานของรัฐให้ความรู้โดยเฉพาะเกี่ยวกับการบริหารจัดการธุรกิจการ
ท่องเที่ยวระดับชุมชน เนื่องจากปัจจุบันธุรกิจการท่องเที่ยวมีความซับซ้อนมากขึ้น องค์กรส่วนท้องถิ่น
ต้องรับหน้าที่ในการบริหารจัดการชุมชนในด้านต่าง ๆ มากขึ้น โดยไม่มีความรู้โดยตรงในงานที่อยู่
ความรับผิดชอบ สิ่งที่ชุมชนต้องการมากคือ ความรู้ในการเขียนแผนงานและโครงการด้านการ
ท่องเที่ยวเพื่อของบประมาณสนับสนุน การปรับปรุงผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นให้เหมาะสมกับการท่องเที่ยว
เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาเพื่อจัดทำแผน และข้อกำหนดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ใน
บริเวณลุ่มน้ำมูล เขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี อย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง และเกิดความยั่งยืน

2) ควรศึกษาศักยภาพของหน่วยงานหรือองค์กรในท้องถิ่นที่มีบทบาทต่อการ
พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในบริเวณลุ่มน้ำมูล เขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี

3) ควรศึกษาเพื่อกำหนดรูปแบบและสร้างสื่อที่เหมาะสมต่อการประชาสัมพันธ์
แหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ในบริเวณลุ่มน้ำมูล เขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี

4) ควรมีการศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรการท่องเที่ยวรวมทั้งศึกษาถึง
ผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อประชากรในท้องถิ่นนั้น ในด้านต่างๆ เช่น ด้านสังคม ด้าน

วัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น เพิ่มเติมเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่การท่องเที่ยวเพิ่งเข้ามาไม่นาน เพื่อที่จะเป็นข้อมูลให้ผู้รับผิดชอบ สามารถหามาตรการในการป้องกันและจัดการกับผลกระทบต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้อย่างทันที่ ก่อนที่ทรัพยากรการท่องเที่ยวจะเสื่อมโทรมลงและส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ. การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2545.
- _____. นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) ปี พ.ศ. 2538-2539. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2538.
- _____. www.stou.ac.th/tourism/acheive/may/topic1.htm. ออนไลน์ เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2550
- การท่องเที่ยวและกีฬา,กระทรวง. รายงานประจำปี 2548 การกีฬาแห่งประเทศไทย กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. กรุงเทพฯ : การกีฬาแห่งประเทศไทย,2548.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. แผนแม่บทอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแห่งชาติ ,2544 – 2553. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544.
- โกมุทพันธ์ ผลสินธุ์. การจัดการธุรกิจท่องเที่ยว.กรุงเทพฯ: โปรแกรมวิชาภาษาอังกฤษธุรกิจ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 2542.
- เขาวลิต สิทธิฤทธิ์ การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วมในตำบลกรุงชิง จังหวัดนครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช : ม.ป.ท., 2550.
- เชียงใหม่,มหาวิทยาลัย. คู่มือแนวทางการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสภาตำบล (สต.). เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย, 2541.
- ทงศักดิ์ คุ่มไชนะ. การพัฒนาชุมชนเชิงปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : บริษัทการพิมพ์, 2534.
- เทศบาลนครอุบลราชธานี,สำนักงาน.รายละเอียดทางการปกครอง. อุบลราชธานี, ที่ทำการปกครองสำนักงานเทศบาลนครอุบลราชธานี. 2552.
- ธัญญา นวลละออง. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม จังหวัดประทุมธานี. ปริญญาโทบัณฑิต, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547
- ธีรวุฒิ เอะกุล. เอกสารประกอบการสอน วิชา การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (1046405). อุบลราชธานี: คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, 2546
- บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาสน์, 2535.
- ประภาเพ็ญ สุวรรณและสวิง สุวรรณ. พฤติกรรมศาสตร์ พฤติกรรมสุขภาพและสุขศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์. 2536.

- ปารีชาติ วลัยเสถียร. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543.
- พัฒนาการท่องเที่ยว,สำนักงาน. ร่างกรอบแนวทาง การพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย (พ.ศ. 2547-2551). กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2547.
- บุภาพร ชัยศิริ.การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในตำบลไทรน้อย อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี.วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2549.
- วัฒนธรรมจังหวัดอุบลราชธานี,สำนักงาน. ข้อมูลสภาพภูมิศาสตร์ จังหวัดอุบลราชธานี. อุบลราชธานี 2553 อ้างจาก Web site http://province.m-culture.go.th/ubonratchathani/category_ubon.php อ้างเมื่อ 16 เมษายน พ.ศ. 2553
- วิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย,สถาบัน. การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540.
- ศรัณญา วรากุลวิทย์. ปฐมนิเทศอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: เพ็ญฟ้า พรินต์ติ้ง, 2546.
- ศรีไพร พริ้งเพราะ. การพัฒนาการท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชุมชน : บูรณาการการจัดการแสดงของช้างในบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547
- ศักดิ์พิชิต จุลฤกษ์. ศักยภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติน้ำตกพลิว จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.
- สมพงษ์ ฐ.ไชย และคนอื่นๆ. ความพร้อมในการบริการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของไทยในกลุ่มจังหวัดริมแม่น้ำโขงตอนล่าง. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2547.
- สายชล พุกษนันท์. การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนโดยชุมชนมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาบ้านป่าข้าวหลาม ตำบลกุดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. 2549.
- สุวัฒน์ จูธากรณ์ และ รุ่งทิพ ว่องปฏิการ. เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว : Introduction to Tourism Industry 32360. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา. 2545.

เสนอ ภิรมจิตรฟ่อง. การสร้างเครื่องมือในการวิจัยและประเมินผลการศึกษา. อุบลราชธานี: คณะครู
 ศาสตร် มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี 2542.

อकिन รพีพัฒน์. การศึกษาและประเมินโครงการพัฒนาชุมชน “การมีส่วนร่วมของชุมชน” .

นครศรีธรรมราช : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, 2537.

อนุชาติ พวงสำลี และ วีรบูรณ์ วิสารทสกุล ประชาสังคม : คำ ความคิดและความหมาย (จุดสาร)

กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2540

Collier Alan and Harraway Sue. **The New Zealand Tourism Industrty**. Auckland:Addison
 Wesley Longman New Zealand, 1971.

Henning Barend Johannes. **The relevance of ecosystems to ecotourism in the Waterberg
 Biosphere Reserve**. In the Faculty of Natural & Agricultural Sciences Department of
 Botany University of Pertoria Pretoria. 2003

Kanisara Chetbandit. **Resources Planning and Management**. Thailand : Natural Resources
 Management School of Environment, Resources and Development, 2003.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง : การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวลุ่มแม่น้ำมูล : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยว
ธรรมชาติ 3 แห่งในเขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้สร้างขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อประเมิน ศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี และเพื่อหาแนวทางในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี ตามการรับรู้ของประชาชน ผู้นำองค์กรท้องถิ่น ผู้ประกอบการในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล ซึ่งข้อมูลต่างๆ ที่ท่านแสดงความคิดเห็นในครั้งนี้ จะนำไปประเมินผลในเชิงวิชาการ เพื่อทำรายงานการค้นคว้าวิทยานิพนธ์ของหลักสูตรปริญญาโท สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี เท่านั้น และจะไม่มีผลในแง่ลบประการใดต่อท่าน และเพื่อความสมบูรณ์ ถูกต้อง ครบถ้วนทุกประเด็นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้ให้คำตอบในการตอบแบบสอบถามทุกข้ออย่างตรงไปตรงมาตามความเป็นจริง ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะพื้นฐานทางสังคมประชากร มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List) ซึ่งประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่ และแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับ ศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี

ขอขอบพระคุณในความร่วมมือเป็นอย่างสูง

นางสาวปณณดา สัตยมุข

นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ตอนที่ 1 ลักษณะพื้นฐานทางสังคมประชากร

คำชี้แจง โปรดอ่านข้อความแล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่าน

1. เพศ ชาย หญิง
2. อายุปัจจุบัน ต่ำกว่า 18 ปี 18–36 ปี 37–55 ปี ตั้งแต่ 56 ปีขึ้นไป
3. ระดับการศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น
 มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. อนุปริญญา/ปวส.
 ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี
4. อาชีพปัจจุบัน ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ
 พนักงานบริษัทเอกชน ธุรกิจส่วนตัว
 นักเรียน/นักศึกษา อื่น ๆ (ระบุ)-----
5. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ต่ำกว่า 5,000 บาท 5,001–10,000 บาท
 10,001–15,000 บาท 15,001–20,000 บาท
 20,001–25,000 บาท มากกว่า 25,000 บาทขึ้นไป
6. ระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่ 1-5 ปี 6-10 ปี
 11-15 ปี ตั้งแต่ 16 ปีขึ้นไป
7. สถานที่แหล่งท่องเที่ยวของชุมชน
 หาดคูเต๋อ หาดวัดใต้ หาดศรีภิรมย์ (บึงสะพัง)
8. สถานภาพ
 ประชาชนในชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ผู้ประกอบการร้านค้า

ตอนที่ 2

แบบสอบถามเกี่ยวกับ ศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี

คำชี้แจง 1. ศักยภาพ หมายถึง ความพร้อมและความสามารถของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งในงานวิจัยนี้ แบ่งประเด็นศักยภาพที่ศึกษาเป็น 6 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา ด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว และด้านองค์การในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว

2. โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องหน้าข้อความที่ท่านเห็นว่าตรงกับระดับความคิดเห็นของท่านต่อศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล กำหนดค่าระดับความพึงพอใจโดยใช้มาตรวัดแบบ (Likert Scales) ออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง	มีศักยภาพในการปฏิบัติมากที่สุด
ระดับ 4 หมายถึง	มีศักยภาพในการปฏิบัติมาก
ระดับ 3 หมายถึง	มีศักยภาพในการปฏิบัติปานกลาง
ระดับ 2 หมายถึง	มีศักยภาพในการปฏิบัติน้อย
ระดับ 1 หมายถึง	มีศักยภาพในการปฏิบัติน้อยที่สุด

ศักยภาพ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก					
1. มีสถานที่สำหรับจัดเป็นศูนย์บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว					
2. มีสถานที่พักสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ					
3. มีร้านอาหารสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ					
4. มีระบบการจัดการร้านอาหารอย่างถูกสุขลักษณะมีคุณภาพ					

ศักยภาพ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
5. มีเอกสารประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี					
6. มีร้านจำหน่ายของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว					
7. มีห้องน้ำสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ					
8. สถานที่ท่องเที่ยวมีห้องน้ำสะอาด ถูกสุขลักษณะ					
9. สถานที่ท่องเที่ยวมีสถานที่จอดรถอย่างเพียงพอ					
10. สถานที่ท่องเที่ยวมีบริการโทรศัพท์สาธารณะอย่างเพียงพอ					
11. สถานที่ท่องเที่ยวจัดให้มีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยบริการนักท่องเที่ยว					
ด้านสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว					
1. การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวสามารถไปได้โดยง่าย					
2. มีถนนเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้โดยสะดวก					
3. แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ใกล้ถนนสายหลักและสายรอง					
4. มีความสะดวกต่อการใช้ยานพาหนะ					
5. มีความชัดเจนของป้ายแสดงเส้นทาง					
6. การบริการของรถโดยสารเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว					
ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว					
1. ในชุมชนแหล่งท่องเที่ยวมีวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวหลากหลาย					
2. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์					
3. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ					
4. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี อยู่ใกล้สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม					
5. มีความหลากหลายของกิจกรรมด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน					
6. มีความสวยงามโดยรอบและสภาพภูมิทัศน์					
7. มีความน่าสนใจของวิถีชีวิต/ภูมิปัญญาท้องถิ่น					
8. สภาพภูมิอากาศเหมาะสมที่จะจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ					

ศักยภาพ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
ด้านคุณค่า ความสำคัญ และการให้การศึกษา					
1. เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่					
2. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม					
3. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงาม ความเก่าแก่ และลักษณะเฉพาะตัวของแหล่งประวัติศาสตร์					
4. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมแก่การศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของแหล่ง โบราณคดี และประวัติ					
5. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมแก่การศึกษาชื่นชมงานศิลปกรรมและวัฒนธรรม					
ด้านความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว					
1. ผู้นำชุมชนเห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ					
2. ชุมชนในเขตลุ่มน้ำมูลมีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมในการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว					
3. ชุมชนในเขตลุ่มน้ำมูลให้ความร่วมมือเข้าร่วมกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่องค์กรภาครัฐจัดขึ้น					
4. ชุมชนในเขตลุ่มน้ำมูลมีส่วนร่วมในการบริจาคทุน สิ่งของ แรงงาน เพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน					
5. มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟู วัฒนธรรม หรือแหล่งท่องเที่ยว					
6. ชุมชนมีส่วนร่วมในการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น/วิทยากรผู้ให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว					
7. ชุมชนมีส่วนร่วมในการจำหน่ายสินค้าของที่ระลึก					
ด้านองค์กรในการจัดการและการบริหารการท่องเที่ยว					
1. เจ้าหน้าที่ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ในเขตชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการและส่งเสริมกิจการท่องเที่ยวของชุมชน					
2. จัดให้ผู้นำระดับจังหวัด ผู้นำระดับท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างเหมาะสม					

ศักยภาพ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
3. มีการสนับสนุนให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยว มีความรู้ความเข้าใจ ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติจากองค์กรภาครัฐ					
4. จัดให้มีภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อรับฟังประโยชน์และปัญหา พร้อมข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง					
5. ภาครัฐมีการปรับเปลี่ยนนโยบาย และกฎหมายให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน และผู้ประกอบการในชุมชน					
6. จัดให้มีคณะกรรมการวางแผน และจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในชุมชน					
7. จัดให้มีการประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ					
8. จัดให้มีผู้นำท้องถิ่น ผู้ประกอบการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในชุมชนอย่างเหมาะสม					
9. จัดให้มีการฝึกอบรมสัมมนา โครงการสร้างมาตรฐานการบริการและความปลอดภัยทางการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ					
10. กำหนดเขตหรือแบ่งพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยเฉพาะหรือแบ่งพื้นที่ประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยว					
11. จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อช่วยเหลือ ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลกระทบต่อชุมชน					
12. กำหนดกฎระเบียบของชุมชนและนักท่องเที่ยวในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพื้นที่					
13.. กำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ในแต่ละวัน					
14. จัดให้มีระบบกำจัดขยะและมลพิษที่มีประสิทธิภาพ					
15. กำหนดให้มีมาตรการประหยัดพลังงานและทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถทำได้จริงจริงในชุมชน					
16. ออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีความกลมกลืนกับสภาพดั้งเดิม และเหมาะสมกับระบบนิเวศท้องถิ่น					

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-ชื่อสกุล นางสาวปณณดา สัตยมุข
วันเดือนปีเกิด 1 เมษายน พ.ศ. 2513
สถานที่เกิด จังหวัดอุบลราชธานี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน หมู่บ้านข้าวใหม่ ตำบลไรร่น้อย อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
ตำแหน่งหน้าที่การงาน ผู้จัดการร้านบุญดี
สถานที่ทำงาน 113/115 ถนนอุปถัมภ์ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
E – Mail : NUDY 44 @ hotmail .com

ประวัติการศึกษา
พ.ศ. 2520 ประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุกวีวิทยา
อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
พ.ศ. 2524 มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนอนุกวีวิทยา
อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
พ.ศ. 2530 มัธยมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนนารีนุกูล
อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
พ.ศ. 2548 ศิลปศาสตรบัณฑิต จากสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี
พ.ศ. 2553 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา
จากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี